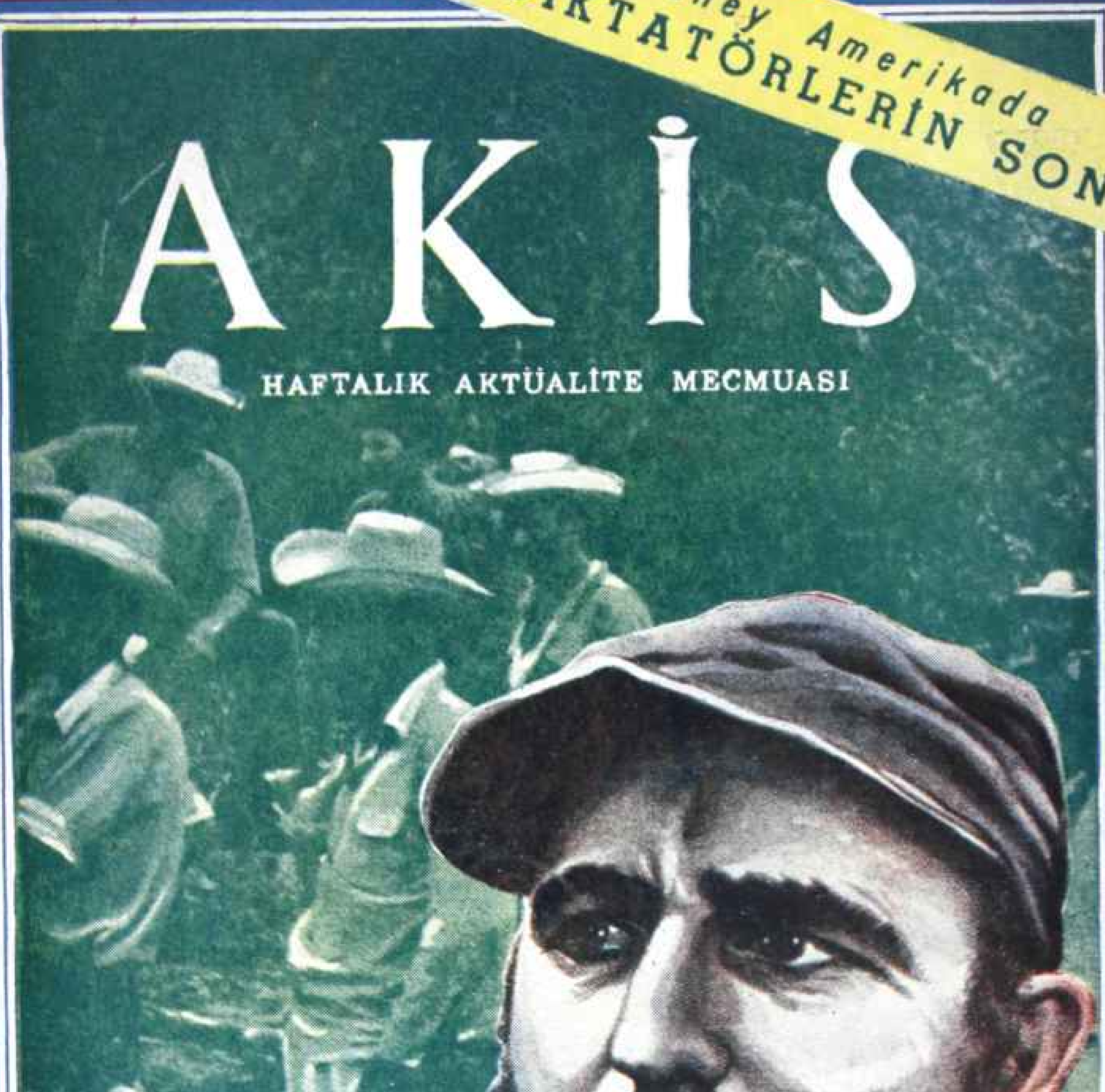
Güney Amerikada
DİKTATÖRLERİN SONU

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Diktatörlerin Kâbusu
FIDEL CASTRO

VATAN

HERKES
Aynı Fikirde

VATAN

Okumak bir ihtiyaçtır

A K İ S

Haftalık Akttialite Mecmuası

Yıl: 5. Cilt XV, Sayı: 249

Yazı İşleri :

Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7

Tel: 18992 P. K. 582 . Ankara

İdare:

Denizciler Caddesi 23/B

Rüzgârlı Matbaa Tel: 15291

Fiyata 125 Kuruş

*

Müessisi

Metin Toker

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve neşriyatı fiilen İdare eden mestti Yazı İşleri Müdürü

Kurtul ALTUĞ

*

Umumi Neşriyat Müdürü

Hamdi AVCIOĞLU

Karikatür :

TURHAN

*

Fotoğraf :

Hüseyin EZER

Ege AJANSI

Associated Press

Türk Haberler Ajansı

*

Klişe :

Doğan Klişe

*

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

Abone şartları:

5 aylık (12 nüsha): 12.50 lira

6 aylık (25 nüsha): 25.00 lira

1 senelik (52 nüsha): 52.00 lira

*

İlân şartları :

Santimi: 8 lira

3 renkli arka kapak: 750 lira

*

İlân İşleri

Şark Reklâm

Teli 18173 — 11898 — 19214

*

Dizildiği ve Basıldığı yer :

Rüzgârlı Matbaa — ANKARA

Tel : 15221

Basıldığı tarih: 7.4.1959

Kapak resmimiz

Fidel Castro

Demokrasi için ihtilâl

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS okuyucuları

AKİS'in şu sayısı Şeker Bayramında çıktığına *güre,* bir bayram sayısıdır. Öyle bir bayram ki, herkes yakınlarıyla bayramlaşırken, biz, en kıymetli üç mensubumuzun - Methi Toker, Yusuf Ziya Ademhan, Tarık Halulu - cezaevlerinin kalın duvarları arkasında olduğuna düşüneceğiz. Ankara Hiltondaki Metini ziyaret ettiğimiz sırada, bir mektubumuz Kemaliye cezaevindeki Ademhana, diğer mektubumuz İzmir mapushanesindeki Haluluya ulaşacak. Mektuplardaki - niçin itiraf etmemeli - boş teselli sözleri, cezaevlerindeki arkadaşlarımızın ıstıraplarına bir merhem olabilecek midir? Zannetmiyoruz. Ama Madem ki bayramdır ve cezaevlerinde yatan gazeteciler vardır, şu halde onların kalın duvarlar arkasında bayramı nasıl geçirdikleri merak edilecektir. İşte bu sebeple, "Hafızai Beşer Nisyanla Malûl Değildir" sayfamızda, cezaevinde "nice bayramlar" geçirmiş bir kalemden Ankara Hiltonunun bayramlarını anlatan bir yazı neşrediyoruz.

*

Geçen sayımızda resmini neşrettiğimiz İşçi Sigortaları Kurumu tarafından 681 bin liraya satın alınan binanın kimden alındığı ve bu fiyatın normal rayiçlere uygun olup olmadığı sualine, AKİS'in baskıya verildiği son dakikalara kadar ilgililerden hiç bir cevap gelmiş değildir. Anlaşılan İşçi Sigortaları Kurumu bu sualleri cevaplandırmaya lüzum görmemektedir ve bu, pek tabii kendi bileceği bir iştir. Ancak gayri menkul alım satımı ve fiyatlarına meraklı okuyucularımızı tatmin edebilmek için İstihbarat kadromuzu vazifelendireceğiz ve muhtemelen gelecek sayımızda bahis mevzuu evin kimden satın alındığını açıklıyacağız.

*

Vatan Cephesi için telgraf örneklerine o kadar güzel mektuplar geldi ki, yer darlığı yüzünden bunların hepsini neşredememek bizim için ciddî bir üzüntü mevzuu oldu. Daha evvel de bildirdiğimiz gibi, bu sayımızda telgraf örneği neşretmiyecektik. Fakat bir istisna yapmaktan kendimizi alakoyamadık: Bu sayımızda karikatüristimiz Turhanın nefis çizgileriyle bir "Vatan Cephesi Telgrafı örneği" de biz veriyoruz.

*

AKİS kapağının yeni seklinin, bu mevzudaki öteden beri devam eden şikâyetleri önliyeceğini sanırız. Yeni bir teknikle hazırlanan AKİS kapaklarında, bu defa arzulanan neticeye erişildiğini kemali memnuniyetle bildiririz. Daha iyi kapaklar vermek maksadıyla gerek klişe ve baskı tekniğinde yeni imkânlar araştıracağımızı ve kullandığımız kâğıdın kalitesini ıslaha gayret edeceğimizi de haber vermek isteriz. Sina di AKİS'in teknik kadrosunu en fazla uğraştıran mesele iç baskısının düzeltilmesidir. İlk hedefimiz, klişelerin hiç değilse üzerinde ne olduğu görülecek şekilde basılmasıdır. Bu maksatla baskı makinemiz büyük bir revizyona tabi tutulmaktadır. Çok yakında daha iyi bir AKİS OKUMANIZ için çalışılmaktadır.

*

İrili ufaklı diktatörleriyle meşhur Güney Amerikada, diktatörler için son saat çalmaktadır. Güney Amerika memleketleri diktatörleri temizlemekte ve demokratik bir rejim altında yaşamakta azimli görülmektedir Bu azmin müşahhas bir misali olan Kübalı genç ihtilâlci Fidel Castro'nun kapak adamı olarak seçildiği bu sayımızda, Güney Amerika diktatörlerinin hasıl peşpeşine devrildiklerini ve niçin devrilmeye mahkûm olduklarını okuyacaksınız.

*

NATO'nun onuncu yıldönümü merasimlerine katılmak üzere Amerikada bulunan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, bu haftanın başında Detroit'a giderken gazetecilere demiştir ki: "Amerika Birleşik Devletlerinin müttefiklerine ve az çelişmiş memleketlere yardımı alınabilecek en tesirli tedbirdir. Eisenhower'in daha fazla askeri yardım ve daha çok iktisadî yardım yapılması hakkındaki sözlerine hepimiz müteşekkiriz. Bu, beynelmilel komünizmi geriletmek için Hür Dünyanın yaptığı en mantıkî harekettir". Fatin Rüştü Zorlunun yardım lâfını duyar duymaz niçin bu kadar hararetli bir konuşma yaptığım İKTİSADİ VE MALÎ SAHADA kısmımızda Dış Yardım başlıklı yazıda bulacaksınız.

*

Bu sayımızdaki Tiyatro sayfasında da memlekete ait değil, Amerikaya dair haberler bulmanız şüphesiz özlenen bir değişiklik teşkil edecektir. AKİS'in halen Amerikada bulunan Tiyatro yazarı, makalesinde Ustinov'un başardı turnesini, son eserini ve Amerikada sahneye çıkan bir Türk aktörünü anlatmaktadır.

Saygılarımızla
AKİS

YURTTA OLUP BİTENLER

Sağlık

Kazalardan sonra...

NATO'nun onuncu yıldönümü münasebetiyle yapılacak törenlerde hazır bulunmak maksadıyla Amerikaya giden heyetimizden, geçen haftanın sonunda üzücü bir haber geldi. Londradaki feci uçak kazasından kurtulmaya muvaffak olan Dışişleri Bakanlığının kıymetli Umumî Katibi Melih Eseribel, ahi bir şoka maruz kalmış ve hastahaneye kaldırılmıştı. Kulaklarındaki bir uğultudan ve baş dönmesinden zaman zaman şikâyetçi olan Melih Esenbelin rahatsızlığını, âni bir baygınlık geçirmesi ortaya çıkarmıştır. Hekimlerin yaptığı muayenele, Esenbelin rahatsızlığının köklerinin Londra civarındaki uçak kazasında olduğunu göstermektedir. Kazadan görünüşte sapasağlam kurtulan Dışişleri Bakanlığı Umumi Kâtibi, kazanın akabinde, Londrada ciddi bir tedavi görmeyi reddetmiş ve iyi olduğunu söylemişti. Ankaraya geldikten sonra da, ailesinin ısrarlarıyla celbedilen doktora hiç bir, şeyinin olmadığını ve tedaviye ihtiyaç hissetmediğini bildirmişti. Bakanlıktaki vazifesine muntazaman devam etmiş ve NATO'nun yıldönümü dolayısiyle Amerikaya yapılacak uzun ve yorucu jseyahate katılmaktan çekinmemişti. Melih Esenbelin bu sıhhatli görünüş ve yaşayışı yüzünden rahatsızlık haberine Ankarada önce inanılmamış, fakat daha sonra kazaları takiben bu gibi tıbbî hâdiselerin vuku bulabileceği öğrenilmiştir.

Uçak. otomobil ve diğer kazalardan yarasız, beresiz ve görünürde hiç bir arıza bulunmadan kurtulanların bir müddet sonra organik veya ruhi bazı araz göstermeleri sık sık rastlanan vakalardandır. Yalnız böyle bir şeyin olabilmesi için, kaza sırasında -tedavi esnasında teşhis edilmiyen- bazı kanamaların veya kemik arazının meydana gelmesi, şarttır. Bunlar ya beyin zarında, hafif bir kanama veya kafatasında hafif bir anfonsman şeklinde olur. Hasta ekseriya bu sebeplerden dolayı, kısa bir müddet baygın kalır.

Sonradan ortaya çıkan araz ya 48 . 72 saat içinde, yahut da vakadan 3 - 4 ay sonra kendisini hissettim. Hasta, kısa müddetler için epilepsi -yani sara- grupuna dahil nöbetler geçirir. Bunlar bazan birkaç saniye, bazan da birkaç saat sürer. Sara nöbetleri -eğer hastada kazadan önce de bazı. manyak haller var idiyse- histeri nöbetleriyle karışık olarak gelir. Nöbetler-, ekseriya iki şekilde görülür. Birinci şekil "Jacksonian sara"dır. Durup dururken, meselâ hastanın, parmağının oynamağa başladığı görülür. Sonra bu oynama ve titreme bütün vücuda sirayet eder. Hasta tıpkı, saralı bir insan gibi, 10 - 15 dakika kendini kaybeder. İkinci şekilde ise, beynin arızaya uğrayan kısmına tekabül eden organla» da müthiş bir karıncalanma görülür, bu hastaya gayet ağır bir ıstırap verir, bayılmasına sebep olur.

Her iki şekle de memleketimizde hastahanelerde -bilhassa uçak ye askerî vasıta kazalarından kurtulanların kaldırıldıkları askerî hastahanelerde. sık sık rastlanmaktadır.

Üsküdarda nişanlısıyla birlikte otomobille denize uçan talihsiz Ercüment Çiftçinin geçirdiği uçak kazasından sonra, uzun ve dikkatli bir tedavi görmesine rağmen, zaman zaman, böyle rahatsızlıklar geçirdiği.

Melih Esenbel
Geçmiş olsun!..

duruşması sırasında okunan raporlardan anlaşılmıştır. Kazalardan çak sonra ortaya çıkan arızalara bir misal de eski pilotlardan Sadi Davranan macerasıdır. Şimdi tamamen şifa bulan Sadi Davran bardan 10-12 yıl kadar önce idaresindeki askerî uçakla düşmüş ve mucize kabilinden kazadan yarasız beresiz; kurtulmuştur. İ952 de ordudan ayrılarak Havayollarına geçen Sadi Davran, gayet sıhhatli görünmekte ve diğer arkadaşları gibi normal ucuz vazifelerini yapmaktayken 1953 yılında Ciddeye hacı götürürken âni bir kriz geçirmiş ve lövyelere sarılarak bayılmıştır. Uçağın tehlikeye düştüğünü gören diğer pilot Sadi Davranı kollarına ve omuzlarına şiddetli darbeler vurmak suretiyle lövyeden ayırmış ve uçağın kumandasını ele almıştır. Hâdiseye, güneş çarpması neticesinde vuku bulduğu kanaatıyla ehemmiyet verilmemiştir. Ama bir yıl sonra, meslekî bir film pilotlara gösterilirken Sadi Davranın bir. baygınlık daha geçirmesi üzerine işin ciddi bir sebebe dayandığı anlaşılmış ve Sadi Davran hastahaneye kaldırılmıştır. Uzun müşahedelere rağmen Sadi Davranın hastalığının sebebi anlaşılmamıştır. Hava Yollarından ayrılan ve bir yabancı havacılık şirketinde vazife alan Sadi Davran Avrupaya gitmiş ve orada rahatsızlığının 10 . 12 sene evvelki kazada kafatasında meydana gelen iki anfonamanın neticesi olduğu anlaşılmıştır. Havacılıkta bunun gibi misaller o kadar çoktur ki, pilotlar kendi aralarında, kazalardan kurtulanlar için "Eğer bir tarafın kırıldı döküldüyse mesele yok, fakat sapasağlam kurtulduysan işte o zaman kork" derler. Tıb literatüründe de bu görüşü teyid eden epeyce misal mevcuttur.

Dışişleri Bakanlığı Umumi Kâtibi Melih Esenbelin de kazadan sonra derhal görülüp teşhis ve tedavisine gidilemiyen bir arıza yüzünden rahatsızlandığı anlaşılmaktadır. Kaldırıldığı hastahanede elbette kısa zamanda şifa bulacaktır. Yalnız bu hâdisede de bize mahsus acayiplikler dikkati çekmiştir. Âdeta Melih Esenbelin rahatsızlığının memlekette duyulmamasının arzu edildiğini düşündürecek şekilde hareket edilmiştir. Mühim bir mevki sahibi olan ve Amerikaya resmi bir vazifeyle giden Melih Esenbelin rahatsızlanması ve hastahaneye kaldırılması, saklanmasına hiç lüzum olmamasına rağmen, halk efkârına duyurulmamıştır. Hattâ bununla da iktifa edilmemiş, halen Amerikada bulunan Hevet Başkanı Fatin Rüştü Zorlunun oradaki temaslarını bildiren Anadolu Ajansı, Bakanın beraberindekilerden hiç bahsetmemektedir. Resmî bir vazifeyle yurt dışına giden mühim şahsiyetlerin oralarda ne yaptığı elbette umumi bir merak mevzuudur ve bu sırada rahatsızlanan birinin hastahaneye kaldırılması haberinin memleketten gizlenmesini anlamaya imkân yoktur.

Hükümet

Ziyaret mevsimi

Bu haftanın başında Pazartesi günü Dışişleri Bakanlığının yayınladığı bir tebliğ, "kabineciler"in keyfini iyice kaçırdı; Başbakan Menderes İspanyaya gidiyordu. Bir muhriple, ihtimal Şeker Bayramında yola . çıkacaktı. Menderes yurda döner dönmez Endonezya,. Cumhurbaşkanı Sokarno Türkiyeye gelmiş olacaktı. Daha sonra Karamanlisin Ankara ziyareti vardı. Bu resmî ziyaretler ve iadei ziyaretler sırasın-

da bol bol izinlinin ve boş boş koltuğun bulunduğu kabineyi "tam istihdam"a. kavuşturmak herhalde mümkün olmıyacaktı. Halbuki İstanbuldaki günlerinin en büyük kısmını, bu haftanın başında Teşvikiyedeki evinde akşam yemeğini birlikte yediği Kemal Aygün, biraz daha az Kısmını Atif Benderlioğlu ve en az kısmını Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ile geçiren Menderesin Mükerrem. Sârol, Bahadır Dülger ve... Şem'i Ergin gibi bakan adaylarıyla Konuşması "kabineciler"i iyice ümitlendirmişti. Hele sâdece ismi kalan "yayla"nın yalnız lideri Şem'i Erginin beklenmedik ziyareti "kabineciler"e, "Eh, artık, İşte yüzdük yüzdük kuyruğuna geldik" dedirtti. Fakat bu resmî ziyaretler işleri biraz karıştırdı. İspanyadan dönüşün biraz uzayacağını, devlet işlerini bir müddet Başbakan vekilinin yürüteceğini söylenenler bile çıktı. Ama bazı iyimser "kabineciler" Şem'i Erginin beklenmedik ziyaretinden sonra bir Bayram sürprizinin imkânsız olmadığını düşünmekten vazgeçmediler.

Yaz hazırlıkları

Geçen haftanın sonunda Pazar akşamı. Divan Otelinin 406 numaralı dairesinin telefonu çaldı. Telefonda sinirli bir ses: "Kat'iyen efendim, kafiyen... Hiç bir alâkası yok" diyordu.

Divan Otelinin 406 numaralı odasından gelen, öfkeli sesin sahibi, ismen mevcut yaylacıların yalnız lideri Şem'i Ergindi. "Kat'iyen efendim, kat'iyen" diyerek, İstanbula gelişinin ve Menderesle görüşmesinin kabinedeki boş koltuklarla alâkası olmadığını telefonun öbür ucundaki gazeteciye anlatmaya çalışıyordu. İstanbula, Anadolu Kulübünün reisi olması dolayısile gelmişti. Yaz yaklaşıyordu. Adadaki Anadolu Kulübü yakında faaliyete geçecekti. Kulüp reisinin yapılacak hazırlıkları İstanbul şubesinin müdürüyle görüşmesi lâzımdı. Ziyaretin sebebi buydu. Esasen ertesi gün Ankaraya dönecekti.

Şem'i Ergin lüzumundan fazla konuştuğuna kanaat getirmiş olacak ki daha fazla devam etmedi, telefonu kapadı. Bir gün evvel de kendisini görmeğe gelen gazetecileri kabule, yanaşmamış ve 'telefonu "Kat'iyen efendim, kat'iyen" dikerek kapatmıştı.

Yayla liderinin nazarı dikkati celbetmemek ve basında "hoşa gitmiyecek" haberler çıkmasını önlemek için gayret sarfetmesine rağmen, İstanbul seyahatinin münhasıran Anadolu Kulübünün yaz hazırlıklarıyla ilgili olduğuna kimse inanmak, istemedi. Hele 4 izinli, 5 münhalli kabinenin boş koltuklarının artık doldurulacağının ısrarla söylendiği şu günlerde, "tarihî" yaylanın yalnız lideri, bir teklif alırsa, kabineye girmeyi kabul edecek miydi? Şem'i Erginin "Kat'iyen efendim, kat'iyen" demesine rağmen Meclis Başkanlığı adaylığından bile bir ara cayıverdiğini hatırlıyanlar bu suale onun gibi "Kafiyen" cevabını veremediler. Yaylanın zaaf göstermediği bir anda, yayla lideri zaaf gösterdiğine göre, yaylanın zaaf içinde bulunduğu bir sırada yayla lideri neden zaaf göstermiyecekti ? Belki de Menderes, eski Savunma Bakanını kabineye alacak mı suali, Şem'i Ergin kabineye girecek mi sualinden daha isabetliydi. Resmî ziyâretler mevsimi de, durumu herkes gibi anormal bulmaya başlıyan D. P. Grupuna karşı, Başbakan Menderese meşru bir mazeret getiriyordu. Boş koltuklar, daha uzun bir müddet boş olarak bekliyebilirlerdi.

Şem'i Ergin
Bal tutmayan el

İcrada Ahenk!

Bu Demokratların isine akıl erdirmek gün geçtikçe çetinleşiyor. Baksanıza, memur maaşlarına yapılan zammın yüzde yüz olduğunun Maliye Bakanı Hasan Polatkan tarafından ilânının daha "kırkı çıkmadan" Çalışma Bakanı vekili Halûk Şaman; memurlara yapılan zam yüzde 31 den ibarettir*' diyor. Kırk gün önce zamlar aslında yüzde 31 dir diyenlere. Zafer ve Havadisin ne yutulmaz tabirlerle hücum ettiği unutulsa bile, aynı icra heyetinde Vazife alan iki baltanın üzerinde dolaştıkları farklı iki telden ç k a n seslerle nasıl ahenk temin edildiğini anlayan varsa, beri gelsin!

C H. P.

Kımıldıyor!

«Paşam, günlerden beri müzakere idare ettin. Yoruluyorsun. Biraz istirahat et,"

Bu sözleri, gecen haftanın sonunda Cuma gününden itibaren Bayındır Sokaktaki C. H. P. Genel Merkezi binasında toplanıp sabahlı akşamlı dört gün çalışan Parti Meclisi üyelerinden biri, İsmet İnönüye hitaben söylüyordu. Parti Meclisinde de -Mecliste olduğu gibi. yerinden hiç kalkmadan sabırla, saatlerce dinleyen ve icabettikçe saatlerce söyliyen İnönü, bu tavsiye karşısında gevrek bir kahkaha attı. İnönünün yanında oturan Kemal Satır, bu kahkaha üzerine, tavsiyeyi bir espriyle tamamladı:

" - Merak etme Paşam, yerinde hiçbirimizin gözü yok!"

Teminat, İnönünün kahkahasını büsbütün artırmıştı. Ak saçlı lider, Satıra döndü:

"- İyi ki söyledin de yüreğimi ferahlattın. Benim de yerimde gözleri var diye, uykularım kaçıyordu!"

C. H. P. nin 40 kişilik genel kurmayı. bu haftanın başındaki Pazartesi günü akşamı, dört günlük çalışmasını bitirirken, içte böyle neşeli bir hava içindeydi. Neşe yapacağım tespit etmiş, elde edeceği neticeden emin insanların neşesiydi. Karşı kuvvetlere katî darbe teşkil edecek taarruza hazırlanan birliklerin harekâttan önceki güvenini taşıyordu. Parti Meclisinin bu son toplantıları, hakikaten bir taarruz harekâtının plânlanışı ile geçmişti. Meclis içinde ve dışında iki ayrı cepheden geliştirilecek olan harekâtın istikametini, toplantıdan sonra bir müddet daha ışıkları yanan yukarı odalarda teksir edilen tebliğin metni de gösteriyordu:

Tebliğ, iki daktilo sayfasıydı. İlk kısmı, ara seçimleri ve mahallî secimler devresine girildiğini hatırlatıyor ve iktidarı, evvelâ, bu seçimleri zamanında yapmağa, saniyen seçim emniyetini sağlamağa, salisen dürüstlükten uzaklaşmamağa davet ediyordu. Bu, aynı zamanda C. H. P. teşkilâtına da bir "Hazırol" işareti idi. Parti mensupları, bundan boyla yarın secim varmışcasına çalışmak, hazırlanmakla vazifeli kılınıyorlardı. Tebliğde, gazetelerde erkan C. K. M. P. ile seçimlerde işbirliği rivayetlerine tabii ki en ufak bir telmihte bile bulunulmadı. C. H. P. için artık böyle bir mesele mevcut değildi. Tebliğ. hem umumi efkâra, hem de parti teşkilâtına karşı seçimler sathının bir de kuşbakışı tablosunu çizmişti. Bu maksatla 1957 seçimlerinin cereyan tarzı, tabii bu arada kütük marifetleri hatırlatılmış ve böylece uzun zamandan beri ciddiyetle

ele alınmayan seçim emniyeti mevzuu, bir dâva halinde yeniden ortaya atılmıştı. Dâvanın ikamesi tabii lâfta da kalmıyacak. Mecliste hasır altında bekleyen tahkikat önergesiyle veya bu önergenin bekletilmesi vesilesiyle Meclis kürsüsüne getirilecekti. 1957 seçimleri hakkındaki bu tahkikat önergesi, Başkanlığa seçimlerin hemen sonrasında verilmişti. D.. P. idarecileri, önce bu meseleyi güçlü çıkmak suretiyle bastırmak istemişler, asıl "C. H. P. nin baskı yaptığını" ileri sürerek aynı konuda karşı bir önerge vermişlerdi. Fakat bu devekuşu kurnazlığının kimseyi aldatamıyacağı anlaşılınca, her iki önerge de, Başbakanlığın tozlu dosyaları arasında uykuya yatırılmıştı. İşte C. H. P. nin şimdi yeniden ve ehemmiyetle ele aldığı mesele, bu meseleydi. Hafızaları tazeliyerek, vatandaşı önümüzdeki kısmî ve mahalli seçimler sırasında müteyakkız kaydediliyordu. Bu ifadedeki mâna, partinin önümüzdeki devrede mesaisini büyük ölçüde tahkik mevzularına teksif edeceği idi. Şimdilik bu bapta en ehemmiyetli mesele Samet Ağaoğlu hakkındaki tahkikat talebinin görüşülmesiydi. Meselenin gündeme alınacağına dair haberler D. P. çevrelerinden geldiği için, önergeyi imzalıyanlar, şimdiden hazırlıklarını tamamlamışlar, bekliyorlardı. Eğer önerge gündeme alınmazsa, seçimler hakkındaki önerge için yapılacağı gibi, gündeme almama sebebi her vesile ile sorulacaktı.

Gençliğe davet

Parti Meclisi, dört günlük çalışması sırasında, taarruz harekâtının parti içi organizasyonu bakımından da isabetli kararlar aldı. Bunlardan biri, gençlik kollarının bütün Türkiyeye şâmil, ciddi bir teşkilât halinde kurulmasıydı. Kazalarda ve mış bulunan Baykam bu vazife için biçilmiş kaftandı.

Toplantılarda memnuniyetle karşılanan bir hâdise de, önce Merkez İdare Kurulu üyeliği ile birlikte Parti Meclisinden de istifa etmiş olan Sırrı Atalayın, İnönü tarafından ikna edilerek, Parti Meclisinden istifasını geri alması oldu. Sırrı Atalayı üzen hâdiseler -Topaloğlu ve Arıkanın hareketleri gibi- zamanla ve partiye çekidüzen verme yolundaki faaliyetin semeresi alındıkça, tesirini kaybedecek ve C. H. P. prensiplerine bağlılığıyla tanınan Atalaydan eskisi gibi faydalanmaya devam edecekti. Atalay gerçi Parti Meclisinin, bu toplantılarına gelmemişti ama, gelecek toplantılara her halde katılacaktı.

Merkez görevlileri

Parti Meclisine Merkez İdare Kurulunun bu devredeki icraatın-

Parti Meclisi toplantı halinde
Gurbette övünmek, hamamda şarkı söylemektedir.

arşiv

bulunmağa teşvik-etmek için, 1967 hâdiseleri; önergeler Meclis gündemine alınırsa -ki, şu sıralarda böyle bir ihtimalden bahsedilmektedir- müzakereleri sırasında, alınmazsa mütemadiyen bunların bekletilmesi sebebi sorularak; bahis konusu edilecekti.

Tebliğin belirttiği ikinci taarruz istikametini, diğer tahkikat konuları teşkil ediyordu. Bu hususta Dördüncü Menderes httkümetinin programında yer alan "yolsuzluklarla mücadele edileceği" vaadi hatırlatılıyor, "basın hürriyetini ve Meclis murakabesini tam olarak tesis etmeden, ispat hakkım tanımadan" böyle bir mücadelenin yapılmasına imkân olmadığı belirtilerek, C. H. P. nin yolsuzluklar üzerinde hassasiyetle ve ehemmiyetle duracağı her vilâyet merkezinde çalışacak olan bu kollar, diğer teşkilât kademeleri gibi kongreler yapacaklardı. Gençlik kollarının bilhassa seçimlerdeki faaliyetinin son derece faydalı olduğu düşünülerek, sistemli bir şekilde desteklenmeleri kabul edildi. Gençlik Kolları Merkez Kurulu da, bu sahada öteden beri yaptığı çalışmalarla dikkati çeken Ergün Ertem'in riyasetinde kuruldu. Gençlik Kollarına, Kadın Kollarıyla beraber, bundan böyle Suphi Baykam bakacaktı. Baykam Sırrı Atalay'ın istifası ile açılan Merkez İdare Kurulu üyeliğine Parti Meclisinin Cumartesi günkü toplantısında ittifakla seçilmişti. Gençlik meseleleriyle talebeliğinden beri uğraşan ve milletvekili olmadan önce gençlik, kollarının ilk kuruluşunda asıl faal rolü oynadan biri olan Parti Temsilcileri -yeni ismiyle merkez görevlileri- üstesini de gözden geçirdi ve tasvibetti. Bu liste parti içinde münferit-bazı hoşnutsuzluklar yaratmasına rağmen, umumiyetle iyi hazırlanmıştı. Ankara, İstanbul, İzmir, Adana hariç, bütün vilâyetler için yapılan seçim sonunda, en ehemmiyetli vilâyetlere, çalışma imkânları ve kabiliyetleri en müsait elemanlar getirilmişti. Seçimde güçbirliği prensibi de gözönünde tutulmuş, İrfan Aksu Konyaya, Hasan Kangal Tekirdağa, Necati Diken Çankırıya, Avni Yurdabayrak Sakaryaya, Mustafa Saraç Kocaeliye tâyin edilmişti. Diğer ehemmiyetli yerlerin temsilcileri arasında da, Nurettin Akyurt (Sivas), Fethi ülkü (Kayseri) Ahmet Üstün

(Kastamonu), Muammer Tekin (81-nop), Hüsrev Polat (Ordu), Şinasi Moran (Tokat), Nihat Sargınalp (Trabzon), Ethem Yalçınalp (Mardin), Yasar Alhas (Maraş), Mehmet Zeki Tolunay (Erzincan), Osman Ağan (Gaziantep), Ahmet Karamüftüoğlu (Hatay), Ali Yeniaras (Gümüşane) vardı.

Listeyi Parti Meclisi üyelerinin büyük çoğunluğu beğendiler. Zaten itirazlar bazı Gülekçilerden gelmişti. Mesela bir Rıza Tekeli Konyadan alınıp Bursaya nakledilmesinin sebebini Konyadaki çalışma, şeklinde değil de, "kendisine suikast hazırlama gayesi"nde arıyordu. Yeni vazifesini öğrenince derhal istifa kararında olduğunu açıklaması bundandı. Sanki Bursa Türkiye sınırlan içinde bir yer değilmiş ve hizmet etmek isteyen bu imkânı ancak Konyada bulabilirmiş gibi..

Ama Merkez İdare Kurulu gibi Parti Meclisi de böyle hâdiseleri mühimsemedi ve yolunda devam etti.

Çeki düzen

Grupun çalışmalarını da düzenlemek zaruriydi. Grupun önümüzdeki haftalar içinde görüşeceği iç yönetmelik tasarısı bu maksatla hazırlanmıştı. Tasarı kabul edildiği takdirde, milletvekilleri Meclis faaliyetinde Grup İdare Heyetiyle irtibatı muhafaza edecekler ve birçok mevzuda onun ve umumi heyetin müsaadesi olmadan kendi başlarına hareket etmiyeceklerdi. Uluorta sözlü soru verilmesi, Meclise ve Grupa muntazam devam edilmemesi. Grup kararlarına riayetsizlik, yönetmelikle müeyyidelendiriliyordu. Yönetmelik hükümlerine uymayan milletvekilleri, ya idare heyeti, ya da partili milletvekilleri tarafından Grup Haysiyet Divanına sevkedilecekler ve ihtar, tevbih. beş celse ihraç, muvakkat ihraç, Gruptan ihraç cezalarına çarptırılabileceklerdi. Gruptan ihraç, partiden ihracı da tazammun ediyordu.

Partili milletvekili eğer cezayı mucip hareketi. Meclis dışında yaparsa, o zaman Grup Haysiyet Divanı ile Partinin Kurultayda seçilen Yüksek Haysiyet Divanı müştereken toplanarak karar verecekti. Partili milletvekillerinin tabi olacağı nizami tesbit eden bu yönetmeliğe muvazi olarak milletvekili olmıyan partililerden de çatlak sesler çıkmaması için. Parti Tüzüğünün alakalı maddeleri hassasiyetle tatbik edilecekti. C. H. P., bayram sonrası taarruzuna hazırlanırken evin içini düzeltme faaliyetim de ihmal etmiyecek, ordunun karsı cepheye tam manasıyla mütecanis bir kütle halinde yürümesini temine çalışacaktı.

Basına alâka

Mesele Partinin iç münasebetlerini düzenlemekte bitmiyordu, dış münasebetlerini de tanzim etmek lazımdı. Bilhassa basınla tema» meselesinin ıslahı bir zaruret olarak ortadaydı. Geçen devre içinde Merkez İdare Kurulu tarafından ele alınmış olan bu mevzuun müzakeresi, toplantılarda epeyi zaman işgal etti. Basın denilince akla elbette Ulustan, Yeni Günden, Karagözden -Çok şükür bu gazetelerin dâvasına artık halledilmiş nazarıyla bakılabilirdi- başka gazeteler de geliyordu. Şimdiye kadar bunlarla temas, ciddi bir şekilde ele alınmamıştı. Partinin bu işlerle, vazifeli olan tek elemanının, yardımcısız ve hattâ telefonsuz mesaisi, feragatkârane olmakla beraber, ihtiyacı karşılamağa kâfi gelmiyordu. Bu yüzden gazetelerde C. H. P. ye dair yalan yanlış haberler hele son günlerde biribirini kovalıyordu. Hoş bu yalan yanlış haberlerde zaman zaman bindiği dalı kesmeyi politika sayan kimselerin tesiri de görülüyordu ya. Yok. C. H. P. Grupunda şimdi İnönünün yanında kimin oturacağı meselesi münakaşa ediliyormuş. Yok Kasım Gülekin Avrupa Konseyinden ayağını kaydırmak için bizzat C. H. P. liler tertip yapıyormuş., ilh.. İnönünün yanında oturma mevzuu, Parti Grupunun çalışmalarını düzenlemek için Grup İdare Heyetince hazırlanan yönetmelik tasarısının kasıtlı bir şekilde tefsirinden çıkmıştı. Tasarının 26 ncı maddesi, idare heyetinin Meclis umumi heyetindeki çalışmalarını kolaylaştırmak için söyle bir hüküm getiriyordu: "Grup Başkan vekilleriyle Grup İdare Kurulu, Meclis umumi heyetinde süratle istişare imkânını sağlamak maksadıyla, kendilerine ayrılan yerlerde ve bir arada otururlar.."

Maddede, "Genel Başkanın yanında otururlar" diye bir ibare yoktu. Ama istismar gayesini taşıyanlar. Genel Başkanın aynı zamanda Grup Başkam olduğunu, Grup Başkanının da otomatik bir şekilde Grup İdare Heyeti üyesi bulunduğunu ileri sürüyorlar, maddenin aslında İnönünün yanında Güleki oturtmamak maksadını güttüğünü kulaktan kulağa yayıyorlardı. Herşeyden önce mantığa aykırı düşen -Grup Başkanvekilleri sayıldığına göre, böyle bir maksat varsa Genel Başkanın evleviyetle sayılması lâzımdı- bu tefsir ile havanın Grup İdare Heyeti ve dolayısıyla Parti içinde iktidarda bulunanlar aleyhinde bulandırılması, kolayca mümkün oluverdi. Haber bir iki gazeteye uçuruldu. C. H. P. nin şimdiki idarecileri aleyhindeki her haberi anlamadan dinlemeden fıkra mevzuu yapan küçüklü büyüklü bir kaç fıkracı, kaleme sarıldılar ve Halk Partisi umumi efkâra karşı daha muhalefette iken kottuk kavgasına başlıyan bir parti hüviyetinde gösterildi!

Bir kısım *C.* H. P. lilerin Kasım Gülekin Avrupa Konseyi üyeliği adaylığından, ayağını kaydırmak istedikleri iddiası ise, Grup içindeki normal seçim mücadelesinin, sanki gayrimeşru bir iş yapılıyormuş gibi şişirilmesinden ibaretti. Grupta Konşey için Gülekle beraber Turgut Göle de adaylığım koymuş ve seçimi ancak 4 rey farkıyla kaybetmişti. Bu onun ve onu seçenlerin elbette en tabii hakkıydı. Ama Turgut Göleye rey veren milletvekilleri ve bizzat Göle Meclis umumi heyetinde, oylarını tabiatıyla Güleke vermişlerdi. Netice onların değil, herkesin bildiği gibi, Demokratların oyunuyla değişmişti.

İşte bu, bir kısmı yanlışlıkla, bir kısmı kasıtla verilen haberlere, eğer iyi bir irtibat mekanizması kurulsa elbette mâni olmak mümkündü. Parti Meclisi bu durumu gördü ve merkezde kadrosu ve imkânları mümkün mertebe geniş bir basın bürosu kurmağa karar verdi. Büronun bir eşi de İstanbul teşkilâtı tarafından İstanbulda kurulacak, C. H. P., böylece muhalefet yıllarından -belki/tarihinden- beri ilk defa basın yoluyla propaganda işlerini ciddi bir şekilde ele almış olacaktı.

Basın yoluyla propaganda işlerini asıl aksatan sebeplerden biri de, meselâ partililerin beyanlarında, son zamanlarda görülen tenakuzlar ve orijinallikleri. Bunun son örneğim teşkil eden Cemil Sait Barlasın beyanatı" üzerinde, Parti Meclisi uzun uzun durdu. Üyeler, aynı zamanda Parti Meclisi üyesi olan bu zatın, Meclisin toplantısından üç gün önce, c. H. P. nin grup tebliğine alenen hücum etmesine akıl erdirememişlerdi. Cemil Sait fakirlerini gelip pekâlâ Parti Meclisinde söyliyebilirdi. Bu husus biraz kızgın bir hava içinde ifade edildi, fakat Barlas, uzun zamandan beri ilk defa olarak toplantıya katılmamış, İstanbulda kalmıştı. Müdafaasını dinlemek mümkün olamadı ve mesele olduğu yerde bırakıldı.

Uyanış

C. H. P. Merkezi, Nihayet işin D.P. den halkın duyduğu memnuniyetsizliğin meyvalarını "armut piş; ağzıma düş" diye beklemek olmadığını anlamıştır. İktidara namzet parti, bütün muvaffakiyet şansım D. P. nin başarısızlıklarında görmek, birbirini takip eden beceriksizlikler karşısında sevinçle ellerini uyuşturmak tembelliği içende de pekâlâ seçim kaza nabilir. Ama o zaman ne seçmenlerin reylerine lâyık olur, ne de bu başarının ömrü bir yaz gecesi rüyasından uzun olur - C. H. P. Merkezi bu hakikati farketmekle yeni bir çalışma devresine girmektedir ve bütün mesele ayni düşüncelerin ateşini teşkilâta duyurabilmektir.

Üniversite

Otokritik

Geçen haftanın sonunda, ismi bu yakınlarda gazetelerde çok. sık geçen Samet Ağaoğlunun kardeşi Süreyya Ağaoğlunun başkanlığında yapılan Hür Fikirleri Yayma Cemiyetinin toplantısı pek sakin ve ses-

sis geçti. Toplantıda 12 kişi hazır bulundu. Halbuki cemiyetin sadece 30 profesör üyesi vardı. Anlaşılan "cher" profesörler, "Hür Fikirler" etiketini taşıyan bir cemiyetin toplantasında bulunmanın ihtiyatsızlık olacağını düşünmüşlerdi! Ancak Ord. Prof. Kemâl Yürük ve Doçent Abdülkadir Karahan gibi için dolu birkaç atılgan üniversiteli cesaretle toplantıya gelmişti.

Toplantı bir "otokritik" havası içinde geçti. Feyzioğlu hâdisesi olmuş, Kubalı hâdisesi olmus, başın hürriyeti kuşa döndürülmüş, ama Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti ağzını bile açmak lüzumunu duymamıştı. Bu hâdiseler karşısında hiç değilse bîr tebliğ neşredip görüsünü açıklaması gereken cemiyet hareketsiz kalmıştı. Doçent Karahan "Konferanslarla iş yürümez, harekete geçmek lâzım" diyerek, bu akim almıyacağı pasifliği tenkid ediyordu. Bu, neden böyleydi? İşin izahım tecrübeli Ordinaryüs Prof. A. Kemal Yürük yaptı: "Bir kısmımız kalenin içinde kahramanız. Üniversite kapısının dışında açık mücadeleden kaçınıyoruz, bunu göze alamı. yoruz".

Evet, birçok üniversite bocası kendilerini kalenin içine hapsetmişlerdir ve bu kalenin duvarlarından birinin de meşhur arsa işi oluduğu havasının yaratılmasına göz yummuşlardır.

Yapı Kooperatifi Hikâyesi

Arsa meselesi, Kubalı hâdisesinin en hararetli günlerinde patlak verdi. İstanbul Üniversitesinin Menderese verdiği ziyafette, profesörlerin esas derdinin bir meskene kavuşmak olduğu intibaı uyandırıldı. Menderes arsa işiyle çok alâkalanmış, hattâ Vakıflar Umum Müdürünü çağırtarak, Profesörlerin önünde arsa meselesi, için gerekli emirleri vermişti. Vakıflar, sahibi bulunduğu Maçkadak denize nâzır 3 dönüm araziyi ehven fiyatla kooparatife satacaktı. Hat'â İktidarın görüşlerini sadakatle aksettirmede usta Anadolu Ajansı ziyafet haberini verirken "Bu arada profesörlerin ihtiyaçları üzerinde de durulmuş, aralarında, kurdukları yapı kooperatife hakkında verilen izahat dinlenilmiş ve bu hususta Vâkıflar Umum Müdürlüğü tarafından satılacak arsa ile Vakıflar Bankasının yaptıracağı, binaların evsafı ve hazırlanan projenin esasları anlatılmış ve önümüzdeki hafta içinde mukavelenin imzalanarak fâaliyete geçeceği haber verilmiştir" demekte kusur etmedi.

İstanbul Üniversitesi Yapı Kooperatifi üyeleri artık memnundular. Meseleye İktidarın en üst kâdemeleri el koymuşlardı. Mesken işi süratle halledilecekti. Fakat aradan tam 1 sene 14 gün geçti, mesken meselesinde eri ufak bir ilerleme olmadı. Vaatlere inanan üniversitelilerin de, çok geç bile olsa, gözleri açıldı.

Üniversite profesörleri yapı kooperatifinin, meşhur vaadden tam 1 sene 14 gün sonra yapılan kongresi bu geç uyanışın ifadesi oldu. Ateşli Doçent Abdülkadir Karahan tutulmayan vaadler karşısında üniversi - tenin ne düşündüğü "Bir takım entrika ve oyunlarla Üniversiteyi acze düşürüp mazlum hale getirmeye kimsenin hakkı yoktur" cümlesiyle apaçık ortaya 'koydu. Bu entrikalara maalesef âlet olunmuştu. Teslim edilmediği halde arsanın verildiğinin radyoyla ilân edilmesinin ne mânaya geldiğini kooperatif üyeleri çok geç anlamışlardı. Dolmuş dedikodularına mevzu olmanın, bir arsaya fikirlerim satmış duruma düşmenin acısını şimdi hissediyorlardı. Ancak şimdi "Eğer, İktidar projelerinin tahakkuku için bizden bacı fedakârlıklar ye tavizler istiyorsa, karanlıkta göz kırpıyordur". demektedirler.

Öfkeyle karışık ümitsizlik havası kooperatif idarecilerini de sarmıştır. İşlerin kötü gittiğini saklamıyan Kooperatif Başkanı Prof. Kemaleddin Birsel "Senelerdir bekliyoruz. Artık sözle, vaad ile vakit geçiremeyiz. Müsbet iş bekliyoruz. Radyo İM bile ilân edildiği halde arsa işi hâlâ yoluna girmemiştir" diyerek tazallum etmiştir.

Hakikaten Mahdut Mesuliyetli İstanbul Üniversitesi Yapı Kooperatifi ile Mahdut Mesuliyetli İstanbul Teknik Üniversitesi Yapı Kooperatifi -ki sonradan birleşmişlerdir- yıllardır bekliyordu. Kooperatifin 2 milyon lira parası 5 yıldır Vakıflar Bankasında yatıyordu. Bu para ikramiye isabetiyle 20 bin lira artmış, enflâsyon dolayısiyle de kıymetinin yarısını kaybetmişti..

. Emlâk Kredi Bankası ile kooperatif arasında bir. protokol imzalanmıştı. Bu protokola göre, profesörler mahallesinin temeli 15 Mayıs 1958 de atılacaktı. Fakat Vakıflar Umum Müdürlüğü, verildiği radyo ile ilân edilen meşhur arsayı devretmediği için hazırlıklar suya düştü. Zira protokola "arsalar devredildiği takdirde" ibaresini eklemek ihtiyatlılığı gösterilmişti.

Şimdi bütün mesele su noktada toplanmaktadır: Emlâk Kredi Ban-

VATAN CEPHESİ İÇİN TELGRAF

kası İnşaatı emanet usulü ile yapmak arzusundadır. Yani banka, ""ben arsayı alayım, blok aparmanlar inşa edeyim, hepsi tamamlanınca da beher ortağın hissesine kaç lira düşecek hesaplıyalım" demektedir. Halbuki Kooperatif ortakları bir meçhule saplanmak istememektedirler.. İstiyorlar ki teşebbüse girişmeden önce, her ortağın kaç para ödeyeceği belli olsun. Peşin olarak ödenecek miktar ve taksitler tespit edilsin. Sağlam bir mukavele yapılsın. Kısaca binalar tamamlanmadan satış, yapılsın.

Ortaklar endişelerinde haklıdırlar. Zira eldeki proje 25 - 30 milyon liralıktır. Bir doçentin veya profeferün hissesine düşecek olan 200 - 250 bin, lirayı ödeyebilmesi elbette imkânsızdır. Kooperatif idarecileri tek başlarına mesken işini halledemiyeceklerini bildikleri için, Emlâk Kredi Bankasının daha müsait şartlarla mukavele yapmasını temine çalışmaktadırlar. İdareciler İmar Bakanı Medenî Berk vs Emlâk ve Kredi Bankası Umum Müdürü ile yakın temastadırlar. Ama ortakların bu temaslardan müsbet bir netice çıkacağı hususunda ümitleri kalmamıştır. Ortaklardan çoğu kooperatifin feshine taraftardırlar. Son bir limit olarak Kooperatif Umumi Heyeti, İdare Kuruluna iki aylık mühlet tanımıştır. Bu müddet zarfında İdare Kurulu, Emlâk Kredi Bankasının satış vaadini, borçlar için yüzde 5 faiz yürütülmesini, inşaatın âzami bitim Müddetinin açıklanmasını, peşin ödenecek miktarın bildirilmesini ve taksitlerin tesbit edilmesini temine çalışacaktır. Bunlar temin edilemezse kooperatif feshedilecek veya yeni bir formül bulunacaktır.

Halen kooperatif idarecileri, son Ümit olarak. Medenî Berkin Londradan dönüşünü beklemektedirler. Hem de bu sefer bazı yeni tecrübelerle mücehhez olarak...

Basın

Büyükler ile küçükler

Geçen haftanın sonunda, cuma günü, belli başlı İstanbul gazetelerinin birinci sayfalarının en gösterişli yerlerinde çift sütun üzerine siyah çerçeve içinde oturtulmuş ilânları görenler, bir meraka kapıldılar. Beş Büyükler olarak bilinen Cumhuriyet. Dünya Hürriyet, Milliyet ve Yeni Sabah ile Mütevazı akşam gazetesi İstanbul Ekspres, yaygın ve meşhur "görülen lüzum üzerine" sebebini ileri sürerek, o güne kadar âzası bulundukları Türkiye Gazete Sahipleri Sendikasından, istifa, ettiklerini efkârı umumiyeye açıklıyorlardı. Biri birinin tıpatıp eşi ilanlarda ki "görülen lüzum üzerine" ibaresinin mahiyetini öğrenmek istiyen müteeessis okuyucular, çıkar yolu telefonlara sarılmakta buldular, idarehaneleri aradılar, fakat tatmin olamadılar. Zira patronlar arasındaki gürültüsüz ihtilâftan, Babıâli ecirlerinin dahi malumatı yoktu Anlaşılan, Amerikalı dostlarımız da hâdiseye alâka duymuşlardı ki U S I S vasıtasıyla sorgu suale girişmişlerdi. Ertesi gün Beş Büyüklerin dışında kalan bazı gazetelerin -başta Akşam, Havadis ve Zafer olmak üzere- meşhur tekzipleri andıran bir üslûpla, Gazete Sahipleri Sendikasının gazete kâğıdı tevziini deruhte etmek maksadıyla hükümete yaptığı müracaatın tetkik edildiğinin, ayni şekilde bildirilmesi tecessüsü büsbütün arttırdı.

Dikkâtleri üzerine çeken hâdisenin sebebi, "Para, nara para!" şeklinde haykıran Napolyondan çok Önce büyük rolü kavranmış bulunan paraydı. Türkiyede, 1958 başında yürürlüğe "iren bir kararname ile, bütün resmi ye ticari ilânlar, ancak Türk Basın Birliği Resmî ve Ticarî İlânlar Limited Şirketi adlı bir müesseseden geçirilmek suretiyle gazetelere verilebiliyordu. İlâncılık Şirketi, tevzi ettiği her hususi ve resmî ilândan % 5 komisyon alıyor. İlân-

Kumarın Faziletleri!

B. M. M. de çok iyi temsil edilen spor kulüpleri, sabırsızlıkla bir kanunun çıkmasını beklemektedirler: Bu, futbolda kumarı kanunileştirecek olan "Futbol müsabakalarında müşterek bahisler tertibi hakkında kanun" tasarısıdır.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı, çok alâka çekici bir gerekçeyle Meclise getirilmişti. Gerekçeye göre bu kanun "yeni bir iş hayatının doğmasına imkân verecek"tir. Daha açık bir Türkçeyle kumar endüstrisi gelişecektir. O halde iş hayatının geliştirilmesinde bu derece hassas davranan hükümetin, evlerde, derneklerde kumar sahasında icrai faaliyet eden hususi teşebbüsü takipten vazgeçip bilâkis teşvik etmesi lâzımdır. Hattâ ve hattâ, bu mantıkla çok kârlı bir iş sahası olan randevuculuğun serbest bırakılmamasını anlamaya imkân yoktur.

Gerekçede futbolde kumarın kanunileştirilmesi için ileri sürülen ikinci bir sebep, "seyircilerin kendi aralarında zaten bahse tutuştukları, bu tasarıyla esasen mevcut bir halin nizam altına alındığı"dır. Bu iddia da birincisinden kuvvetli değildir: Bir halin mevcudiyeti, kanunen kabulü için bir sebep ise, afyon ticareti derhal serbest bırakılmalıdır. Madem ki afyon kaçakçılığı ve afyonkeşler mevcuttur, o halde bu işi -gerekçenin ifadesiyle- "bir nizam altına alarak, faydalı ve verimli bîr hale getirmek zaruridir"!

Maamafih gerekçenin dayandığı en kuvvetli nokta, "memleketimizde yok denecek kadar az" bulunan spor saha ve tesislerinin, ancak futbol maçlarında oynatılacak "ganyot"la kurulacağı ve gelişeceği İddiasıdır. Sabık bir öğretmen olan Hilâl Ülmanın (Bursa - D. P.) kaleminden çıkan Maarif Encümeni mazbatasında da "vatandaşlarımızın bu sahada malûm ve müsellem olan alâkalarından istifade ederek bu millî ve içtimaî problemin halli zamanı çoktan gelmiştir" denilerek, ganyotla "millî ve içtimaî dertlerin hallinin" hararetli bir müdafaası yapılmaktadır. Sonra da bu dâvaların Batıda ganyotla çoktan halledildiği söylenmektedir. Bunu söyliyenlere Batıda Millî Piyango tertibinin bile, Devletin kumarda para kazanması şeklinde anlaşıldığını hatırlatalım. Bu yüzden Amerika ve İngilterede Millî Piyango yoktur. Hiç bir hükümet oralarda devletin piyangoculuk yanmasını Meclise teklife cür'et edemiyecektir. Fransada, da bu yüzden, Millî Piyango bir tenkid mevzuudur. Hele hususi teşebbüsün bahsi müşterek tertiplediği İngilterede bile, spor tesisleri dâvası ganyotla halledilmiş değildir. Spor tesisleri yetersizse. Devlet pekâlâ normal gelirleriyle bu işi yapabilir, geliri yetişmiyorsa yeni gelir kaynakları teminine gidebilir. Mesele, Devletin her çeşit gelir kaynağına başvurup vurmıyacağının târihidir.. Meselâ Devlet İlkokullar inşası için gerekli parayı, randımanı yüksek bir gelir kaynağı olan sefahat yuvaları işleterek temin edebilir mi? Bunun gibi kanunen kumana yasak sayıldığı bir memlekette, Devletin kumar oynatması ve ondan hisse alarak bazı amme işlerini ifaya kalkışması tasvip olunabilir mi ? O halde spor sahası için mutlaka paraya, ihtiyaç, varsa, sayın, milletvekilleri, kumardan hisse almayı derpiş eden bir kanuna parmak kaldırmaya lüzum kalmadan, Hükümeti pek âlâ gerekli tahsisatı bulmaya mecbur edebilirler.

Kaldı ki tasarı, ganyotun münhasıran spor tesislerine gideceğini bile garanti etmemiştir. "Her türlü spor malzemesi tedârik etmek ve her çeşit spor faaliyetlerinde bulunmak gibi Türk sporunun gelişmesine yararlı işlere sarfedilmesi" hususu da maddeye ilâve edilerek, bahsimüşterekten alman hissenin kullanılmasında celâhiyetli kılınan Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğünün emrine hemen hemen tamamiyle istediği gibi sarfedeceği bir hazine verilmektedir.

Fakat asıl mühim mesele, bir devletin üzerine düşen vazifelerin ifası için kumardan medet ummasının asla caiz olmadığının, akıldan çıkarılmamasıdır.

cılık Şirketinin masrafları karşılandıktan sonra, komisyonlardan arta kalan para, ortaklar arasında taksim ediliyordu. İşte kavga, bakiyenin taksiminde kullanılacak formül yüzünden çıkmıştı. Geçen malî yıl zarfında, kâr 500,000 liraydı. Vergiler de çıktıktan sonra, rakam net 350,000 liraya düşüyordu.

İktidar değişikliği

İlâncılık Şirketinin 40 kadar ortağı, ayni zamanda Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası adlı diğer bir teşkilâtın da üyeleriydi. Babıâli patronları ezelden beri Beş Büyükler ve Küçükler olarak sıfatlandırılan iki hizbe ayrılmışlardı. Geçen haftanın başında, pazartesi günü Sirkecide, Ebusuut Caddesindeki Türk Basan Birliği Kooperatifi Hanının dördüncü katında yapılan son kongrelere kadar, Beş Büyükler, hem İlâncılık Şirketinde hem Sendikada iktidarday dılar. Fakat, ayni gün yapılan sabahki İlâncılık Şirketi ve öğleden sonraki Sendika umumi heyet toplantılarında postu Küçüklere kaptırmışlar, hâkimiyeti elden kaçırmışlardı.

Küçüklerin bayraktarı, Akşamın genç sahibi Malik Yolaçtı. Yolaç, gazetesinin İdare Müdürü Hakkı Yüzüak vasıtasıyla yürüttüğü kesif kulis faaliyeti sayesinde, "Kâr mütesaviyen paylaşılmalıdır" sloganı ile Küçükler arasında hayli sempati toplamıştı. Yüzüak, aynı zamanda İlâncılık Şirketi ve Sendikada, varlığı İzmirde bile farkolunmayan bir İzmir gazetesinin temsilcisiydi. Beş Büyüklerin alemdarı rolünü de Yeni Sabahın sahibi Sefa Kılıçlıoğlu oynuyordu. Beş Büyükler de, İlâncılık Şirketinin esas mukavelesinde derpiş olunduğu şekilde, yani kârın her gazeteye muameleleri nisbetinde dağıtılması tezini savunuyorlardı.

Hizipler arasındaki uçurumun derinliğine rağmen, kongreler, hâdisesiz ve sessiz cereyan etti. Çünkü, taraflar kararlıydılar ve ince eleyip sık dokumuşlar, belirecek her ihtimal karşısında nasıl davranacaklarını tesbit etmişlerdi. Müdafaa edilecek prensipler, tatbike konulacak metodlar, kararlaştırılmıştı. Seçimlerin neticeleri, Beş. Büyükler için talihsiz ve hazin oldu. Yedişer kişilik İdare Heyetlerinde İlâncılık Şirketinde ve Sendikada, Küçükler, sırasıyla 5-2 ve 6-1 lik galebeler sağladılar. İlâncılık Şirketi idare Heyetine seçilen Hürriyetin Erol Simavisi ile İstanbul Ekspresin Mithat Perim, derhal istifa ettiler. Zaferin İstanbuldaki şubesi Havadisin Bahâdır Dülgerinin Başkanlığa getirildiği Sendika İdare Heyetine seçilen Cumhuriyetçi Doğan Nadinin de, Amerika dönüşü çekileceğinden hiç kimsenin şüphesi yoktu. Seçim neticelerinin anlaşılmasından . sonra, Yüzüak "Babıâlinin yeni Robespiyeri" diye vasıflandırıldı.

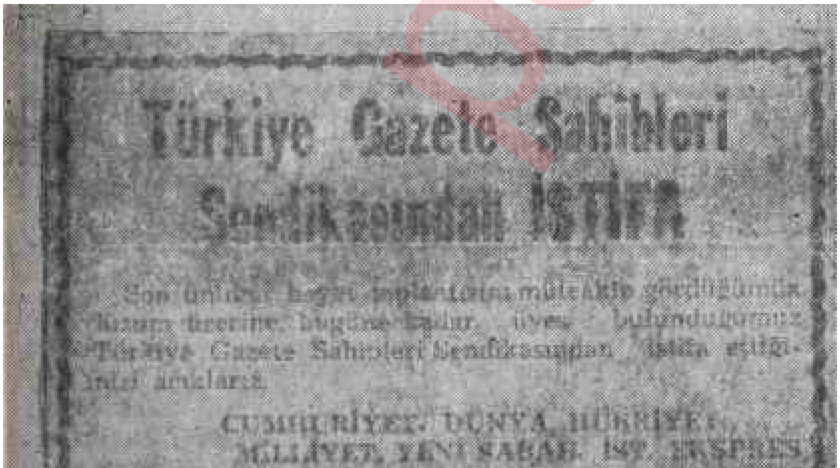
Küçüklerin tepkisi

Muzaffer Küçüklerin, emellerim ne dereceye kadar tahakkuk ettirebileceklerini şimdiden kestirmek mümkün değildi. İlâncılık Şirketi, esas mukavelesinin tâdili gerekiyordu. Buna rağmen, Beş Büyükler, Sendikadan istifayı basmışlardı. Onları, Küçüklerden biri, İstanbul Ekspres takip etmişti. Toplu çekilme hareketinden önce Kılıçlıoğlu, Milliyetin Avrupada dolaşmakta olan genç sahibi Ercümend Karacanla uzun bir telefon konuşması yaptı.

Beş Büyüklerin haksız olduklarını iddia etmek müşküldü. Sen muazzam bir işletme kur, senede 8 milyon liralık ilân bas, ben ufacıcık, bir gazete 50,000 liralık basayım, neticede ikimiz de kârdan aynı "hisseyi alalım. Böyle şey olamazdı. Akla ve hafsalaya sığmazdı. Beş Büyükler, aralarındaki işbirliğini lâklakıyattan kurtarıp pratik sahaya da intikal ettirmişlerdi. Aralarında imzaladıkları bir protokolle, Beş Büyükler, gazetelerini kendi vasıtalarıyla, aynı zamanda ve bar vilâyette tek bayie ulaştırmaktadırlar. Böylece bayi İmparatorluğunu yıkan Beş Büyükler, sıkılınca bir yumruk haline gelen 5 parmak gibi kuvvetlenmişlerdi ve tesis ettikleri tevzi sistemim, Marmara Bölgesinden başlıyarak Türkiyenin diğer mıntıkalarına da teşmile hazırlanıyorlardı.

İstifalar karşısında Küçüklerin tepkisini, Con Kemalin kaleme aldığı "Maskeler Düştü" başlıklı bir makale ile D. P. renkli Şehir gazetesi dile getiriyordu. Hem İlâncılık Şirketi, hem de Sendika İdare Heyeti âzası olan patronu Nuri Atılganın sözcülüğünü yapan Con Kemalin yazdıklarına bakılırsa, demokrasi ekseriyetin ekalliyete galebesi demekti.

Beş Büyüklerin baskı yoluna gitmeleri -tabir Con Kemalindir- üzerine, Küçükler de derhal mukabil tedbirler almaktan geri kalmadılar. Aralarında Bahadır Dülger ve Malik Yolac da bulunan bir heyet Vilâyette Başbakan Menderes ve Maliye Bakanı Polatkanla konuştu. Gazete kâğıdı ithali ile gazete kâğıtlarının gazetelere tevzii hakkının, İstanbul Gazete Sahipleri Sendikasına verilmesini' istediler. Haberi bültenlerine geçiren A. A., son cümlesinde aynen şöyle diyordu: "Haber alındığına göre müracaat, hükümetce tetkik edilecektir". Haberin A. A. bültenine ithali ve son cümlesi, gayet manidardı. A.. A. bülteninde 4 satırcık işgal eden haber, İktidarın Küçükleri himaye ettiğini bildiren işaret fişeği vazifesini görmekteydi.* Esasen, ekseriyeti D. P. ye hülûs çaktıklarından dolayı gelişemiyen Küçüklere karşı, İktidarın kadirşinaslık göstermesi beklenirdi. Öte yandan iktidarın, "tahrifçi ve inkarcı" Beş Büyükleri desteklemesi, beklenemezdi. İşte meselenin düğünü de buydu,

Türkiye Gazete Sahibleri Sendikasından İSTİFA

CUMHURİYET, DÜNYA, HÜRRİYET, MİLLİYET, YENİ SABAH, İST. EKSPRES

Beş Büyüklerin ilânı

Çapanoğlu!,,

B.M.M.

Kulis barometresi

Bu haftanın başında siyasi çevrelerde, İktidar ile Muhalefet arasında durup dururken ortaya çıkan yeni. bir gerginlik sebebinin münakaşası yapılıyordu. Mesele, Cuma günü Mecliste D. P. ekseriyetinin Avrupa Konseyi seçimlerinde C. H. P. Grupunun gösterdiği adaylar yerine başka iki C. H. P. milletvekilini seçmesinden doğdu. D. P. propagandası, malûm taktikleriyle, bu neticeyi umumi efkâra "C. H. P. milletvekilleri kendi gruplarının adayı olan Ecevit ve Güleke rey yermediler" diye kabul ettirmeğe çalışıyordu. Ama hakikatin, güneş gibi parlak hakikatin, bütün bu örtme gayretlerinin altından farkedilmemesi imkânsızdı. Sadece Pazartesi günkü Zaferde. B. M. M. Başkanı Sayın

Koraltanın ve D. P. Grupu başkan - vekili Mazlum Kayaların beyanatlarını okumak bile işin içinde bir iş bulunduğunu düşündürmeğe kâfiydi. Mazlum Kayalar, o gün Mecliste 186 D. P. li, 134 C. H. P. li milletvekili bulunduğunu iddia etmektedir ki, bu iddia hiç bir güvenilir esasa dayanmamaktadır. Hattâ bir an için bu iddia kabul edilse ve bir kısım C. H. P. lilerin Grup adayları Ecevit ve Gülek yerine Dr. Halil Gürün (Maraş C. H. P.) ve Fethi Ülkü (Tunceli C. H. P.) ye rey verdikleri doğru olsa bile, bütün P. P. lilerin ittifakla Ecevit ve Gülek isimlerini çizerek yerine Gürün ve Ülküyü yazmalarını sadece "tesadüf" ile izah etmeye imkân var adıdır? Neticenin akla getirdiği ilk şev, D. P. ekseriyetinin hiç hoşlanmadıkları Gülek ve Ecevite Strasbourg yolunu kapamak için bir "tedbir" almış olmalarıdır.

Kasım Gülek
Aforoza kadar yolu var!..

Tatlısu Kurnazlıkları

İnsanın olup bitenler karşısında nerdeyse aklı duracak... Yarabbi, şu Demokrat propagandacılar acaba "herkesi kör, Alemi sersem" mi sanıyorlar diye düşünmemek imkânsızdır. Şu Zafere bir bakın, bir fiskede sönecek balonları nasıl da zevkle şişiriyor ve en inkâr edilmez hakikatlarmış gibi kemali iftihar ile vitrinine koyuyor! Mecliste, Avrupa Konseyi üyeliği için yapılan seçimlerde, teamül çiğneniyor ve D. P. Grupu faydasının ne olduğunun anlaşılması cidden pek müşkül bir tertibe başvurarak C. H. P. Grubunun adayları Bülent Ecevit ve Kasım Gülek yerine diğer iki C. H. P. li milletvekiline oy veriyor. Mademki ekseriyet ellerindedir - D. P. Genel Başkanının ifadesiyle hilâfeti hile geri getirmeğe muktedir bir ekseriyeti -, Meclisten diledikleri bir yoldaki kavşak geçirmek D. P. Grupu için daima mümkündür. Arzu ettikten sonra, D.P. Grupunun Ecevit ve Gülek yerine başka iki C. H. P. liyi, hatta D. P. liyi seçmesini izah etmek mümkündür. Aklın kabul etmiyeceği husus, hâdiseyi umumî efkâra - Zaferin yaptığı gibi . "C. H. P. milletvekilleri Kasım Güleki seçmedi" diye yutturmağa kalkışmıştır; umumi efkârı her söylenene inanacak kadar safdil, her küçük oyuna düşecek kadar gafil farzetmekte gösterilen inattır. D. P. propagandası, tam fiyaskoyla neticelenen diğer tecrübelerine rağmen, memlekette, aklı selimin iflâs ettiği kaziyesine dayanan bu yeni icadını "temcit pilâvı gibi ısıtıp ısıtıp -kimse yutmadığı halde- sofraya sürmekten vazgeçememektedir. Ayni mağşuş yağlı pilav, milletvekilleri ödeneklerine yapılan zam dolayısıyla da umumi efkârın önüne çıkarılmıştır. C. H. P. nin ödeneklerin indirilmesi maksadıyla yaptıkları teklif "bir İki küçük tadil" sayesinde zammı temin etmiş ve seçimlerde uyanacağı önceden bilinen şimşeklere hedef olarak C. H. P. yi göstermek kurnazlığı icat edilmiştir. Kurnazlık demek bile caiz olmıyan bu neviden tatlısu açıkgözlüklerinin, başlarını kuma sokmakla gözden nihan olduğunu sanan devekuşlarını bile gülmekten öldürebileceği nedense akla getirilmemektedir. "Zeki" buluşların n cazibesine kendilerini kaptıranlar, hakikaten aklıselime sahip olanları da beraber sürükliyebilmektedirler! İşler buraya kadar geldikten sonra herşeyi yapmak, herşeyi söylemek mümkündür: C. H. P. nin teklifi ile milletvekili ödeneklerine zam yapıldı.,. C. H. P. liler Kasım Güleki seçmedi... Evet ama, bir de bu sözlere acaba biç inanan çıkar mı diye düşünmek lâzım değil midir? Herkesi budala farzettikten sonra, bir kulp uydurulmıyacak ne vardır ki? Meselâ C. H. P. nin basın hürriyetini genişletmeye matuf bir teklifi, iki kelime ilâvesiyle pek âlâ basın hürriyetini yok edici bir hale getirilebilir ve Zaferde basın hürriyetinin düşmanı Muhalefetin bu marifeti ibret nazarlarına arzedilir! Hattâ Kasım Gülekin dokunulmazlığını bile bizzat C. H. P.. lilere kaldırtmak, bu usullerle imkânsız değildir.

Ama bunun sonu neye varır? Bütün bunlara kim inanır? Hangi devekuşu başını kuma sokmakla avcısını aldatmağa muvaffak olmuştur? Şu halde D. P. propagandası neden kurnazlık sıfatına bile lâyık olmıyan bu tatlısu açıkgözlüklerinden medet ummaktadır? D. P. bu özenti cambazlıklara kendini muhtaç sayacak kadar mı acze düşmüştür? Camı kırdıktan sonra suçüstü yakalanan çocuklar gibi "Vallahi ben yapmadım, Ahmet kırdı" demeye muhtaç mıdır ve bu neviden kurnazlıkların geçeceğine hakikaten inanılmakta mıdır? Hele liderler, bu küçük oyunların sadece D. P. ye değil kırık kanatlı demokrasimize de zarar verdiğinin ne zaman farkına varacaklardır?

Nitekim, Mazlum Kayaların "Hâdisede D. P Grupunun ve Grup İdare Heyetinin veya idarecilerinin hiç bir kararı ve hattâ müzakeresi bulunmadığını bclirtme"si şüpheleri dağıtmaya yetmiyecek kadar zayıftır. Acaba D. P. milletvekilleri hangi siyasi barometreye bakarak kendilerine dağıtılan matbu oy pusulalarından Ecevit ve Gülek ismini silmişler -şu tesadüfün büyüklüğüne bakın- ve ittifakla yerine Gürün ve Ülküyü yazabilmişlerdir!

Ne hoş bir tesadüf!

Hâdise geçen haftanın sonunda Cuma günü, Başkanvekili İbrahim Kirazoğlunun Meclisin Şeker Bayramı dolayısile 10 günlük tatile girdiğini bildirip kürsüden indiği celsede oldu. İbrahim Kirazoğlu kürsüden iner inmez C. H. P. li milletvekilleri birer ikişer Grup odasının yolunu tuttular. O celsede olup bitenler bir beklenmedik grup toplantısını hakikaten zaruri kılmıştı. D. P. ekseriyetinin, teammülleri aşarak, Muhalefet grupundaki arkadaşlarına yaptıkları "Nisan azizliği" karşısında ne şekilde davranılacağının tesbiti gerekiyordu. C. H. P. Grupu, gösterdiği adayların yerine başkalarının seçilmesi karşısında öfkeden çok hayret duyuyorlardı. Avrupa Konseyi için Mecliste yapılan seçimlerde Bülent Ecevit ve Kasım Gülek yerine Dr. Halil Gürün ile Fethi Ülküye rey verilmesi iki "sevilmeyen" C. H. P. 11 milletvekiline Avrupa Konseyi yolunu kapatıyordu. Tasnifin neticesi alınıp bu "sürpriz" anlaşıldığı zaman, derhal söz alarak kürsüye çıkan Halil Gürün ve Fethi Ülkü, kendilerine gösterilen bu "teveccüh"e teşekkür ettiler, ancak grupların yekdiğerine karşı hürmetkâr olmaları zaruretine de işaretle istifalarını açıkladılar. Ama ne var ki bu istifalar meselenin halline kâfi gelmiyordu. Grup toplantısından sonra neşredilen tebliğde ve bir gün sonra Nüvit Yetkinin yaptığı basın toplantısında C. H. P. nin bir "tertip" karşısında bırakıldığı umumi efkâra duyuruldu.

Gülek ve Ecevitin Avrupa Küneyesinde iyi çalıştığı ve bu yüzden üzerlerine hiddet 'Şimşeklerini çektikleri biliniyordu. Nitekim Avrupa Konseyi seçimleri münasebetiyle kürsüye gelen ve bu arada çok gayretli çalışmalarıyla göze batan, Halil İmre baklayı ağzından çıkardı. Ana İmrenin Gülekten şikâyetleri,

Adana milletvekilinin bu işteki muvaffakiyetinin bir delili sayılabilirdi. Böylece Gülekin yeniden bu vazifeye seçilmem esiyle, muvaffakiyeti sabit oldu.

Hattâ ban kuşkulu C. H. P. liler, bu taktiğin dokunulmazlığının kaldırılması bahis mevzuu olan Güleke karşı yürütülen stratejinin bir parçası olduğunu düşündüler. D. P. liler için iyice "can sıkıcı" olan Kasam Gülekin gözden düşürülmesi faydasız olmıyacaktı. Nitekim Mazlum Kayaların Zaferde çıkan beyanatında bu görüşü haklı gösterecek cümlelere yer vermekte itina gösteriliyordu. Mazlum Kayalara göre "Gülek antipati ile karşılanıyor"du. Hattâ Ecevit bile "kısa zamanda memleket iç ve, dışındaki hareketleri ile üzüntü yaratıyor."du!

Usûle güvenmenin sonu

C. H. P. Grupunun Avrupa Konseyi için Ecevit ye Güleki aday seçmelerinin D. P. liler arasında yarattığı hava, her vesile ile hissediliyordu. O kadar ki D. P. li nüktedan milletvekilleri Meclis Gazinosunda ve koridorlarda karşılaştığı muhalif arkadaşlarına "İsterseniz yüz defa aday gösterin, gene de şeçmiyeceğiz" diye takılıyorlardı. Hakikaten Ecevit ve Gülekin Avrupa Konseyinde yaptıkları konuşmalar ve kurdukları dostluklar ile memlekete dönüşlerinde tertipledikleri basın toplantılarının D. P. liler arasında daima bir endişe mevzuu teşkil ettiği biliniyordu ama, sırf bu milletvekillerinin Konseye gitmemesi için "tedbir" alınabileceği kimsenin ak---dan geçmiyordu. O kadar ki, Demokratların "seçmiyeceğiz" sözü hile ciddiye alınmadı.

C.H.P. liler Konsey seçimlerinde tatbiki mutad usûlün çiğnenece8fise hiç mi hiç ihtimal vermemişlerdi. Zira Avrupa Konseyi statüsünde, seçimlerin her memleket parlâmentosunda teessüs etmiş usûl dairesinde yapılacağına dair bir hüküm vardı, Türkiye Büyük Millet Meclisinde teessün etmiş usûl ise, parti gruplarınca gösterilecek adayların ekseriyet tarafından değiştirilmeksizin seçilmesiydi. Senelerden beri bu adaylar gruplar tarafından Meclis Riyasetine bildiriliyor. Riyaset Divanı aday listesini bastırarak milletvekillerine dağıtıyordu.

Bu yıl da ayni şekilde hareket edilmişti. Fakat D. P. milletvekilleri, kendilerinin bildiği bir sebeple Muhalefet Grupuna azizlik etmeyi uygun buldular. Bütün D. P. milletvekillerinin - bu. şekilde ittifakla hareket etmesi bir tesadüf müydü? C. H. P. lileri, zaman, sürprizlere hazır ve şaka kaldırır hale getirmişti. Ama Strasbourg'ta toplanacak olan Avrupa Konseyinin üyeleri hem bizim kadar anlayışlı değillerdi, hem de biraz mütecessistiler. Şahsi dostları Ecevit ve Gülekin niçin gelmediğini mutlaka sorup öğrenecekler ve ağızlarını tutmaya mecbur olmadıkları için de, herkesten çok D. P.

Bülent Ecevit

Bir tahripçi!..

lilerin hoşuna gitmiyecek fikirlerini söyliyeceklerdi. Tabiî, ondan sonra bir yeni "memleketi yabancılara jurnal" hikâyesi-ortaya çıkacaktı... Ama biraz insaf lâzımdı. Duymaktan kendimizin bile hoşlanmıyacağımız sözlerin söylenmemesi için, bu sözlere sebep olmamaktan başka yol var mıydı?

Halil İmre

Kav çaktı

Çorbayı lifleyiniz

Bu hâdisenin ortaya çıkardığı tek faydalı hakikat, "Çorbadan ağzı yanan hoşafı üfleyerek içer" sözünün C.H. P. liler için söylenmediği oldu. Çünkü her seçin devresinde bir defa D. P. ekseriyetinin Konseye gidecek muhalif milletvekillerine karşı tedbir alması sanki şaşmaz bir âdet haline gelmişti. 1953'te C. H. P. Grupunun aday gösterdiği Hüseyin Cahit Yalçın ve Cemal Reşit Eyüboğlunun yerine Demokratlar kendilerine daha elverişli görünen başka iki zatı seçmişlerdi. Seçilenler, usulsüz sürprizi kabul etmediklerinden Avrupa Konseyinde Muhalefet temsil edilememişti. 1955 te Feridun Ergin D. P. iden ayrılınca, Dışişleri, Strasbourg'a gitmesine mâni olmak istemiş ve yerine Sürt milletvekili Baki Erdemi tâyin etmişti. Bir muhalif milletvekilinin hakkı olan temsilcilikten Hükümet kararıyla azledilmesi Konseyde şiddetli tepkiler yaratmış ve Dışişleri bu usulsüz kararım tashihe mecbur kalmıştı. O tarihte C. H. P. Grupu hâdiseden Fatin Rüştü Zorlunun mesul tutulması gerektiğine kanaat getirmiş ve hakkında Meclis tahkikatı açılması talep olunmuştu. Bu pahalı tecrübelerden sonra D. P. ilin böyle taktiklere iltifat etmiyeceği sanılıyordu. Ama tarih, meseleyi bir başka cepheden bakınca, Refik Korâltanın, Pazartesi günkü Zaferde çıkan beyanatındaki su cümleye iştirak etmemek imkânsızdır: "Herkesin tecelli eden bu millî iradeye saygı göstermesi lâzımdır". Ama millî iradenin tecellisinde usûllere riayet edilirse, elbette bu saygı daha derinden duyulacaktır.

Kıbrıs

Nereye?

Bu haftanın başında "Washington'da Yunan Başbakan yardımcısı Panayotis Kanellopulos Kıbrıs anlaşmasından ve Türkiye ile Yunanistan arasında başlıyacak "yaratıcı" işbirliği"ndan duyduğunu büyük gazetecilere anlatırken Yeşil Adada hiçte işbirliği havası hüküm sürmüyordu. Sabık kasaba papazı - tâbir Başbakan Menderesindir - ve müstakbel Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios, Kıbrısta işbirliğinden ne anladığının, her gün yeni delillerini vermektedir. Makarios, bu görülmemiş işbirliğinin en su götürmez delillerini geçen haftanın sonuna doğru, kıdemli EOKA'cıları bakan seçmekle ortaya koydu: Ulaştırma Bakanı Yeorgiadis Grivas'ın muaviniydi. Çalışma bakanı Yorkacis ile Yeorgiadis'in kellelerine İngiliz hükümeti 14 er bin dolar -125 er bin lira- kıymet biçmişti. 25 yaşındaki işçileri Bakanı Papadopulos EOKAnın Lefkoşa bölgesinde siyasi müşaviridir. EOKA'nın avukatı ve siyasi müşaviri Klafkas Kliridis'e Adalet bakanlığı verilmiştir. Ziraat Bakanlığı Müsteşarı, EOKA'ya silâh ve mühimmat tedarik eden şebeke-

nin başı Andreas Azinas'tır.

Demek ki Makarios, Enosis, için canlarını vermeye yemimi kimselerden müteşekkil bir BORA kabinesi kurmak kararındadır. EOKA liderleri şimdiden Kıbrısta siyasî bir parti Kurmuşlardır. Komünistler fiilen mevcut partilerini, Makarios'un da yardımıyla hukuken de var etmeye çalışmaktadırlar. Makarios'un kurduğu gayri resmi istişari komitede de EOKA'cılar gibi komünistler de temsil edilmektedir. Ondan sonra da sabık kasaba papazı -tabir Başbakan Menderesindir- ve Kibrisin müstakbel Cumhurbaşkanı, Ada Türklerinin karşısına geçip Atlantik paktının sayın üyelerinin yaptığı gibi iyi niyetten, işbirliğinden bahsedecektir. Daha ilk adımda ayrı belediyeler teşkili meselesi çıkmaza girmiştir. Rumlar, belediyeler için coğrafi bölgeler tanınmasına yanaşmamaktadırlar!

EOKA'nın ruhen ve cismen müşahhaslaştırdığı bu "â la greque" iyiniyet ve işbirliği zihniyeti bu haftanın ortasında başlıyacak olan Anayasanın hazırlanmasına müteallik çalışmalarda da kendini gösterecektir. Müstakbel Cumhurbaşkanının düşmanlarım bile hayran bırakan pazarlık kabiliyeti, "a la greque" iyiniyetle birleşince, Eflâtunun Cumhuriyet adlı eserinde rüyasını gördüğü köleli demokrasiden mülhem bir anayasa kolaylıkla ortaya çıkabilecektir. Cumhuriyet Hükümetinin iyiniyetten mahrum üstad pazarlıkçıların karşısına, hiç değilse külyutmaz hukukçular göndermesi beklenirdi. Ne yazık ki bu hayatî mevzuda da"eski alâkalar" ağır basmış, anayasacı olmıyan ve hukuk kitaplarım 1945'te, siyasî kariyerini 1954te kapatan bir politikacı, ucube Londra, anlaşmasının ışığında, Anayasanın hazırlanmasına memur edilmiştir.

Kurbanlık danalar

Kıbrıs Cumhuriyetinin hazırlık devresinin ilk günlerinde EOKA resmen sesini işittirirken, Kibrisin müstakbel Cumhurbaşkanı yardımcısı, son zamanlarda tesislerini yenilediği zatî malı Halkın Sesi gazetesinde şahsî reklâmını yapmakla meşguldür. 23 Mart 1953 tarihli Halkın Sesi, Fazıl Küçükün bir dana kurban edilerek karşılandığı Lefke ziyaretini, yedi sütun üzerine başlık atarak vermektedir: "Lefke tarihî bir heyecan içinde çalkalandı", "Liderlerimizi karşılıyan üçyüzden fazla otomobil trafiğin aksamasına sebep oldu", "Dört otomobil ve iki motosiklet hasara uğradı. Allaha şükür can kaybı olmadı"...

Gazete, bundan sonra. Anavatandan mülhem bir cins edebiyatın tesirinden kurtulamıyan. kerameti kendinden menkul patronun tipik bir nutkunu yayınlamaktadır: "Biz hiç bir zaman particilik... ileri sürmüyor ruz. Yalnız bu cemaat, Kıbrıs Türkü

Başpiskopos Makarios
Vefakâr bir İyiniyet!..

olarak Adnan Menderes Hükümetine medyunu şükrandır; bunu gizliyemeyiz arkadaş, bu tamamen bir hakikattir. On seneden beri Demokrat Partinin Kıbrıs Türküne yaptığı maddi ve manevî fedakârlığı nasıl inkâr edebiliriz? Bugün 13 ortaokul, 6 lise, yarın yakında açılacak olan üniversitemiz, sanat okullarımız, bankalarımız, ticaret odalarımızın "aşaması için yapılacak yardım ve yarın gelecek olan heyetler için yaptığı masrafları ve daha doğrusu Kıbrıs Türkünü her bakımdan yükseltmek için

Turistik Kalkınma

İyi talebe Fazıl Küçük, Lefkede güzel Türkçesiyle Kıbrıs Türklerinin iktisaden nasıl ilerleyeceklerini anlatıyor:

"Biz bugün iktisaden yükselmek derken lâzım gelen er mühim mesele ecnebileri aramıza çekmek, onlara muazzam çarşılar göstermek, onları istirahat edebilecekleri en lüks otellerde yaşatmaktır. Çünkü biz eğer gelecek olan seyyahın parasını almazsak, nasıl zenginleyebilir, nasıl yükselebiliriz?"

sarf ettiği azim paralan karşısında Biz Adnan Menderes Hükümetine nasıl medyunu şükran olmaz, nasıl teşekkür etmeyiz. Kendilerini muhalif cephede görenler bunu bile çekemiyor".

Evet, EOKA'nın gölgesinde yaşıyan Kıbrıs Türktür Partisi başkam, mükemmel bir birlik ve liderlik örneği vererek, Türkiye yerine "D. P. Ve Adnan Menderes hükümeti" tâbirlerini kullanmayı tercih etmektedir.! Halbuki müteaddit ikazlara rağmen D. P. li bir ocak başkanı gibi konuşmaktan vazgeçmiyen Fazıl Küçük, Kıbrıs Adası Türk azınlığı kurumunu parçalamaktan çekinmiyerek, 1944 de Kıbrıs Millî Türk Halk Partisini kuran adamdır. O zamanların Halk Particisi kurucusu, Adadaki liderlerin birliği bozmaması için âdeta yalvarmalarına rağmen, Halk Partisini yaşatmakta devam etmiştir. Ancak 8 Eylül 1949 da iki teşekkül birleşerek Kıbrıs Türk Millî Birliği ki 1955 te Kıbrıs Türktür Partisi adını almıştır - kurulabilmiştir.

Fazıl Küçük bu ayırıcı zihniyetini spor ve kültür cemiyetlerinde de göstermiştir. O kadar ki Türk İşçiler Bilâl Çetinkaya Spor Kulübü v.s. gibi teşekkülleri ikiye bölen Fa±ıl Küçük, cemiyetlerin aralarına almak istemediği adam haline gelmiştir. Ne yazık ki müstakbel Cumhurbaşkanı yardımcısı. Ada Türklerinin birliğe en çok muhtaç oldukları bir anda bir D. P.li gibi konuşma mesuliyetsizliğini göstermektedir.

Yeşil Adadan birkaç gün evvel dönen Kıbrıs Türktür Komitesi Başkanı Nevzat Karagil de Pazar günü yaptığı basın toplantısında bu hakikati tekrarladı. Lefkoşedeki muayenehanesinde Dr. Küçükü ziyaret eden Nevzat Karagil, doktor tarafından "Ne o? Yoksa Halk Partisini kurmaya mı geldin?" cümlesiyle karşılandı. Bunun üzerine Nevzat Karagil -öldürtüleceği hakkında Şayialar dolaşan Kıbrıslılardan biridir- vehimli lidere, 1943 ten beri birlik taraftarı olduğunu, böyle bir şeyi asla düşünemiyeceğini, 1944 te Kıbrıs Türk Azınlığı Kurumunu ikiye bölerek, Halk Partisini kuranın bizzat doktor olduğunu hatırlatmak zorunda kaldı.

Avukat Karagile göre "Kıbrıs Türkleri, köylüsü kentlisi Dr. Fazıl Küçükün çalışma ve mücadele tarzını beğenmemekte, tutumunu ve münevverlere karşı olan davranışnı çok sert bulmaktadır. Bu sebeple Dr. Küçük hemen her yerde gizli olarak tenkid edilmekte, umumi kültür bakımından son derece kifayetsiz olduğu söylenmektedir".

AKİS'in Fazıl Küçük Yeşil Ada da AKİS'i şaşırmamaktadır. Kıbrıs münevverlerinden aldığı mektuplar da bu görüşü teyid etmeketedir: Kıbrıs Türkleri, en kritik bir devrede liderden mahrumdur.

İstibdattan Demokrasiye

BALKAN

«Sulh müzakereleri için Bulgar Başkumandanı General Savof başkanlığında bir heyet İstanbula gelmek üzereydi. Sulh konferansına, Talât bey reisliğinde bizden bir heyet tâyin edilmiş, İstanbul muhafızı Cemal bey askeri müşavir olmuştu. Beni Cemal beyin maiyetine askeri müşavir yardımcısı verdiler. Sulh konferansı İstanbulda Babıâlide toplandı. İki murahhas heyeti başkanları, benimle bir Bulgar kurmay binbaşısını Türk Bulgar hudut protokolünü hazırlamağa memur ettiler. Bize murahhas heyetimiz hudut protokolünün temel kararlarını bildirdi. Batı Trakya Bulgarlara bırakılacaktı. Kırklarelinde Turnova bölgesi onların olacaktı. Dervıştepe hudut dışında kalacaktı. Bu esaslar üzerinde, Bulgar müşaviri ile beraber hudut çizgisini tespit ve tarif edecektik. İkimiz 2 - 3 gün çalıştık. Edirne güneyinde ve Meriç batısında bir bölgenin tâyini mühim mesele oldu. Bulgar subayı ile birkaç defa ayrılma haline geldik.

YUNUS NADİ İLE TANIŞMA

«Bulgar zabiti sık sık Bulgar umumi efkârının tezimizi kabul etmeyeceğini söyliyerek bana tesir etmeğe çalışırdı. Bir gün hükümete şikâyet ettim. Bulgar iddiasına karsı çok daha haklı olarak bizim de Türk umumi efkârım değerlendirmemiz ihtiyacından bahsettim. Bana hak verdiler ve bir gazeteci gönderececeklerini haber verdiler. Tunus Nadi bey benimle görüşmeğe memur edildi. Rahmetliyle ilk defa bu vesile ile tanışmış olduk. Bulgarların siyasi ve askerî müzakere esnasında umumi efkâr delilini nasıl ve ne kadar kullanmakta olduklarını etrafıyla anlattım. Rahmetli Yunus Nadi bey gazetesinde devamlı bir surette Türk efkârı umumiyesinin mücadelesini büyük başarıyla idare etti.

"Nihayet Edirne güneyinde bir iç bölgenin sınırları üzerinde murahhas heyetleri bir mutabakata vardılar. Bulgar zabiti ile bir ciddi ihtilâfımız da Turnova güneyinde çıkmıştır. Bulgarlar çok içeri girmek istiyorlardı. Mukavemet ettim. Amirim olan Cemal beye müracaat ettim. Murahhaslara anlatmamı tavsiye etti. Başmurahhas Talât beye Karadeniz kenarında onların istedikleri Bulgar hududunun bize, Trakyada askerî emniyet bakımından çok mahzurlu olacağını anlatmağa çalıştım. Aramızda uzunca süren bu sâkin konuşmaya murahhaslardan rahmetli Halil bey alâkadar oldu, söze karıştı ve bana askeri vazifenin üstüne çıktığımı hatırlatmağa başladı. Talât bey müzakereyi burada tekrar kendisi alarak, beni bir köşeye çekti, harita üzerinde izahat istedi. Uzun uzun dinledikten sonra talebimi -murahhas heyetinde destekliyeceğini vaadetti. Bulgar subayı ile görüştüğümüz zaman aramızda ihtilâf kalmamış olduğunu anladım. Bulgaristanla sulh konferansında benim ifa ettiğim vazife nihayet kararlaşmış esaslar çerçevesi içinde teferruatın hazırlanması olmuştur.

KÜMELİNİN KAYBI

«Bulgar sulhunun en mühim meselesi Batı Trakyazan bırakılmasıdır. Bizim gönüllü müfrezelerimizin âdeta fiilen işgali altına girmiş olan Batı Trakyanın Bulgaristana terkedilmesi, hükümetler ve murahhas heyetleri arasında kararlaşmış ve hâdiselerin sonradan gösterdiğine göre Bulgaristanla bundan sonraki siyasetin tasavvur edilen istikametine istinat ettirilmiştir. Bulgaristan muharebeden hayalleri pek ziyade kırılmış olarak çıkmış, eski müttefiklerine can düşmanı kesilmiş bulunuyordu. Biz de Yunanlılarla aramızda Sakız, Midilli ve. adaları ciddi bir mesele olarak açıkta tutuyorduk. Zannederim ki hükümet gelecek Balkan kiyasetini bu tesirler içinde tasarlıyordu. Tabii harbin ve istikbalin büyük politika meselelerini ben belki Bulgar binbaşısı kadar da bilmiyordum.

Yunus Nadi, İnönünün yanında

"Bulgarlarla sulh muahedesi imzalandıktan sonra diğer Balkan devletleriyle ayrı ayrı sulh müzakereleri yapılmıştır. Onlarla arazi meselesi fiilen kesin bir surette halledilmiş olduğundan bu muahedeler âdet üzerine münasebetlerin iadesine, vesaireye inhisar etmiştir.

"Bu suretle 1913 ilkbaharında 500 seneden beri hâkimiyetimiz altında bulunan bir büyük kıt'anın bir tek seferde kaybedilmesi gibi milletler hayatında az görülen acıklı bir misal tarihimize kaydedilmiştir. Milliyet cereyanı asrında Batı Rumelinin kaybı, bugünkü tetkikçiler için tabii bir netice zannolunur. Bizim yetiştiğimiz devirde Batı Rumelide, biz kendimizi gitmek üzere olan bir idare mahiyetinde asla görmüyorduk. 500 sene zarfında burada yerleşmemiz derin kök salmış bir varlık halindeydi. Her yerde şuurlu ve iradeli bir Türk Cemiyeti Rumelide kalmak için ruhunda kuvvet hissediyor, kendisini karışık cemiyetler içinde muvazeneyi ve adaleti temin edecek bir lüzumlu unsur telâkki ediyordu. Bölgenin kaybından ve hicretlerden sonra meydana gelen bugünkü hal, ciddi bir ihtimal olarak akıllardan geçmiyordu.

"1913 tarihinde Rumelinin kaybı, daha ziyade bir askerî seferin elim neticesi olmuştur. Bu askeri seferin bizim aleyhimize bu kadar kesin bir netice vereceğini kimse tahmin etmiyordu. Balkan müttefiklerinin harbi kaybetme ihtimalini ciddi olarak gözönünde tutan Avrupanın büyük devletleri seferin ilânı ile beraber neticesi ne olursa olsun arazi değişiklikleri olmıyacağını bildirmişlerdi. Yani harbi Türklerin kazanması ihtimal dahilinde görülerek, bu ihtimalin neticeleri daha başından önlenmek isteniyordu. Balkan harbi görünmeden gelmiş ve ansızın çıkmış bir sefer değildir. Rusya ve Avusturyanın en önde faal olarak Balkan devletlerine yardım ve tahrik yarışları gözönündeydi.

HARBİNİN TASFİYESİ

SİYASİ VE ASKERİ İHMALLER

«İttihat ve Terakki hareketinin az zamanda çok geniş bir yayılma göstermesinin ve Rumeli" ordularının subaylarım hemen tamamiyle kendisine çekmesinin sebeplerinin başında Rumeli tehlikesi geliyordu. Ordunun talim, terbiyesi ve seferin hazırlıkları en genç subayların anlıyabileceği kadar aşikâr surette ihmal ediliyor ve memleketin siyasi kaderi Avrupa devletlerinin baskısına teslim edilmiş görünüyordu. Meşrutiyet inkılâbının başarısından sonra yakın Balkan seferine karşı askerî tehlike ve askerî hazırlık fikirlerinin temel politika olması fiilen ihmal edilmiştir. Benim kanaatimce Meşrutiyet inkılâbının boş sebebi olduğu gibi, inkılâptan sonra da Balkan seferi ihtimali temel politika olsaydı 1912 - 1913 senesindeki askerî felâket vuku bulmazdı. Siyasi ve askeri ihmalleri şu suretle sıralamak istiyorum:

"Meşrutiyet ricalinin dahili siyaset idaresindeki tecrübesizlikleri eski ricalin ehliyetsizlikleriyle birleşince İÇ politikada huzur teessüs edilememiştir. İnkılâpla beraber Rumelide ve Yemende iyi niyette beliten ümitler, basiretsiz haşin muamelelerle karşılanmıştır. Yemende bir anlaşmanın Meşrutiyet ilânını müteakip yapılamamış olması aklın almıyacağı bir kısa görüştür. Yemenlilerin esası mezhep ayrılığına ve eski bir hususi idareye dayanan 40 senelik kavgalarını kesmek mümkün, olduğu sabit olmuştur. İnkılâptan sonra, devletin itibarı en yüksek derecedeyken kolaylıkla yapılabilecek bir anlaşma ancak yeni Ur kanlı seferden sonra yapılabilmiştir. Hilâfet fikrinin, mezhep hâkimiyeti iddiasının devlet idaresinde esas olması, Yemenin Hicazın kilidi olduğu vehmi ve bu bölgenin külfetsiz hayatına ahşan tabakaların tesirleriyle Balkan harbi sırasında Yemen bir büyük seferi ordunun seyirci merkezi olmuştur.

"Yemen halkının Ur hususiyeti de bizim eski- ricalin gözüne çarpmamişti. 40 sene muharebe halinde bulunduğumuz Yemen İmamlarının Kızıldenizdeki Avrupa devletlerinin teşviklerine kapıldıkları işitilmemiş, görülmemişti. Halbuki diğer Arap memleketleri Osmanlı devletiyle ilk tutuştukları samanda bile hemen Avrupalılarla işbirliği yapmışlardır. Eğer Yemen gailesinden devlet ilk sene kurtulmuş olsaydı, Balkan seferi esnasında Rumelide yüksek kıymette 35 taburdan fazla bir kuvvet muharebe meydanında bulunacaktı. Edirne . Kırklareli meydanına veya Komanova bölgesine gidecek böyle bir ordu, muharebenin neticesini behemehal değiştirecekti. Yemen hatası üzerinde ısrarımın sebebi herşeyden evvel Balkan harbinin meydanlarında, büyük bir ordudan lüzumsuz yere mahrum almamızdır. Sadece bu sebep Balkan seferinde askeri zayıflığımızın en ehemmiyetlilerinden biri sayılır.

"Meşrutiyetle beraber gelen siyaset münakaşaları taraflardan birinin subaylara istinat etmesiyle vahim ve hafin bir şekil almıştır. Ordunun siyasete iştirak etmesinin ihtilâl esnasında zaruri olan hali ihtilâlin başarılmasını müteakip bir türlü kesilememiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti alıştığı subaylardan ayrılmayı gözüne kestiremiyordu. Bu hal hem siyasi hayatı, siyasi tartışmaları zehirliyor, hem de orduyu içinden ayrılığa zorlayarak, onu mütemadiyen ve ruhen kemirip yıpratıyordu. Halbuki gene ittihat ve Terakki devrinde subayların siyasetle iştigalini kesin olarak bertaraf etmek mümkün olmuştur. Balkan harbinden sonra Harbiye nezaretine gelen Enver Paşa subayların cemiyet içinde bir teşkilât olmasını ortadan kaldırmıştı.

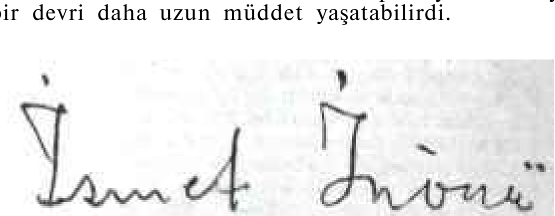
İRTİCAIN TAHRİBATI

«Balkan harbinin kaybının sebepleri arasında 31 Mart irticainin neticeleri ehemmiyetli bir yer tutar. Meşrutiyeti müteakip İstanbul ordusu merasim ordusu şeklinden bir sefer ordusu haline süratle çevriliyordu. İyi teçhizattı, bilgili subayların elinde Birinci Ordu az zamanda kıymet olarak göze çarpmağa başlamıştı. Bu ordu 31 Mart irticai üzerinde Rumeliden gelen orduyla amansız ve kanlı bir suretle çarpışmış, hesapsız masum kanları zaruri olarak dökülmüştür. Bu ordunun tekrar 3 sene zarfında büyük Ur müsademe kuvveti haline getirilmesi elbette kolay değildi.

"Meşrutiyet inkılâbını müteakip bütün Rumeli ordularının sefer içinde hazırlanmaları sistemli bir surette ele alınamamıştır. Meşrutiyetle beraber memleketin ordu kadrosu inanılmıyacak kadar iptidai ve cahil bir durumdaydı. 1914 harbinin talim, terbiye itibariyle ve ilmi esaslara göre hazırlanmış orduları yanında Padişah orduları Ortaçağ devirlerinin kitlelerini andırıyordu. Bu halden birinci derecede eski hükümdarın idaresi mesuldür. Padişaha sadakatten başka bir meziyet aramayan zihniyet ordunun emir ve kumandasını bütünü itibarıyla her türlü liyakattan mahrum bir hale getirmişti. Garibi şurasıdır ki istibdat idaresi de bir Rumeli harbinin askeri bakımdan kazanılması zaruretini hissediyordu. Ancak cehalet ve saltanatın muhtaç olduğu sadakat telâkkisi kıymetli bir ordu bünyesinin nasıl kurulacağım tâyin edecek anlayışta değildi. 1876 Rus seferinin sayılı kumandanları bile ordunun faal kısmetlerinden uzaklaştırılmışlardı. Asrımızda subaylığın bir büyük kültür ve araştırma kabiliyeti istediğinin kimse farkında değildi. Hür zünle ve ibretle hatırlarım ki Meşrutiyet inkılâbı bulduğu ordunun kadrosunu iki üç nesil temizlediği halde geri kalanını Balkan harbinde yeni muharebelerin subaydan, hususiyle komutanlardan beklediği bilgi ve enerji seviyesine yükseltememiştir.

"Meşrutiyetin ordu- kurulması ve yetiştirilmesi üzerinde en ehemmiyetli hatası ehliyetli bir kadro vücuda getirmek için radikal ıslahat yoluna gidilememiş olmasıdır. Bunda da gene eski idarenin hatalarını süratle düzeltecek tecrübenin ve imkânın Meşrutiyet inkılâbının ricalinde bulunmaması âmil olmuştur. Ondan sonraki seferlerde kendini göstermiş olan hakiki askeri kıymetler derhal orduların başına geçecek rütbede ve tecrübede değillerdi. Ancak subayların siyasetten ayrılması ile ordu içinde tesanüdü ve ciddi vazife çalışmasını temin etmek mümkün idi. Buna ise sivil siyasetçilerin anlayışsızlığı ile siyasete alışmış küçük rütbeli subayların zevkleri mâni olmuştur.

"Hülâsa Meşrutiyet inkılâbı ile beraber bir yakın Balkan seferine hazırlanmayı gayelerin başında tutacak bir idare Balkan harbini muharebe meydanında kaybetmezdi. Bizim tarafımızdan kesin olarak kazanılacak 1912 . 1913 seferi ise Avrupa siyasetinde yeni bir devri daha uzun müddet yaşatabilirdi.

(Bu hatıratın her hakkı mahfuzdur. Kısmen dahi İktibas edilemez.)

Kalkınma

Meşhur çimentolar

Geçen haftanın ortasında Salı günü, Eskişehir Ticaret ve Sanayi Odasının toplanı salonunda, sırtlarındaki elbiselerin usta terzilerin elinden çıktığı ilk bakışta anlaşılan 30 kişi hararetli bir münakaşaya dalmışlardı. Münakaşanın mevzuu, Eskişehir fabrikasının pek meşhur çimentolarıydı. O gün Ticaret ve Sanayi Odasında Eskişehir Çimento Fabrikası Anonim Şirketinin yıllık umumi heyet toplantısı yapılıyordu ve münakaşa eden 30 şık adam da şirketin hissedarlarıydı. Okunan İdare Heyeti raporundaki pek nikbin cümleleri asık suratla dinleyen hissedarlar, düşüncelerinin akislerini ancak iktisatçı Orhan Oğuzun konuşmasında bulmuşlardı. Etraflı tenkidler yapan Orhan Oğuz şöyle diyordu:

Meşhur çimento ile yapılan bir bina yıktırılıyor
Görülmemiş kalkınma!...

"Raporda, müstakil bir laboratuar binasının inşa ve tesisini, mali imkânlarımızın vereceği ilk fırsata bırakmış bulunuyoruz, deniliyor. Fabrikamız çimentolarının bozuk olarak kötü bir isim yapmasına sebep olunduktan sonra, hâlâ lâboratuarın inşa edilmeyişini dehşetle karşılamak icap eder. Zararına işleyen bu fabrikada misafirhaneler tesis edilip lüks masraflar yapılırken, daha hangi imkândan bahsediliyor?"

Orhan Oğuzun bu sözleri ortaklara 1958 in güneşli, fakat pek talihsiz bir yaz gününü hatırlattı. O gün, şehrin dışında inşa halindeki bir kolej durup dururken yerle bir oluvermişti. Koleji yapan şirketin tetkikatı, kullanılan çimentonun evsafının bozukluğunu 'ortaya' çıkarmıştı. Daha bu hâdisenin gürültüleri devam ederken, sonbahara yetiştirilmeye çalışılan beş büyük ilkokul çökmüş, bunu kazalarda yapılan sağlık merkezleri ve hükümet binalarının, Çukurhisara, Aşağısöğütönü köylerindeki modern ev ve ahırların çöküşü takibetmişti. Bütün bu inşaatta kullanılan çimento, Eskişehir Çimentosuydu. Kader Eskişehirlileri koruyor, çöküntülerden önce beliren çatlaklar, sayesinde binaların tahliyesi mümkün oluyordu, ama, bu silsile halindeki yıkılışların da ardı arkası kesilmiyordu.

Eskişehir çimentosu ile yapılan betonun zamanla kurumuş peynir gibi ufalandığı meydana çıkınca, bu çimentoyu kullanan müteahhit ve mühendisler, teşebbüse geçtiler. Fabrikayı kuran Alman mühendis Güron'u davet edip kendisiyle konuştular. Güron hiçbir şeyi saklamadan açık açık konuştu: Fabrika ehil kimselerin elinde değildi. Lâboratuarlar nâtamamdı. Üstelik kimya mühendisi tarafından yürütülmesi gereken laboratuar çalışması, bir lâborantın eline bırakılmıştı. Daha fenası, kullanılan kömür, yüzde 20 kül bırakması icabederken, yüzde 24 kül bırakıyordu.

Güron'u davet eden müteahhit ve mühendisler, bu izahatı bir zabıtla tespit ettiler ve kanunî teşebbüse geçtiler. Fabrikadan zarar ve ziyan isteyeceklerdi. Zaten Güron'un ifadesini,' elde ettikleri diğer bilgiler de teyid ediyordu. Fabrikanın başındaki Umum Müdür, bu vazifeye Eskişehir Seker Fabrikasının başından getirilmişti. İhtisası gıda sanayii üzerindeydi. Çimentoculuktan anlamıyordu. Ancak Şirketin İdare Meclisi Başkanı Eskişehir Valisi Arif Özgen -Türkiyede ilk Fabrika İdare Meclisi Başkanı vali- kendisine güveniyor olacak ki. bu vazifeyi 5000 lira aylık karıdığında onun uhdesine vermişti.

5000 lira aylıklı Umum Müdür, laboratuar çalışması, kömürün bıraktığı, kül gibi mevzulardan çok misafirhane inşasını ehemmiyetli görüyordu, öyle ya, Eskişehire gelen devlet büyüklerini misafir etmek icabederse, "Buyurun Şeker Fabrikasının Misafirhanesine" mi denilecekti? Bu düşünce ile, mükellef bir misafirhane yaptırttı. Laboratuardaki Kimya Mühendisini de "Ne lüzum varmış mühendise, bu işi lâborant da yapar" diye -zam talebini kabul etmeyip- yol gösterdi. Umum Müdür çimentoların hazırlanmasında ve terzimde, mevzuata uymanın da fazla lüzumlu olduğuna kaani değildi. Nitekim, yürürlükteki Türk Normu Çimento Nizamnamesindeki şartlan bir kenara bıraktı. Nizamname, torbaların üzerine çimentonun erken veya geç donduğunu gösterir renkli bantlarla imal tarihinin bildirilmesini âmirdi. Böyle bir usûl tatbik etmedi. Nizamname, çimento torbalarının altı kat olacağım belirtiyordu. İki katlı torbaları kâfi buldu. Çimentoların imal edildikten sonra muayyen müddet dinlendirilmesi icap ediyordu. Böyle bir müddete de, herhalde müşteriyi bekletmemek için, lüzum görmedi.

Başlangıçta, diğer bir sahadaki masrafı karşılamak için yapılan bu kısıntılar, fazla bir zarar temin etmiyordu. Fakat, Nasrettin Hocamın günden güne arpasını azalttığı eşeği için "Tam açlığa alıştırıyordum. Ömrü vefa etmedi" demesi gibi, bir gün işte evler, apartmanlar, biribiri ardına çökmeye başlayıverince, bütün bu kayıtsızlıkların defteri, zarar gören müteahhitler tarafından toplanıverdi.

Zarar görenlerin kanuni teşebbüsleri devam ededursun, bu defa Eskişehirlilerin gözleri Önünde piyesin bir başka perdesi, oynanıyordu: Şehrin ortasında yapılacak operanın kaba kısım inşaatı 1 milyon liraya bir müteahhide ihale edilmiş ve müteahhit işe başlamıştı. Üçüncü katin betonları atılmak üzereyken, kalfalar betonların zaman geçtikçe ufalandığını ve mukavemeti arttıracağına azalttığını müşahede ettiler. Çimentolar tevziden alınmıştı. Müteahhit bunların Eskişehir Fabrikası mamulâtı olduğunu anlayınca, derhal vilâyete bir protesto çekti. Elindeki malların değiştirilmesini istedi. Fakat hem Şirket İdare Meclisi Reisi, hem de Vali olan Arif Özgen bu protestoyu dikkate almadı. Müteahhit bu sefer Bayındırlık Bakanlığına başvurdu. Bakanlığın gönderdiği üç kişilik tetkik heyeti, çimentonun bozukluğunu bir raporla tesbit etti.

Bütün bu hâdiselerden sonra, piyasadaki çimentolarını toplamak zorunda kalan fabrikanın, yeniden imalâta geçerken eksiklerini tamamlamak ve hatalarını düzeltmek yolunda ne gibi tedbirler aldığı suali, geçen haftanın başında salı günü, Eskişehir Ticaret ve Sanayi Odasında soruluyor, fakat "malî imkânlarımızın yereceği ilk fırsatta" dan başka cevap bulunamıyordu.

Hafız-i beşer nisyan ile malul değildir.

HAPİSHANEDE BAYRAM!

Biz dışardakiler gibi Ankara Hiltonun sâkinleri de bayramın ilk sabahı bayramlaşacaklar. Aylardır analarından, babalarından, evlâtlarından, ailelerinden ayrı olmanın hasretini ve acısını, birbirlerine bir dahaki bayramları dışarda kutlamak temennisi ve tesellisinde dindirmeye çalışacaklar ve birbirleriyle şakalaşacaklar. Göz yaşlarım tutarak gülmek daha doğrusu gülmeye çalışmak ve şakalaşmak Türk gazetecisinin dört duvar arkasında kendi kendine keşfettiği bir panzehirdir. Aylardan beri ufuk nedir bilmeyen gözler ancak böyle zamanlarda parıldar. Ancak böyle zamanlardadır ki koğuşun ağır ve basık havası, M. Bulvarının hep aynı kalan hacmi bir an için olsun unutulur ve dört meslekdaş kâh ikişer, kâh tek sıra halinde usun ve neşeli bir yürüyüşe sıkıyorlarmış gibi şevkle voltalarını atmaya başlarlar.

Bayramlar hapishane hayatını değiştirmez. Ayni koğuşun ayni dört duvarı arasındasınızdır. Fakat mahkûmlar kendi gayretleriyle her günkü yeknesak hayata bilhassa bayramlarda bir renk katmaya çalışırlar. Bu bayram da öyle olacaktır. Hepsi her gününden daha erken kalkacaklar, üstlerine başlarına her gününden daha çok itina göstereceklerdir. Geç yatıp erken kalkmayı itiyat edinen Metin Toker, her sabah uyandırmaya kıyamadığı arkadaşlarım bayram sabahını fırsat bilerek teker teker kaldıracaktır. Bu suretle her sabahki yalnızlığından da kurtulmuş olacaktır. Başka günler olsa geç kalkmak rekorunu hâlâ elinde tutan Şinasi, Metinin uyandırmasına homurdanırdı ama bayram sabahı olduğu için sesini çıkarmayacaktır. Fatin ile Ülkü de kalkmış giyinmiş olacaklar. *İş* bayramlaşmaya kalacak ki, bu anda dört meslekdaşın yüzünü bir hüzün kaplıyacaktır. İçlerinden geçenleri sanki birbirlerine 'belli etmek istemiyorlarmış gibi hepsinin gözleri yere eğilecektir. Evet nerede elleri öpülecek babalar, analar, sarılıp kucaklanacak yavrular, nice senelere denecek dostlar?.

Metin Toker
Ankara Hiltonda

Tarık Halulu
İzmir mahpushanesinde

Bir an için duraklıyacaklar, sonra birbirlerinin ellerini sıkarak birbirlerini kucaklayarak'bayramın içerde geçirdikleri son bayram olması temennisinde bulunacaklardır.

Her birinin dolabı şekerci dükkânına dönmüştür. Dışardan kutu kutu hediye şekerleri gelmiştir. Hepsi ortaya çıkarılarak her çeşitten azar azar yenecektir. Yığın yığın gelen telgraflar, kartlar okunmaya başlanacaktır. Bu iş bittikten sonra her biri ranzasına uzanarak görüş saatim beklemeye başlıyacaktır. Bayramda her gün görüşe müsaade edildiği için ailelerini, yavrularım, dostlarını daha sık görmek, konuşmak imkânını bulabileceklerdir. Ülkü Arman mektubuna, Fatin Fuat polis romanına dalacak. 1 Mayısta tahliye edilecek olan Şinasi Nahit pek yerinde duramıyacaktır. Günler yaklaştıkça sabırsızlığı da artmıştır. Metin Tokerin ise iki gündür elinden bırakmadığı bir kitap vardır. Sıtkı Yırcalının son çıkan şiir kitabı... Metin bütün arkadaşlarını yanma çağırarak, birkaç günden beri yaptıkları gibi, pek beğendikleri hapishane şiirinin şu mısralarını beraberce okumaya başlayacaklar.

"Hapishane avlusu dardır, geçilmez
Yıllardan teşbih dizsek, günler dizilmez
Kan ağlasa içimiz, minnet içilmez
Hakka baksa insanlar dağdır, ezilmez".

Yusuf Ziya Ademhan
Kemaliye Cezaevinde

GÜNEY AMERİKA

Peron

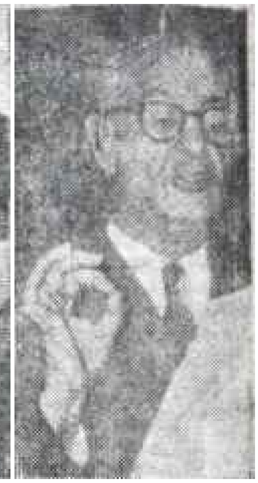
Batista

Somoza

Jimenez

Pinilla

Yuvarlanıp gidenler

Diktatörlüğe elveda

(Kapaktaki ihtilâlci)

1 Nisan günü Paraguay Teşrii Meclisinin açılış merasiminde bulunanlar, devlet başkanı Alfredo Strössner'in nutkunu dinledikten sonra, soğuk bir "Nisan Balığı" şakasıyla karşı karşıya olup olmadıklarını anlamakta güçlük çektiler. Kulaklarına inanamıyorlardı. Beş yıldan beri bu Güney Amerika memleketini kendi çiftliği gibi idare eden 46 yaşındaki diktatör, birdenbire, demokratik bir idareye doğru gitmenin lüzumlu olduğundan ve tedrici bir hürriyet rejiminin milleti saadete götüreceğinden bahsetmeğe başlamıştı.

Topçu subaylığından yetişen ve ucun müddet Paraguay Orduları Başkumandanlığı mevkiinde bulunan General Strössner, kışlada işsiz güçsüz oturmaktan sıkılmış olacak ki, 1954 yılının Mayısında bir hükümet darbesi yapıp iktidarı ele geçirmişti. Bu darbeyi müteakip yapılan seçimlerde, ihtilâlci general, devlet başkanlığı için tek aday olarak ortaya çıkmış ve tabii, arkasındaki ordunun desteğiyle, garantili seçimleri kazanmıştı. Aradan beş yıl geçip te anayasaya göre tekrar seçim yapmak gerekince, "halkın resmi sevgilisi" yine tek başına aday olmuş ve böylece oturmayı tasarladığı koltuğun 1964 yılına kadar meşruiyetini sağlama bağlamıştı.

Ama lifini sağlam tutmasını seven kurt General Strössner'i son aylarda bir tasadır almıştı. Artık memleket içindeki memnuniyetsizliği zor kullanarak bastıramıyacağını anlamıştı. Komşu memleketlere sürgün edilenler ve memleketin ücra köşelerinde çalışan muhalifler, diktatörün zaten korku içinde geçen hayatım büsbütün zehir etmeğe başlamışlardı. Halkın gizli mukavemeti artık açıktan açığa belli oluyordu. Bazı eyaletlerde devlet memurlarına karşı toplu bir şekilde itiraz ediliyor ve bazı şehirlerin valileri merasimler sırasında halk tarafından yuhalanıyordu. Böyle bir hareketi durduramıyacağını ve eninde sonunda bir hükümet darbesine kurban gideceğini bilen diktatör, yine en salim yol olarak demokrasiye dönmeyi ve fikirlerin serbestçe ifadesine imkân vermeyi uygun görmüştü. Başkan Strössner'i asıl korkutan şey, memleketteki tek partinin, yani Colorado Partisinin içinde beliren bölünmeler ve memnuniyetsizliklerdi. Parti başkanlığını elinde bulunduran 67 yaşındaki Tomas Romero Pereira ve İçişleri Bakanı Edgar Isfan gibi nisbeten yaşlı kimseler karşısında yavaş yavaş bir gençler grupu belirmişti. Başkan Alfredo Strössner bu genç grupun baskısına daha fazla dayanamayacağının farkındaydı. Düşmek mukadderdi. Bütün mesele para sütlü veya para sütsüz düşmekti. Şimdiye kadar Güney Amerikada düşmekten korkan Strössner gibi diktatörler eninde sonunda düşmüşler ve düşünce hurdahaş olmuşlardı. Emniyet içinde düşmek ve hattâ tekrar yükselmek imkânım veren yegâne rejim. demokrasiydi. Onun içindir ki, akıllı diktatör tek partili meclisi açış nutkunda ve bu hafta başında verdiği beyanatta şu hususları tatbik mevkiine koyacağına dair millete karşı taahhüde girmiştir: Millet hakimiyetini "daha müessir hâle getirecek" müesseselerin kurulması için anayasa değiştirilecektir, büyük şehirlerdeki örfi idare kaldırılacaktır ve nihayet siyasi suçlular için af ilân edilecektir. Böylece, "muhalefet suçu"ndan dolayı hapse atılmış olan ve türlü işkencelere maruz bırakılan seksen beş kadar siyasi lider hürriyetlerine tekrar kavuşacaklardır.

İnadın sona

Dikatör Strössner'i Güney Amerikanın tarihinde pek nadir görülen böyle bir demokratik iniş tâlimine zorlayan şey, koltuk hastalarının başına ne gibi felâketlerin gelebileceğini gösteren misallerin son aylarda çoğalmış olmasıydı. Bu hadiselerin en manalısı ve en tesirlisi daha üç ay önce Kübada cereyan etmişti. Amerikan şeker şirketleriyle uzlaşarak memleketi soyup soğana çeviren, yabancı memleketlerdeki servetini, milyonlara çıkaran ye iktidar hırsıyla muhaliflerinin tırnaklarını sökerek akla gelmedik işkenceler yapan diktatör Batista otuz üç yaşındaki bir genç adam tarafından mağlûp edilmişti. Bir uçağa atlayıp Dominik Cumhuriyetine kaçarak canım kurtaran Başkan Batista, tabii, suç ortaklarının hepsini de beraberinde götürememiştir. Bunlar kurulan, ihtilâl mahkemeleri önünde birer 'birer hesap vermişler, sonra açılan derin çukurlar kenarında kurşuna dizilmişlerdir. Bu intikam devresinde kurunun yanında yaş da yanmıştır ama, bütün bunlar Batistanın geride bıraktığı müthiş hıncın müthiş tezahürleridir. Ölüm ekenler, ölüm biçmişlerdir. İhtilâlcilerin kurşuna dizdikleri beş yüz kadar Kübalı umumiyetle Batista ordusunun en azgın mensuplarından ibarettir ve bunlar, şehirlerdeki polis müdürlerinin de yardımıyla, yüzlerce kişi öldürdüklerini, gençlere ve kadınlara ifade verdirebilmek için tırnak söktüklerini itiraf etmişlerdir.

Karşısındaki tank, top ve bombardıman uçaklarına rağmen, âciz içinde sıkılan yumrukların intikamını alan ve diktatörlüğü mağlûp eden adam İspanya muhacirlerinden Angel Castro'nun oğlu Fidel Castro'ydu. Çocukluğunu Küba şehirlerinden Santiago'daki Katolik mektebinin disiplinli havası içinde geçirmiştir. Som a Havanaya gelmiş, cezvitlerin Belen Kolejine yazılmıştır. Castro, buradaki ve. Havana Üniversitesindeki talebelik yılları sırasında siyasi faaliyetlere katılmış ve hâttâ- bir kaç defa polis tarafından tevkif edilmiştir. Bir ara, aralarına

katıldığı bir idealist grupla birlikte Dominik Cumhuriyetini diktatör Trujillo'nun elinden kurtarmak üzere tertiplenen 1.100 kişilik bir "şeferi kuvvet"e katılmıştır. Fakat, "diktatör diktatörün dostudur" prensibinden hareket eden Batista, aziz komşusuna karşı girişilen bu hareketi kolayca bastırdı. Hayatındaki ilk başarısızlıktan sonra tekrar tahsiline dönen Fide] Castro, Hukuk Fakültesini bitirmiş ve avukat olmuştur. Bu arada, Mirtha adındaki bir kızla evlenerek balayım geçirmek üzere New York'a gitmiş ve Küba dışındaki dünyanın ne kadar farklı olduğunu da görmüştür.

1952 yılında sabık çavuş Batista' nın meşhur silâhlı hükümet darbesi vukubuldu. Diktatör zaten on yıldan beri memleketi perde arkasından idare ediyor, bütün iktidarı elinde bulunduruyordu. Şimdi de açıkça ortaya çıkmış, Başkanlık mevkiini ele geçirmişti. İşte bu hareket Fidel Castro'yu isyana şevketti. Kitaplarını ve arabasını satan genç adam, kardeşi Raul Castro'yu da yanına alarak dağa çıktı. Fakat bu ilk teşebbüs fiyaskoyla nihayet buldu. Beraberindeki yüzelli kadar çeteci, hükümet kuvvetleriyle ilk yapılan çarpışma sonunda darmadağın oldular. Yakalanan Castro, Batista rejiminin o zamanki kendinden emin gevşek idaresi ve Katolik kilisesinin müdahalesi sayesinde önce ölümden, sonra da hapisten kurtuldu. Fakat bu sırada karısının babası Batista hükümetinde oldukça ehemmiyetli bir mevkie gelmiş, ihtilâlciyle evli oluşu yüzünden iktidarın nimetlerinden mahrum kaldığını gören Madam Castro da "hürriyet budalası" kocasından boşanmayı tercih etmişti.

Gerilla sanatı

Muvaffakiyetsizlik genç Castro'nun diktatörü devirmek azmini daha da kuvvetlendirdi. Batista ile esaslı bir şekilde uğraşmak kararını veren Fidel Castro, önce para toplamak maksadıyla Meksikaya gitti. Orada sürgünlerle ve diktatörden kaçanlarla temasa geçti. Mücadele için kâfi para biriktirdikten sonra, eskiden Franco'ya karşı çarpışmış Alberto Bayo adlı bir İspanyol albayıyla anlaştı. -Albay, Fidel Castro ve arkadaşlarına gerilla tekniğinin bütün inceliklerini öğretmeyi kabul J etti. Batistanın 21.000 kişilik ordusuna karşı 81 kişiyle başlayacak olan bir mücadele ancak bu sayede mümkün olabilirdi.

Fidel Castro'nun bundan sonraki maceraları, diktatörü ve onun rejimini' muhafaza etmek için çarpışan bir ordu ile hürriyet için vuruşan çetecilerin hikâyesidir. Bütün dünyanın alâkayla takip ettiği bu uzun mücadele, yılbaşında, hiç beklenmiyen bir sırada son buldu. Batista kuvvetleri, kendilerini en. kuvvetli hissettikleri bir sırada, halkın desteğini tamamiyle kaybettiklerinden dolayı çöktüler ve başşehir Havanaya giden yollar çetecilere açıldı.

Güney Amerikanın Rejim Tablosu

Sakallı çetecilerin büyük şehirlere girişi, çeşitli şenliklere ve "fiesta"lara yol açtı. Castro da jiplerle, kamyonlarla Havanaya gelen çetecilerin arasındaydı. Üzerindeki kirli ceketi zaferden sonra da aylarca çıkarmadı, sakalını kesmedi. Bu kıyafetin kendisini daha "tipik bir ihtilâlci" olarak gösterdiğine inanıyordu. Zaten bütün iyi taraflarına rağmen, Fidel Castro'nun en çok tenkid edilen huyu da bu gösteriş merakıdır. Hattâ, gözlerindeki astigmatlığın gayet kuvvetli olmasına aldırış etmez, resim çekilmesi muhtemel olan yerlerde gözlüğünü çıkarıp öyle dolaşır. Genç ihtilâlci "çeteci 'liderlere gözlük yakışmaz" diye düşünür. Castro, aynı zamanda, konuşma meraklısıdır. Bazan, hiç durmadan beş saat nutuk verdiği olur ve bu arada uyumayı ve yemek yemeği bile unutur.

Memleketi Batista gibi bir belâdan kurtaran adam, halkın gözünde bugün hürriyet kahramanıdır. Castro, şimdiye kadar, kendisine bağlanan ümitleri boşa çıkartacak bir hareket yapmamıştır. Fakat, kurduğu rejim hakkında hüküm verebilmek için daha. bir müddet beklemek lâzım gelecektir. Kübada kurulan demokrasi henüz istikrar bulmuş değildir. Hâlâ ihtilâl mahkemelerinin -bu mahkemeler faaliyetlerine ancak Paskalya münasebetiyle ara vermişlerdir- çalkantısı içinde bulunan Küba işsizlik meselelerini ve tabii kaynakları işletme dâvasını halledebilmek için sükûna Ve normal bir demokratik rejime muhtaçtır.

Diktatörler triosa

Castro'nun elinden güç kurtulan 58 yaşındaki diktatör Batista soluğu Dominik Cumhuriyetinin başşehri Ciudad Trujillo'da aldığı zaman, kendisini hiç yalnız hissetmiyeceği bir yere gittiğini gayet iyi biliyordu. Hakikaten Dominik Cumhuriyeti Lâtin Amerikada hâlâ dik-

Kolombiyalılar diktatörlüğü yıktıktan sonra
Halkın sesi

tatörlük olarak kalan nadir memleketlerden biriydi ve asil mühimi-büyük üstad Juan Peron da oradaydı. Üç ahbap zaman zaman bir araya gelip "müdayeleyi efkâr" etmekte ve birbirlerine akıl öğretmektedirler. Tabiî, şimdilik bu konuşmalardan en kârlı çıkan Dominik diktatörü Rafael Leonidas Trujillodur. zira aralarında henüz koltuk sahibi olarak bir tek o kalmıştır. Oğlu Amerikada Kim Novak'a kürk ve araba hediye ededursun. 67 yaşındaki ihtiyar diktatör de biraz daha iktidarda kalabilmenin yollarını aramakla meşguldür. Kayalar üzerine inşa edilmiş beyaz sarayından nadiren ayrılan üniforma meraklısı başkanın bugünlerde en büyük korkusu üniversite talebelerindendir. Fakat bunun da çaresi bulunmuş ve bütün talebe, teşekküllerinin içinde "Başkan Trujillo'nun Üniversite Polisi" adıyla bir teşkilât meydana getirilmiştir. Rejim aleyhinde faaliyette bulunanların icabına bakmak maksadıyla başka usûller de kullanılmaktadır. Meselâ, son aylarda Dominik Cumhuriyeti içinde muhalif diye bilinen doktorların, avukatların ve gazetecilerin çoğunu "kamyon çiğnemiştir". Bu, hükümetin adamları tarafından öldürülüp ibret olsun diye yol kenarına bırakılanlar hakkında halkın kullandığı tâbirdir.

Trujillo'nun, ayrıca, çok güvendiği Amerikan mamulâtı otuz sekiz tane tepkili uçağı da vardır ve bunlar sayesinde memleketin herhangi bir tarafındaki ayaklanmayı başarabileceğini ummaktadır., Fakat Kübada Çastro'nün yaptıkları, küçük gerillâ gruplarına karşı bu gibi silâhların para etmiyeceğini açıkça göstermiştir.

Kübadaki rejim değişikliği, Ciudad Trujillo şehrinde dinlenen Juan Peron'un istirahat rejimini de bozmuştur. Oturduğu otelin Kübalı mülteciler tarafından doldurulduğunu gören eski Arjantin diktatörü,' fino köpeklerini beyzbol şapkasını, motosikletini ve sarışın kâtibesini alıp bir dağ köşküne çekilmiştir.

Dağları bekleyen Korku

Dominik Cumhuriyetinde sefa süren sabık diktatörlere, ve ikbaldekilere artık huzur kalmamıştır. Fidel Castro'nun korkuşundan titremektedirler. Kübalı ihtilâlci, sıranın Trujillo'ya geldiğini ve çetecilerin şimdi de Dominik halkını kurtarmak için hazırlandıklarını açıkça ilân etmiştir. Trujillo'nun adamları, dehşet içinde herhangi bir çıkarma ihtimaline karşı kumsallarda nöbet beklemektedirler. Fakat, Castro'nun hürriyet mücahitlerinin komşu Haiti Cumhuriyetinin topraklarından faydalanması ve önce oraya çıkarma yaparak karadan Dominik arazisine girmesi de muhtemeldir. Böyle bir hareket Haiti Cumhuriyetindeki rejimin mahiyetini de katı bir şekilde belirtmeğe yarayacaktır. Fransız melezi zencilerin oturduğu bu memleket şimdilik "istikrarsız demokrasiler" kategorisine dahildir. Başkan François Duvalier'nin son günlerde başvurduğu bazı usûller hiç de hoşa gidecek cinsten değildir. Tıpkı Dominik Cumhuriyetinde olduğu gibi, Haitide de zaman zaman sokaklarda "muhalif cesetleri"ne rastlanmaktadır.

Lâtin Amerika memleketleri arasında bugün için demokrasi ile diktatörlük ortası rejimlere iltifat eden bir başka devlet de Bolivyadır. İktisadî güçlükler içinde bunalan Bolivyada halkın memnuniyetsizliği son haddi bulmuştur. Henüz açıkça diktatörlüğünü ilân etmemiş olan Başkan Hernan Siles Zuazo Amerikadan aldığı muazzam dolar yardımı sayesinde ayakta durmaktadır. Tabiî, 4.000 metre yüksekliğindeki La Paz şehrini süsleyen muazzam sarayı makineli tüfekli muhafızlarla emniyet altına almak gibi tedbirler de ihmal edilmemektedir. Bütün bunlara rağmen, bugünlerde Bolivyadan gelen karışıklık ve ayaklanma haberlerinin sıklığı kimsenin gözünden kaçmamaktadır.

Besle kargayı

Bolivya bakımından asıl alâka çekici şey, La Paz'da görülen ayaklanmaların daha çok Amerikan aleyhtarı bir mahiyet taşımasıdır. Halbuki, Bolivya, bütün dünyada, adam başına Amerikadan en fazla yardım alınış olan memlekettir. 1953 te 1.300.000 dolarla başlayan Amerikan yardımı yılda ortalama 25 milyon, dolara kadar yükselmiştir. Şimdiye kadar yapılan yardım miktarı ise tam 130.000.000 dolardır. Dört milyonluk nüfusu olan bir memlekete cömertçe akıtılan paralara rağmen -bu yardımdan Amerikan vatandaşına düşen ferdî pay Bolivyada adam başına düşen vergi nisbetinden fazladır- memleketle Amerikan düşmanlığı almış yürümüştür. Durumu tahlil eden Amerikalı muharrirler, bunun sebebini Amerikanın şimdiye kadar Güney Amerikada takip etmiş olduğu yanlış politikada bulmaktadırlar.

Dünyanın başka köşelerinde de sık sık görüldüğü gibi. Amerika, ekseriya "diktatörleri- destekleyen devlet" rolünde gözükmüş ve bu yüzden halkın sempatisini kaybetmiştir. Mahiyetleri, takip ettikleri metodlar ve halk tarafından sevilme dereceleri ne olursa olsun iktidardaki hükümetleri tutmak prensibi, Amerikan Dışişleri Bakanlığını dâima yanlış hesaplara götürmüştür. Kimse, Amerikadan, iktidardaki hükümetleri tanımamazlıktan gelmesini isteyemezdi. Fakat baştakilerin diktatör, olduklarını bile bile onlara iltifat etmek, bol keseden yardım ihsan etmek, hürriyetleri boğmaları için silâh vermek Jefferson'un memleketi bakımından hiç de hoş karşılanacak bir hareket tarzı değildi. Meselâ. State Department'da bir müddet Lâtin Amerika masasına bakmış olan Henry Holland gibi bir diplomatın diktatör Juan Peron'dan "Arjantinin bu büyük, evlâdı" diye bahsetmesine ne lüzum vardı? Arikaradaki Amerikan Sefiri Fletcher Warren'in dostu diktatör. Jimenez'i övmesinden ne fayda umuluyordu? Ya, Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'ın. eski Kolombiya, diktatörü Gustavo Rojas Pinilla ile sıkı fıkı ahbap olması ve bu adam Kolom-

biyaya soymakla meşgulken kendisimi sık sık ziyaret etmesi nasıl izah edilebilirdi? Halk düşmanlarına siyasi, askerî ve iktisadi bakımdan sarılan hür dünya liderine kargı, onun iki asır evvel döğüştüğü idealler için bugün ölümü göze alan kimselerden elbette ki bir reaksiyon gelecekti. Nitekim geçen yıl bir Güney Amerika turuna çıkan Nixon, istisnasız bütün Güney Amerika memleketlerinde hürriyet aşığı gençlik tarafından yuhalandı.. Hattâ diktatör Jimenez'in zulmünden yeni kurtulan Venezüella'da linç edilmekten zor kurtuldu. Bugün Kübayı hürriyete kavuşturan ve coğrafya ile doların hatırı için düşündüğünden başkasını söylemeyi diplomasi saymıyan Castro, hudutları dışında demokrasiden yüz çeviren büyük demokrasinin yüzüne şu acı hakikati çarpmaktadır: "İkinci Dünya Harbinde Küba demokrasi cephesine kafini. Bu işbirliğinin neticesi Batista hükümeti 250 kgr. lık bombalar aldı. Bombalar benim ihtilâlime karşı kullanıldı."

Kübaya Birleşik Devletlerin müdafaasını yapmak için gelen Castro'nun dostu, sabık Kostarika Cumhurbaşkanı Figueres bile, "Birleşik Devletlerin Güney Amerikada demokrasinin lideri olmayı ve diktatörlere karşı savaşan demokratik kuvvetlete yardım etmeyi beceremediğini, diktatörlerin şeriki intiabını verdiğini" saklamamaktadır. Hele konuşması televizyon ve radyo ile yayınlanan Figueres'in sözünü kesen İşçi Konfederasyonu Başkanı David Salvador içip tereddüde mahal yoktur: "Küba, bugün bize zulmeden Birleşik. Devletlerin yanında olamaz."

Alışkanlık

Amerikan Dışişleri Bakanlığı bakımından meselenin diğer bir kötü tarafa. Güney Amerika memleketlerinde edinilen alışkanlıklardır. Amerikada hariciyeye girenler mesleklerinin ilk yıllarını ekseriya Lâtin Amerika memleketlerinde geçirirler. Konsolos muavinliği, elçilik üçüncü kâtipliği gibi işlerde pişmeleri istenen genç elemanlar ilk bakışta işi ve mesuliyeti az olan bu memleketlere gönderilir ve bunların ileride görecekleri asil diplomatik vazifeler için yetişmeleri istenir. Meselâ Amerikanın şimdiki Ankara Büyükelçisi diplomatik hayatinin büyük bir kısmını Güney Amerikada geçirmiştir. Fakat, bu arada, genç elemanların birtakım alışkanlıklar edindikleri, diktatörlerle iyi geçinmeyi marifet sayan bir zihniyetin kurbanı oldukları ve State Department'ın iktidarları destekleme politikası yüzünden 'kirli işlere seyirci kalmağa zorlandıkları da unutulur. Bu hava içinde yetişen diplomatlar, Orta Doğu veya Asya gibi bölgelere gönderildikleri zaman aynı alışkanlıkların tesirinden ekseriya kurtulamamışlardır ve yerli halkın gözünde "Amerikan menfaatleri için diktatörleri destekleyen adam" rolündedirler. Bugün, bazı Orta Doğu memleketlerindeki diplomatların geç. misteki meslek hayatlarına bakanlar, Lâtin Amerikadaki tecrübe yıllarının hayli uzun oluşunu tesadüften başka şeylere yormaktan kendilerim alamazlar.

Bütün bunlara rağmen, Orta Doğu ve Asyadaki temayülün aksine. Güney Amerikanın siyasi kaderi artık iyice demokrasiye doğru dönmüştür. Son dört yıl içinde, Lâtin Amerikada tam beş diktatörlük devrilmiş, onların yerine demokratik esaslara göre kurulan ve işleyen hükümetler gelmiştir.

Altlarındaki koltuğu tapulu mal sanan diktatörlerin dökülüşü Arjantin devlet başkanı General Peron'la başladı. On yıl memleketi polis rejimiyle idare eden ve metreslerine devlet parası yediren Juan Peron 1955. Eylülünde ordunun ayaklanması karşısında kaçmaktan başka çare bulamadı. Muvakkaten, iktidarı ele alan General Pedro Aramburu, vaadettiği serbest seçimleri dürüst bir şekilde yürüttü ve devlet işlerini Başkan Frondizi'ye devretti. İtalyan aslinden gelen bu iktisat ve siyasi ilimler profesörü, şimdi Arjantini her türlü demagojiden, uzak bir şekilde idare etmektedir. İlk bakışta halkın hoşuna gitmeyen, fakat iyi hesaplandıkları ve plâna bağlandıkları için iyi neticeler veren tedbirler artık hayât pahalılığı bakımından Arjantinin ikincilik mevkiine inmesini sağlamış, Frondizi'nin memleketi birincilik mevkiini Türkiyeye terketmiştir.

Arjantinden sonra, Nikaragua'daki diktatör General Anastasio Somoza, da, kendisi gibi hareket eden bütün siyasetçilerin akıbetinden kurtulamamış, 1856 Eylülünde 23 yıllık bir saltanattan sonra katledilmiştir. Kolombiyalı. Diktatör General Gustavo Rojas Pinilla, 1957 Mayısındaki ayaklanmadan sonra, hayatını, kurtarmağa muvaffak olmuşsa dal, iktidardayken işlediği rüşvet ve hırsızlık suçlarından dolayı verilen mahkeme kararından kaçamamıştır.

Venezuela diktatörü General Marcos Perez Jimenez, Batista'dan önce koltuğunu kaybeden son Güney Amerikalı diktatör oldu. Keridisi şimdi Amerikada istirahat etmekle meşguldür. Bir taraftan da memlekete dönüş hazırlıklarını da ihmal etmemekte, Venezueladaki demokratik rejimi devirecek fedai aramaktadır. Son dört yıl içindeki hâdiseleri den biraz ders alan Amerikan hükümeti, nihayet kendisinden bekleneni yapmış. Amerikan toprağı üzerinde demokrasi aleyhindeki faaliyetlere müsaade edemiyeceğini sabık diktatöre bildirmiştir, Ümit kapılarıma yavaş yavaş kapandığınla gören Jimenez, kendisini anlayacak insanlar bulabilmek için, Dominik Cumhuriyetine, gitmeyi düşünmektedir. Sabık diktatörün Dominikteki ikâmetinin de uzun olmıyacağı ve pek yakında Dominik diktatörüyle birlikte sığınacak bir delik arıyacağı şüphesizdir.

Diktatörlerin devrilmesiyle birlikte, Güney Amerikada hür basın kökleşmeye başlamıştır. Geçen ayın sonlarında toplanan, Güney Amerika' gazeteciler, konferansı, hür basının bir zafer, bayramı olmuştur. Artık Arjantinde basın hürdür; Nikagarağuada basın hürdür, Kolombiyada hürdür, venezuela da hürdür, Küba da hürdür. Ufukta tek tük kara noktalâr vardır. Ama kuzeye nazaran ilki asırlık bir rötarla demokrasi güpeşinin parlamağa başladığı Güney Amerikada karanlığın sonu artık gelmiştir. Siyah noktalar kaybolmaya mahkûmdur.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

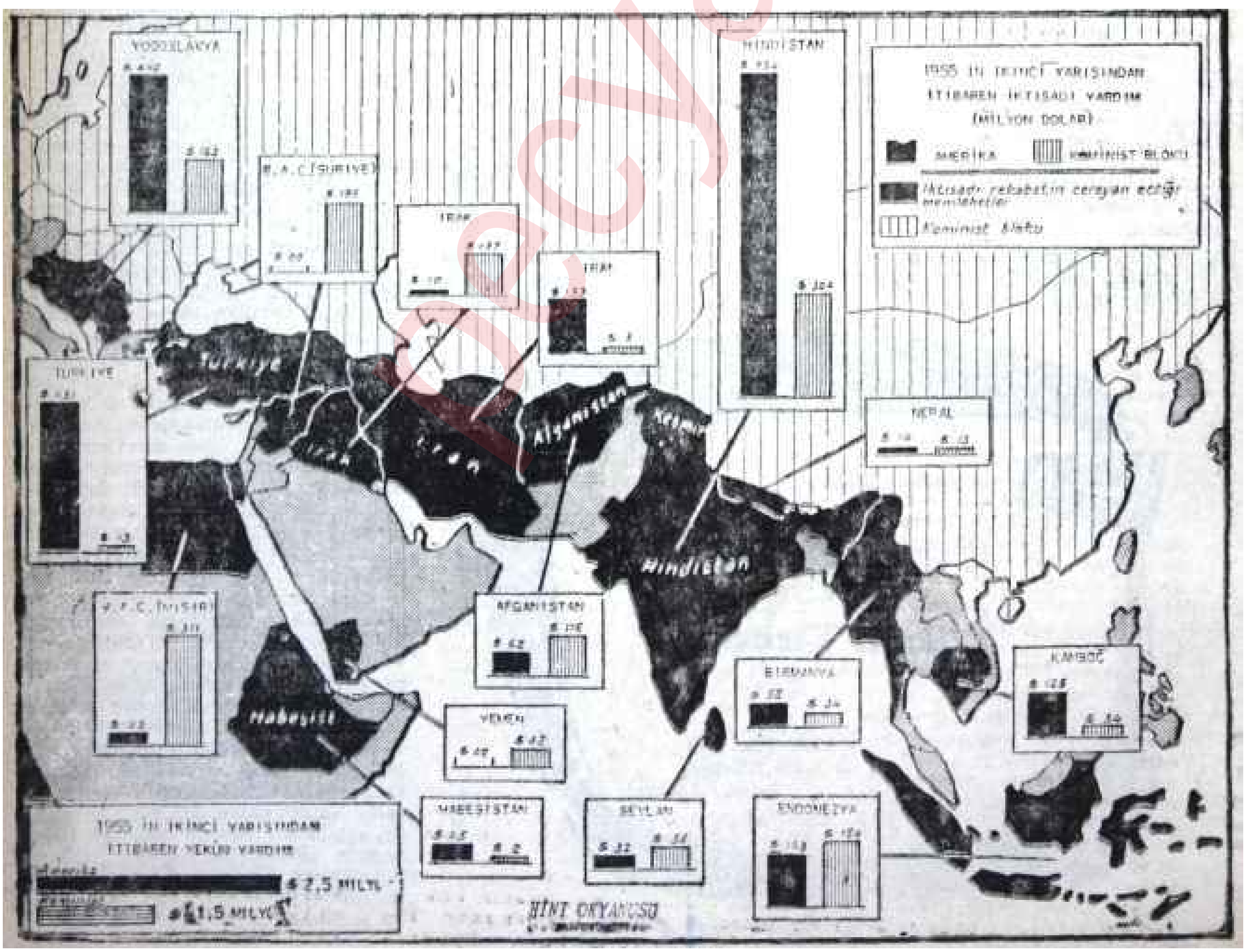
Dış Yardım

Dolar peşinde...

Bu haftanın başında Washington'daki Atlantik Paktı Konseyine katılan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, "NATO kuvvetlerinin Almanyadan çekilmesi, Almanyanın tarafsızlaştırılması" meselelerinden çok Türkiyeye önümüzdeki yıl yapılacak Amerikan yardımının nasıl arttırılabileceğini düşünmekle meşguldü. Evet, daha 6-7 ay evvel "359 milyon dolar aldık" diye övünülmesine rağmen, yeni yardımlara ihtiyaç vardı. Zorlunun Amerikaya ayak basar basmaz, Dulles'ın iktisadî meselelerdeki yardımcısı Dillon ile görüşmesi bunun kir deliliydi. Hakikaten gelecek yıl, yeniden 4 Ağustos 1958 den evvel ki duruma düşmemek isteniyorsa, Amerikan yardımının arttırılması zaruriydi. Şöyle ki Türkiyenin normal ithalât ihtiyacı 500 milyon dolar civarındaydı. Bir mucize olmazsa, ihracat, önümüzdeki yıllarda 300 milyon dolar civarında kalacaktı. Demek ki ithalât ve ihracat arasında doldurulması gereken 200 milyon dolarlık bir boşluk vardı. Ayrıca nakliye, sigorta, dış seyahatler v.s. gibi "görünmiyen kalemler"in açığı ile dış borçların taksitlerini hesaba katmak lâzımdı. Bunlar da asgari 100 milyon tuttuğuna göre, iktisadî hayatın arızasız yürümesi için önümüzdeki devrede her yıl 300 milyon tutarında dış yardıma ihtiyaç vardı! Maliye Bakanlığı mütehassıslarının yaptığı hesaplar da 300 milyon dolara olan ihtiyacı teyid etmektedir. Zarurî 300 milyon dolar nasıl bulunacaktır? Türkiye muazzam bir ihracat seferberliğine girişse de -ki bu yolda bir gayret görülmemektedir- ihracatın hemen arttırılması mümkün olmadığına göre, önümüzdeki yıllarda normal ithalâtın yapılması dış yardımın arttırılmasına bağlıdır. Halbuki normal Amerikan yardımı yılda 100 milyon doları aşmamaktadır. Geriye kalan 200 milyon doları temin için kısa vâdede yem dış yardımlar elde etmeye çalışmaktan başka çare yoktur. İste Atlantik Paktı Konseyinin Washington toplantısı vesilesiyle, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, 359 milyon dolar olduğu söylenen fevkalâde dış yardımdan tam 8 ay sonra, bu yolda ilk sondajları yapmaktadır.

Amerikadaki mücadele

Zorlunun normal dış yardımın arttırılması için sondajlara başladığı şu günlerde. Washington'da Hükümet ve Kongre arasında her yıl tekrarlanan dış yardım muharebesi başlamış bulunmaktadır. Eisenhower hükümeti, Kongreden önümüzdeki yılın yardım programı için, 2 milyar 435 milyonu askerî 835 milyonu savunma desteği -Türkiye, Güney Kore, Milliyetçi Cin, İspanya gibi memleketlere iktisadî yardım bu isim altında yapılmaktadır- ve 700 milyon doları kalkınma ikraz fonu olmak üzere 4 milyar dolara yakın bir talepte bulunmuştur. Kongre üyelerinin mühim bir kısmı her yıl olduğu gibi, bu talebi "Amerikalı vergi mükelleflerinin parasının sokağa atılması" şeklinde karşılamışlardır. İlk iş olarak, Tahsisat Komitesi kalkınma ikraz fonunu takviyeye matuf 225 milyon doları reddetmiştir. Masrafları kısma sloganıyla sahneye çıkan hükümet de

dış yardımı budama taleplerine gereken enerjiyle mukabele edememektedir. Gecen yıllar gibi bu yıl da Hükümet dış yardımın yüzde 20 nisbetinde azaltılmasına şimdiden razı görünmektedir. Eisenhower idaresinin bütün ümidi, Kongre üyelerinin Rusyadan korkusunu istismar ederek yardımı kurtarmaktır. Resmi şahıslar ustalıkla "Yardım etmezsek bu memleketler komünist olurlar; bakın, komünistler dış yardımı ne kadar Arttırdılar" temlerini islemektedir... Bu maksatla Dışişleri Bakanlığı Sovyet blok unun dış yardım taarruzunu gösteren bir rapor yayınlamıştır.

Moskovanın iktisadi taarruzu

Rapora göre, Rusya 1958 yılı sarfında iyi seçilmiş 18 az gelişmiş mem lekete 1 milyar dolar tutarında iktisadi yardım yapmayı kabullenmiştir. 1955'ten evvel Rus iktisadi yardımı sıfırdı. 1955 ten sonra Rusya 2 milyar 373 milyon dolar tutarında yardımda bulunmuştur. Bu- yardımın 1 milyar 151 milyonu iktisadî 782 milyon doları askerîdir. Bunun yanında Rusya teknik yardımı da arttırmıştır. Son altı ay zarfında Doğu blokundan 2809 teknisyen 18 az gelişmiş memleketi ziyaret etmiştir.

Yekûnu 2 milyar 400 milyon doları bulan Doğu blokunun yaptığı yardımın 1 milyar 600 milyonu Rusyadan, 650 milyonu Doğu Avrupa memleketlerinden, 120 milyon doları Çinden gelmektedir.

Komünist blokunun , az gelişmiş memleketlere yardım teşebbüsü 1954 te Afganistana açılan 11 milyon dolarlık kredi ile başladı. 1955 te 339 milyon dolara erişen Sovyet yardımı 1956 da 718 milyona yükseldi. 1957 de 287 milyon dolara indikten sonra 1958 de büyük bir hızla 1 milyar 29 milyon dolara çıktı.

14 Temmuz ihtilâlim müteakip 120 milyon dolar tutarında askerî malzeme alan Irak, Mart ortasında açılan 137 milyon dolarlık iktisadî mahiyetteki krediyle Komünist blokundan en son yardım gören memlekettir. Sovyet yardımı kredi- şeklindedir ve bu kredilerin halen ancak dörtte biri kullanılmıştır. Ruslar, Amerikanın aksine, her memlekete yardım yapma yoluna gitmemişlerdir. İktisadî ve siyasî bakımdan ehemmiyetli gördükleri mahdut memleketlere, büyük ölçüde yardımı tercih etmektedirler. Meselâ 1958 yılındaki (Sovyet yardımının yüzde 38 ünü teşkil eden 506 milyon dolar iktisadi yardım 443 milyon dolar tutarında askerî yardım da yapılmıştır- Birleşik Arap Cumhuriyetine gitmektedir. Amerikanın aynı devrede Birleşik Arap Cumhuriyetlerine yardımı 22 milyon dolardan ibarettir. Aşağıdaki tablo 1955-1958 yılları arasında Amerikanın ve komünist blokunun bahis mevzuu 18 memlekete yaptığı iktisadi yardımı milyon dolar olarak göstermektedir.

Yardım gören Memleket	Sovyet bloku Yardımları	Amerikan Yardımı
Türkiye	18	431
Afganistan	118	62
Brezilya	2	551
Birmanya	84	68
Kamboç	34	125
Seylan	58	32
Mısır	811	22
Suriye	198	—
Yemen	48	—
Habeşistan	2	46
İzlanda	6	17
Hindistan	804	954
Endonezya	1954	143
İran	8	153
Irak		10
Nepal	13	14
Yugoslavya	163	402
Yekûn :	1591	3304

Tabloda Sovyet blokundan kredi alan memleketler arasında 18 milyon dolarla Türkiye de görülmektedir. Bu yardımın mahiyeti Türk halk efkârınca meçhuldür. Her ne kadar Rusyaya İş Bankası ve Sümerbank heyetlerinin gönderildiği ve Tuzlada Ruslarla bir cam fabrikası kurmak hususunda anlaşmaya varıldığı işitilmişse de bu mevzuda bir açıklama yapılmamıştır. Avrupa memleketlerinden ve Amerikadan alınan son fevkalâde iktisadî yardımdan sonra, Sovyet blokuna el uzatma teşebbüslerinden vazgeçilmiş olsa gerektir. Ama Türkiyenin dış yardıma olan ihtiyacı, bilindiği gibi, tükenmemektedir. Fevkalâde yardım aldıktan 8 ay sonra Türkiye yeniden yardım için Amerikan hükümetine dönmek zorunda kalmıştır. Ne var ki Amerikan Dışişleri Bakanlığı bu talebi anlayışla karşılasa bile, onun da hesap vermek zorunda bulunduğu bir Kongre vardır ve Kongre dış yardımın arttırılmasına râzı değildir. Bu sebeple Türkiyenin önümüzdeki yıllarda, Amerikadan "Savunma desteği" olarak 100 milyondan fazla bu yılki yardım 75 milyon dolardır, yardım elde edebileceği beklenmemelidir. Geçen yıl 75 milyon dolar tutarında bir yardım anlaşması imzalanan İthalât-İhracat Bankası ve Kalkınma İkraz Fonundan da yeni kredilerin gelmesi zayıf bir ihtimaldir. O halde dış borç taksitlerinin tedricen artacağı önümüzdeki yıllar, Türkiye için çetin olacaktır. Çıkmazdan kurtulmanın tek yolu, ihracatı büyük ölçüde arttırmaktır. Halbuki Türkiye İktisat Gazetesinde Mahmut Seydanın Cumhuriyet altınının cart fiyatlarına dayanarak yaptığı hesaplara göre 1958 İhracatı Balkan harbinden evvelki yılların ihracatının altına düşmüştür! Hakikaten 1903-1911 yıllarında ortalama 19,5 milyon altın lira tutarında ihracat yapılırken. 1958 yılı ihracatı ancak 17,6 milyon liraya erişebilmiştir. 1911 yılına nazaran 1058 ihracatı 7 milyon altın lira azdır. "Eski devirler geride kaldı"' -diyenlerin bu acı hakikat karşısında biraz olsun güzlerini açmaları lâzımdır.

ihracatta düşüşün temel sebebi, nüfuz hızla arttığı halde, ziraatte verimlerin yerinde sayması dolayısiyle»' belli başlı ihracat maddelerinin içerde istihlâk edilmek zorunda kalınmasıdır. Meselâ pamuk ele alınırsa 1046-1950 yıllarında hektar başına ortalama 260 kilo pamuk alınırken, 1951-1958 devresinde hertar başına istihsal 245 kiloya düşmüştür! Halbuki beyenmediğimiz Suriyede 1934-1938 yıllarında hertar başına 180 kilo alınırken, hâlen 840 kilo istihsal yapılabilmektedir. O halde yapılacak iş, edebiyattan vazgeçip halka hakikatları anlatmak ve ciddi gayret, alınteri. mahrumiyet isteyen hakiki kalkınmaya koyulmaktır.

İspanya

359 milyon peşinde

Bu ayın ilk günü 21 yaşına basan Franco rejimi, halen, Türkiyenin geçen yaz aldığı cinsten bir yardımın peşindedir. Bu yıl dönümü münasebetiyle "Dünyada hiç bir rejim İspanyadaki rejim ayarında değildir" diyen ve memleketindeki görülmemiş kalkınmadan bahseden Franco, muvakaten de olsa çıkmazdan kurtuluş yolunu milletlerarası bir dış yardımın temininde görmektedir.

Hakikaten 1956 dan beri İspanya feci bir enflâsyon içinde bulunmaktadır. Fiyatlar görülmemiş bir hızla yükselmektedir. Döviz ihtiyatları tükenmiş gibidir. Enflasyon yüzünden dahili fiyatlar yükseldiği için ihracat yapılamamaktadır. İş adamları ve hatta siyasi şahsiyetler paralarını İsviçredeki meşhur bankaya kaçırmaktadırlar.

Bu durumda Franco, müttefiki Amerikaya dönerek, dış yardımın arttırılmasını istemiştir. Amerika, geçen yıl Türkiyeye yaptığı gibi, diğer Avrupa memleketleri ve milletlerarası teşekküller iştirak ederse yardım edeceğini bildirmiştir. Türkiyede cereyan ettiği gibi, İspanyanın karşısına muhatap olarak Para Fonu çıkarılmıştır. Para Fonunun şartları malûmdur: Enflasyona karşı enerjik tedbirler alınması ve Pesatanın devalüasyonu... Para Fonu bu hususlarda adeti Üzere sarih garantiler istemektedir.

İspanyanın tek hâkimi Franco şartları kabulde halen tereddüt etmektedir. Bilhassa devalüasyon onu ürkütmektedir. Ama eninde sollunda Para Fonunun ileri sürdüğü şartlara boyun eğecektir.

Hâlen en çok merakla beklenen mesele, İspanyol diktatörünün şartları ağır "tahliye âmeliye"ni İspanyol halk efkârına ne şekilde takdim edeceğidir.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Doğu - Batı

"Ma piove, piove..."

NATO'ntra onuncuyıldönümünü kutlamak üzere büyük merasim salonunun bulunduğa binaya gelen diplomatlar o gün Washington sokaklarındaki askeri "gösterileri iyice seyredemediler. Başşehir meteoroloji bakımından en kötü günlerinden birini yaşıyordu. Gökyüzü kapalıydı ye ağır ağır yağan ince bir - yağmur güzel bulvarlara hüzünlü bir hava veriyordu. Fakat harp sonrasının en mânalı ve en sevindirici hâdisesinin yıldönümü münasebetiyle bir araya gelenler -ve bilhassa melodi düşkünü İtalyanlar, bu yıl San Remo'da meşhur olan şarkıyı hatırlamadan edemediler: "Yedi renkli kuşağın bütün eşsiz renkleri". "O sevimli yağmuru durdurmak istese de", "Aşkımızın üstüne gökten gümüş yağıyor.!"

O gün Eisenhovsrer'in nutkunu dinlemek üzere toplanan onbeş millet temsilcilerinin birbirine sahiden âşık oldukları söylenemezdi. Hattâ bazılarının müşterek ideallere bağlılıktan ziyade Washington'dan gelecek "gümüş yağmuru" ile alâkadar oldukları kimsenin meçhulü değildi. Bütün bunlara rağmen. Batı Avrupa medeniyetine karşı tevcih edilen edilen tehlike..o kadar .. büyüktü ki, Kuzey Atlantik Cephesi -zayıflamak Söyle dursun, her geçen gün biraz daha kuvvetlenmişti.

Fakat, şimdi, tam andlaşmanın onuncu yılında, taraflar arasında bazı görüş ayrılıklarının bulunduğu saklamak mümkün değildi, Merasim toplantısından önce yapılan dörtlü görüşmelerde yeni İngiliz teklifleriyle alâkalı çetin müzakereler olmuştu. İngiltere Almanyadaki gerginlimi, gidermek üzere bazı, plânlar hazırlamıştı ve münasip bir lisanla bildirildiği takdirde Rusların da bu plânlara muvafakat edeceklerini ileri sürüyordu. "Kuvvetlerin dondurulması" adı verilen bu teklife göre, Orta Avrupada tesbit edilen bir hattın iki tarafındaki Doğulu ve Batılı kuvvetler, için silâh v asker sayısı bakımından azamî nisbetler tespit edilecek kuvvetler bu şekilde dondurulduktan sonra, zamanla tedricî olarak azaltılacaktır. İngilizler böyle bir teklifte Almanlarla Fransızları kızdıracak bir taraf görmüyorlardı. Bonn ve Paris hükümetlerinin asıl korktukları şey, Doğu ile- Batı arasında silâhtan tecrit edilmiş bir bölgenin, meydana getirilmesi, değil miydi ? İşte Londranın ileri sürdüğü hâl tarzı bu ihtimali ortadan kaldırıyor, Batı Almanyanın yine müttefik kuvvetler tarafından işgal altında tutulmasını ve müdafaa edilmesisi mümkün kılıyordu.

Flörtün, tehlikeleri,

Batı Almanya başta olmak üzere Fransa ve Amerika, Sovyetlerle müzakereye başlamanın Moskovada yanlış tefsir edilebileceğinden ve Batının Rus tehditleri karşısında gerilemesi şeklinde anlaşılmasından çekmiyorlardı. Aslınla bakılırsa, Bonn ve Paris hükümetleri şimdilik Ruslarla bir masaya oturulmasına bile taraftar değillerdi. Amerika bilhassa geçen ay Macmillan'ın ziyaretinden sonra- bu husustaki görüşünü biraz değiştirmişti. Hasta Dulles'ın yerine, dışişlerini yürüten Herter, daha şimdiden bir taviz ifade eden tekliflerle ortaya çıkılmasını yanlış buluyordu. İngilizlerin istediği şekilde "kuvvetlerin dondurulması" teklifini ileri sürerek konferans masasına oturmak Batılıların pazarlık sahasını daraltabilirdi. "Pazarlık" kelimesinin tabu sayıldığı Amerika bu "pazarlık" sözünden İngilizlerin anladığı mânayı anlamıyordu. "Washington'a göre, Doğu-Batı münasebetlerinde pazarlık kabul etmiyen bazı meseleler vardı Ve Batı Bertin halkının istikbali, meselesi de bu çeşit mevzulardan biriydi.

NATO yıldönümü münâsebetiyle 1.400 kişilik muazzam Ve güzide bir topluluğa hitabeden Başkan Eisenhovver de hemen hemen aynı şeyleri tekrarladı. Washington'daki tarihî salon o günkü merasim için yeni baştan tanzim edilmişti. •.• Hitabet kürsüsünün arkasında onbeş milletin dışişleri bakanları ve delegasyon başkanları yer Almıştı. Onların gerisinde rengârenk onbeş bayrak sıralanmış, çiçekler konmuştu. Kuvvetli, projektör ışıklanılın altında çok güzel gözüken bu manzara, mavili beyazlı büyük bir NATO bayrağı ile daha da mânalandırılmış oluyordu. Başkan Eisenhower, karşısındaki kalabalığa hitabederken, elindeki yazılı metne, tamamen bağlı kalmadı. Zaman zaman, bilhassa Batının değer Verdiği idealler bahis mevzu oldukça, metnin dışına çıkıyor, "Kitabı Mukaddes"ten parçalar okuyordu.

Başkan Eisenhower'den sonra söz alan dışişleri bakanlarının çoğu, Sovyetlere kargı fazla yumuşak bir politika takip edilmesinin NATO birliğini tehlikelere sürükleyebileceğini belirttiler. Bilhassa Fransız Dışişleri Bakanı Maurice Couve de Murville ile Alman Dışişleri Bakanı Heinrich von Brentano bu nokta üzerinde kuvvetle durdular. Hattâ nisbeten yumuşak bir konuşma yapması beklenen Hollanda Dışişleri Bakanı Joseph M. Luns bile Doğu - Batı gerginliğini gidermenin taliyi çaresi olarak Almanyadaki kuvvetlerin muhafaza edilmesini ileri sürdü. Tabiî, şimdiye kadar ki bütün toplantılarda Doğu . Batı yakınlaşması aleyhinde bulunanlarla tempo tutan Fatin Rüştü Zorlu da "zor politikası" nın faydalarından bahsetmek fırsatını kaçırmadı.

Bu hava karşısında, İngilterenin uzlaştırma gayretleri "tehlikeli bir flört" olarak gözükmeğe başlamıştı. Hemen *söz* alan İngiliz Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd, herkesin yanlış bir zehaba kapılmasını önlemek maksadıyla bazı açıklamalarda bulunmayı uygun gördü. İngiltere Almanyanın silahsızlandırılması gibi bir şey ileri sürmüyordu. Hattâ müdâfaa ettiği "kuvvetlerin dondurulması" prensibi bile. ancak Almanyamn birleştirilmesine doğru bir adım teşkil ettiği nisbette faydalıydı. Fakat, İngiliz görüşüne göre, bütün bunlara rağmen yine de Ruslarla Batılılar arasındaki bazı uzlaşma noktaları bulmak mümkündü.

Kademeli buluşmalar

Sovyetlere tâviz verilip verilmiyeceği, verilecekse ne dereceye kadar verileceği hâlâ münakaşa mevzuu olmakta devam ededursun, önümüzdeki yaz sonunda Dört Büyükler arasında bir "zirve toplantısı" yapılması için lüzumlu bütün kademeler hazırlanmış gibidir. Zirve toplantısından önce dört dışişleri bakanının

Rusya Iraka silâh veriyor **(Gazetelerden)**

BAYRAM ŞEKERİ

yapacakları Cenevre toplantısının tarihinde de henüz bir değişiklik yoktur. Amerikan, İngiliz, Fransız ve Rus dışişleri bakanları 11 Mayısta biraraya gelecekler, "zirve toplantısı" için nihai zemini hazırlayacaklardır. Hattâ, İsviçre hükümeti, 11 Mayıs toplantısı için evsahipliğini kabul etmekten zevk duyduğunu geçen hafta sonunda resmen bildirmiştir. Diplomatik heyetler ve gazeteciler sayesinde hayli para kazanacak olan otelciler de şimdiden hazırlıklara başlamışlardır. Fakat Cenevre toplantısından önce, zirvenin eteğinde de bazı görüşmelerin cereyan etmesi beklenmektedir. Batılılar kendi aralarında önce 13 Nisanda Londrada. sonra da 29 Nisanda Pâriste toplanacaklar ve müşterek bir cephe teşkiline çalışacaklardır. Bu "müşterek cephe" toplantıları şimdiden Washington'da başlamıştır ama. daha işin bu safhasında katî bir neticeye varılması beklenmemektedir. Bu arada, Washington'dan haber sızdırmak için uğraşan gazeteciler arasında haftanın hâdisesi bir Fransız diplomatının yaptığı nüktedir. "Konferans nasıl bitecek?" şeklindeki sualleri cevaplandıran genç diplomat, "Mon Cher, bunu bilmiyecek ne var? Bu da öbürleri gibi bir tebliğle sona erecek!" demiştir.

Orta Doğu

Aile meclisindeki azarlama

Arap Birliğinin Dışişleri Bakanları geçen hafta sonunda Beyrutta toplandıkları zaman eski günleri hasretle andılar. İsrailden gelecek tehlike karşısında tedbir almak için yapılan o toplantılara Birliğin bütün asaları katılır, herkes hep bir ağızdan Tel-Aviv aleyhine atar tutardı. Halbuki bu defaki toplantı, sadece Araplar arasındaki bir meseleyi görüşmek üzere tertiplediği için tam bir fikir birliği kurmak mümkün değildi. Asıl mühimi, çoğunluğun aleyh-nde olanlar gelip fikirlerini müdafaa etmektense, hiç gelmemeyi tercih etmişlerdi. Hakikaten Irak, Tunus ve Ürdün delegeleri ortada yoktu. Libyalı delegelerin de hemen gelecekleri, yolda oldukları bildirildi ama, Libyadan Lübnana kadar bir kaç saatlik yol konferansın sonuna kadar uzadıkça tutaca.

Dışişleri Bakanlarının toplantın Nâsırdan gelen bir fikrin neticesiydi. Haftalarca yorulmadan söylediği nutukların para etmediğini ve Abdülkerim Kasımın kendisine cevap vermeğe bile tenezzül etmediğini gören Reis kumandası altındaki Arap milletlerinin aile meclisini toplamayı ve yaramaz yeğeni hazır bulunanların önünde azarlamayı düşünmüştü. Fakat azarlanması gereken adam toplantıya gelmediği gibi. temsilcisini bile yollamamıştı. Böylece Beyruttaki toplantı, hep aynı şeyleri söyleyen ve aralarında münakaşa edecek bir şey bulamayan altı adamın karşılıklı dert yanışlarından ibaret kaldı.

Abdülkerim Kasım aleyhine en çok atıp tutanlardan biri de Yemen delegesi Hasan İbni İbrahimdi. Birleşik Arap Cumhuriyetine bir federalizm bağıyla bağlı olan Yemen, bu mevzuda da Büyük Reisin dümen suyundan gitmeyi kârlı bulmuştu. Hasan İbni İbrahim, sözlerindeki din dozunu bir ' hayli yüksek tutarak, Iraktaki rejimin din düşmanı olduğundan bahsetti. Yemen delegesi, aynı zamanda, toplantıların alenî olması hususunda da çok ısrar etti. Mısırın da katıldığı bu teklif, Beyrut toplantısıyla güdülen propaganda maksadını açıkça ortaya koyuyordu. Nitekim samdaki ve Kahiredeki gazeteler, görüşmeler sırasında sarfedilen ateşli sözleri büyük manşetler halinde vererek Bağdat aleyhindeki kampanyalarım biraz daha devam ettirmek imkânını buldular.

Süveyş buhranı sırasında Sovyetlerle samimiyeti bir hayli ilerleten Nasırın şimdi koyu komünist düşmanı kesilmesi dünyanın her tarafında hayretle karşılanmıştı. Fakat en çok hayret edenlerin başında hiç şüphesiz Sovyet devlet adamları geliyordu. Kahiredeki Reis, son Suriye nutuklarından birinde, Süveyş zaferinin Rus desteğiyle kazanıldığı yolandaki kendi iddialarını reddetmiş, "buhran sırasında bize Allahtan başka kimse yardım etmedi" demişti. Pravda, geçen haftaki, başmakalelerinden birini şöyle bitiriyordu: "Yardımlarından dolayı Tanrıya şükretmek müslümanlığın şartlarından olabilir; ama, Allah için Söyleyin, Vatan de hiç yardımımız olmadı mı?"

Tehlikeli oyunlar

Geçen hafta içinde Iraktan gelen haberler arasında bu memleketin komşuları bakımından en çok endişe verici olanı "muhtar Kürdistan"la alakalı haberdi. Bağdattaki diplomatik çevrelerde dolaşan söylentilere göre, Musul ayaklanması sırasında Kürt kabilelerinin bağlılık gösterilerinden son derece memnun olan Abdülkerim Kasım, o taraflardaki kabileleri mükâfatlandırmak maksadıyla Kuzey Irakta muhtar bir idare kurmak niyetindedir. Tam petrol kuyularının bulunduğu bölgede yasayan birbucuk milyon kadar Kürt yıllardan beri bekledikleri "dnhili muhtariyet"e nihayet kavuşmuş olacaklardır.

Tibet

Generalin cömertliği

Bu haftanın ortasında Tibetlin gelen haberler "dünyanın damı" ndaki durumu hâlâ açıkça aydınlatmış değildi. Dört haftadır devam eden mücadelenin katî surette Pekin hükümetine mensup kuvvetler lehine döndüğü bilinmektedir. Fakat Budistlerin en büyük otorite olarak tanıdıkları "yarı - tanrı", "yarı - insan" Dalai Lama'nın Hindistana kaçışından sonra, Panchen Lama'nın memlekete ne dereceye kadar hâkim olduğu malûm değildir. "Çinlilerin kuklası olarak Tibet tahtına oturan 21 yaşındaki adam artık Pekinden gelecek emirlere itirazsız boyun eğmek zorundadır.

Tibette bu çeşit karışıklıkların çıkması eskiden beri beklenmekteydi. Komünist Çin kuvvetleri 1951'de Tibette hakimiyet kurdukları zaman, oradaki derebeylik idaresine ve mahallî adetlere hürmet edeceklerine dair söz. vermişlerdi. Fakat, bütün Çin kıtasını altüst ederi ve din cemiyetini temellerinden değiştiren yeniliklerin eninde sonunda bu ücra köşelere de sirayet etmemesi mümkün değildi. Diğer taraftan, Çinliler, Tibetteki derebeylikleri ve teokratik idareyi yıkmak için müsait bir zaman kolluyorlar, bu maksatla demiryolu, şose inşaatına hız verip nüfuz vasıtalarını arttırıyorlardı.

Beklenen karışıklıklar geçen ayın ortasında koptu. Çinli işgal kumandanı Çang Kuo - Hua, kendisine kafa tutan Kampa kabilesine karşı sefere çıkacağı zaman, yardımcı kuvvet vermesi için Dalai Lama'ya müracaat etmişti. İşte, 23' yaşındaki tanrı - hükümdarın bu talebi reddetmesi uzun zamandan beri beklenen fırtınanın kopmasına sebep oldu ve Lhasa sokakları kana boyandı.

Tibetlilerin lideri bu mevkie 2 yaşında gelmişti. Eski Dalai - Lanla ölünce, onun yerine, ölümünden sonra doğmuş bir çocuğun geçmesi şarttı. Naibler, bugünkü Dalai - Lama'yı Cingay eyaletinin köylerinden birinde buldular. Her haliyle, kendinden önceki bütün Dalai - Lama'ların ruhlarına vâris olduğunu gösteriyordu. Naiblere lâzım olan da buydu. Küçük çocuk hemen Lhasa'ya getirildi, Tibet usûllerine göre yetiştirildi. Tibeti işgal eden komünistler Lhasa'daki saraya da kendi adamlarını sokmuşlar. Dalai - Lama'yı avuçlarına aldıklarını zannetmişlerdi. Fakat hiç de böyle olmadı - hükümdar bir gün "hayır" deyiverdi.

Bütün Tibet hâdiselerinin asıl âlâka çekici tarafı, bu dahilî mücadeleler karşısında Foromzadaki ihtiyar generalin takındığı tavırdır. Yıllardan beri "anavatana dönmekten bahseden Çan Kay - Şek, Tibetten gelen haberler üzerine hayli heyecanlanmış hareket saatinin geldiğini zannetmişti. Tibet ayaklanmasını büyültmek için Formozalı kurdun ortaya attığı vaatler de hayli bol keseden olmuştur. Evvelce "Tibeti kurtarmak" sözünü sık şık' tekrarlayan ve orayı "Çin Cumhuriyeti içinde muhtar idareye kavuşturmak" vaadini ileri süren Can Kay - Şek bu defa "self - determination" dan ve "tam istiklâl" den bahsetmeğe başlamıştır. Tabiî binlerce kilometre uzaktan gösterilen bu siyasi cömertlik jestleri, Tibette cereyan eden facialaların yanında, hayli gülünç kalmıştır.

AKİS'in Yazı Müsabakası

"Milletlerin İktisadi Kalkınması Niçin Hürriyet içinde Olmalıdır"

-XL-

Erdoğan G. DÜLGEROĞLU

İnsanın saadeti herşeyin esasıdır. bu ise insanı hür yaşatmakla mümkündür. Milletlerine bu saadeti ve refahı sağlamak için kendilerinde ilahi bir kudret gören pek çok diktatör bu hayalin arkasından koşarken milletlerinin nefretini kazanmış, kâh sokaklarda sürüklenmek, kâh soluğu vatandan uzak gurbet ellerde alıp canlarını can pazarından kaçırmak zorunda kalmak bahtsızlığına uğramışlardır.

İşte en yakın iki örnek: Irakın Nuri Essaidi ve Arjantinin Peron'u.. Ama ne oldu? Hiç...

*

Bunlar gibi pek çok kalkınma heveslisi için bugünkü heybetli hürriyetler memleketi Amerika halkının sosyal refahı özenç konusudur ve bu refahın sırları merak kaynağıdır. Bu özencin cazibesine kapılarak memleketlerini kalkındırmak için "murakabesiz kalkınma" hevesiyle ise başlıyan ve "her mahallede bir milyoner" yetiştirmekle herşeyin tamamlandığını sananların sonu ne yazık ki böyle oluyor ve memleketleri zenginin çok zengin, fakirin çok fakir olduğu sefahat ve sefalet yuvası olmaktan kurtulamıyor. Ve ne yazık ki, kendi talihleriyle bu bahtsız kişilerin talihlerini birleştiren milletler de iktisadi refaha daha uzun müddet hasret kalmakta, kurtuluş için yapılan her çırpınış batağa saplanmakta planları daha da derinlere götürmekte, insan yutan kumsallar bu bahtsızları daha büyük bir şevkle kucaklamaktadır.

Demokratik rejimler ise diktatör yaradılışları kendilerini ilâh sanmak sevdasından korumaktan başka; plâna, programa ve ilme değer veren, milli gelirin arttırılması yolunda fertleri fedakârlığa gönül rızasıyla katlanmaya zorlayabilen, ilmî yollardan rasvonel çalışmayı gerçekten sağlıyan, yatırımların isabetli olması için gereken plân ve programla murakabeyi gerçekten teinin eden, fertler arasında millî gelirin âdil damıtılmasıyla sosyal âdetin mümkün kılınmasına yol açan rejimlerdir. Bunun içindir ki gerçek kalkınma idealine bağlı olanlar hürriyetleri kısmak söyle dursun teşvik etmekle mükelleftirler.

İktisaden - kalkınabilmek için milli geliri arttırmak, fazla yatırım yapmak, millî gelire istikrar kazandırmak lâzımdır. Plân ve programa, ilme, tenkide, murakabeye yer verilen memleketlerde, bu, sağlanabilmektedir. Zira lüks ihtiyaçların zarurilerine tercih edilmemesi, hastaya ilâç yerine "dost hediyesi" lüks arabaların ithalinin önlenmesi geniş bir kontrol ve murakabe sistemiyle, tenkid serbestliğiyle mümkün olabilmektedir.

Yatırımların senenin oniki ayından sadece üç ayında çalışan fabrikalara hasredilmesiyle iktisaden kalkınma imkânsızdır. "Hürriyetten önce fabrika" siyaseti yatırımların isabetsizliğine yol açması yüzünden iflâsa mahkum olmaktadır.

Yapılacak işlerin kalitesizliğinden doğacak çöküntülerin, politik endişelerin ilme tercih edilmesinin, halkın karaborsa ve hile gibi ahlâki düşkünlüklere sapmasının önlenmesi, insanlık haysiyetini herşeyin üstünde tutan demokratik bir nizam içinde mümkündür. Bunun içindir ki iktisaden kalkınmış milletler arasında gerçek kalkınma hürriyetleri en az tahdide uğramış milletlerin kalkınmağıdır.

İktisaden kalkınmış, istihsal fazlası malları İçin pazar bulamamaktan başka endişesi olmayan Amerikanın bu başarısının sırrı büyülü "hürriyet" kelimesindedir. Nerede hürriyet varsa devamlı terakki, nerede istibdat varsa çöküntü -aldatıcı bir gelişme olsa bilegörülmektedir. İnsanları boğaz tokluğuna çalıştırıp iktisadi kalkınmayı gerçekleştirmek ümidi hayal olmaktan kurtulamamaktadır. Tarih bunun örnekleriyle doludur.

İnsan vasıta olarak kullanılamaz. İnsanı diğer canlılardan ayıran vasfı yaratıcı zekâsıdır. İhsanı İktisadi kalkınma için vasıta olarak kullanmak, insanlık haysiyetini hiçe saymak olur. İnsanlık haysiyetini herşeyin üstünde tutan tasan, bu duruma hiçbir zaman boyun eğmemektedir. İnsan yaratıcı zekâsını kullanabilmek için gereken serbestiyi bulduğu müddetçe insanlık terakki etmektedir. Zira el elden üstündür. Üstün elin sahneye çıkması, üstün görüşün tatbik edilmesi, istişare, kontrol ve murakabeye yer verilmesiyle mümkün olur.

Demokrasilerde "halka doğru" lâfının gerçek mânası balkı kendine doğru çekmektir. Bunun aksi bir felâketten farksızdır ve fakirin soyulup zayıfın kahredildiği yoldan gecen iktisadi kalkınıra gerçek Ur kalkınma asla olamaz. Bugün böyle bir durumda bulunan Sovyet Rusyanın, Sputnikler uçurabilen komünist rejimin ata binmiş dilenciden ne farkı vardır? Yerini yadırgıyan dilenci ergeç attan yuvarlanacaktir.

AKİS'in Müsabaka Şartları

* — AKİS'in bu seneki yazı müsabakası için mevzu şudur: "MİLLLETLERİN İKTİSADİ KALKINMASI NİÇİN HÜRRİYET İÇİNDE OLMALIDIR?"

* — Müsabakaya katılmak için gönderilen yazılar kâğıdın bir yüzüne makinayla ve orta aralıkta yazılacak, uzunluğu da 28x30 ebadındaki kâğıtlarla iki sayfayı tecavüz etmiyecektir.

* — Gelen yazılar önce AKİS'in yazı isleri kadrosundan kurulacak bir küçük jüri tarafından incelenecek, uygun görülen AKİS'te neşredilecektir.

* — Yazıların neşrine 1 Temmuz 1958 de başlanacaktır. 30 Nisan 1959 dan sonra gelen yazılar müsabaka 'dışında bırakılacaktır.

* — AKİS'te neşredilen yanlar 1959 Mayıs başında top* lanacak olan selâhiyetli bir jüri tarafından' incelenerek, birinciliği kazanan yazının sahibine 1.000, ikinciliği, kazanan yazının sahibine 500 ve üçüncülüğü kazanan yazının sahibine de 250 lira telif hakkı ödenecektir. Bundan başka birinciliği kazanan yazının muharririnin resmi 1959 mayısının ortasında çıkacak olan Altıncı yılımızın ilk sayısının kapağını süsliyecektir.

* — Müsabakaya katılacak yazıların "AKİS Mecmuası, yazı müsabakası servisi P. K. 582 . Ankara" adresine postalanmanı lâzımdır.

K A D I N

Terbiye

Yayınlara dikkat!.

Ruh Sağlığı haftasında, İstanbul. Halk Sağlık Eğitimi Komitesinin ele aldığı bir mevzu da "yayınların ruh üzerindeki" tesirleri olmuştur. Vedat Nedim Törün hazırladığı bir konuşma bu bakımdan, çok alâka çekicidir.

Yayından maksat yalnızca basılmış gazete, dergi ve kitaplar değildir. Film, radyo, tiyatro, plâk, sergi, konser, bale, konferans, afiş, varyete, tulûat kumpanyaları gibi geniş telkin vasıtalarını da unutmamak gerekir.

Bu telkin vasıtaları insana ya iyi, doğru, güzel şeyleri yahut kötü, yanlış, çirkin şeyleri telkin ederler. İyi telkin yapan yayınlar ruh sağlığı için ne derece faydalıysa, kötü telkin yapanlar da o derece zararlı ve tehlikelidir.

Medeniyet ilerledikçe yayın çeşitleri de artmaktadır. İnsanların eğlence yerleri dedikleri kütlevi telkin mahallerine gösterdikleri iptilâ da yayınların ehemmiyetini gün geçtikçe, daha bariz bir şekilde ortaya koymaktadır. Bugün Anadoluda belki hastahanesiz, doktorsuz pek çok kasabamız var ama sinemasız kasabamız hemen hemen hiç yoktur.. Tiyatro teşkilâtımız da gün geçtikçe büyüyor ve telkin sahasını genişletmek imkânını gösteriyor, Bugün Anadolunun en ücra bir köşesinde bir tulûat kumpanyasına, Ur şarkıcıya, bir rakkaseye rastlamak mümkün oluyor. Gazete, dergi, kitap tirajları da artıyor. Ama maalesef, bu gelişme bizi sevindirecek bir şekilde, faydalı bir şekilde olmuyor.

İki tarafı keskin bir kılıç

Bu neden böyle oluyor? Çünkü yayın vasıtaları, iki tarafı keskin bir kılıca benzemektedir. Bunlar hayra da Alet olabilirler, şerre de.. Bugün için yayınlardan faydalı ve müspet bir şekilde istifade ettiğimizi söylemek zordur. Halbuki en ücra köylerimize kadar girebilen bu yayınlarla, . onlara aydınlatıcı faydalı fikirler götürmek mümkündür. Uzağa gitmeye ne hacet! Bugün bir ilkokul öğrencisinin eline verdiğimiz kalitesiz çocuk kitabını, onu götürdüğümüz filmleri bir düşünelim kâfi. Anne ve babaların bu kötü yayınların çocukların üzerindeki menfi tesirlerini kâfi derecede hesaplayamadıkları bir hakikattir. Her türlü sıhhî teşkilâttan mahrum bir memlekette, kolera, veba veya. çiçek ne derece tehlikeli ise, bilhassa kültür bakımından az gelişmiş memleketlerde kötü yayınlar, o derece tehlikelidir. Bunlar çocuklarla gençlerin manevi hayatını, ruh sağlığını zedelerler. Psikologların bu sahada yaptıkları araştırmalar kötü yayınların korkunç neticelerini meydana çıkarmıştır.

Paniğe kapılabilirsiniz

Kötü yayınların gençlik üzerindeki menfi tesirlerini birkaç kelime içinde toplamak mümkün değildir. Tahribat sahası ruh sahası olduğuna göre. bunun neticelerini hafife almak imkânsızdır. Bir anne veya baba bu kötü tesirlerin yalnız birkaçını öğrenmekle paniğe kapılacaktır ama bu elzemdir.

Kötü yayınlar, hayata karşı henüz tenkidçi bir gözle bakamıyan gençlere yanlış bir dünya anlayışı verir, onlara, pratik hayatta gerçekleşemiyecek bir takım hayaller ve idealler aşılar, kötünün sık sık tekrarlanması ve âdeta ideâlleştirilmesî neticesinde gençlerin zihninde doğru, iyi ve güzel ölçülerinin değişmesine sebep olur. Bu yayınlar gayri ahlâkî olan, memnun olan bu sebepten mücadele edilmesi gereken fiilleri âdeta tabii ahvaldenmiş gibi göstererek "utanma" hasletini kaldırır. Terbiyeli insan anlamına aykırı telkinlerle, gençlerde, sosyal davranışlara elverişli bir zihniyet yaratır. Zamanımızda terbiyeli olmaktan , utanan gençler çoktur, arkadaşlarına uymak, sırf alaya alınmamak için uygunsuz hareketler yapanlar da çoktur. Bundan başka kötü yayınlar insandaki en aşağılık, en iptidai, içgüdüleri kamçılar, gerçekte tatmin edilemiyecek cinsî rüyaları hayalden yaşatarak sinir sistemini bozar, onu devamlı surette gıcıklayarak mahveder.

İşte bu gibi tesirlerin tazyiki altında hasıl olan kararsız, prensipsiz, çürük bir manevi vasat dışarıdan gelen tehlikelere karşı koyamaz ve kolayca suç işler. Bilhassa çevreleri ile anlaşamadıklarım sanan, kendi»' lerini yalnız hisseden, büyüklerle bir inatlaşma halinde olan çocukların ve gençlerin kötü yayınlara karşı zaafları vardır. Kötü yayınların aynı zamanda, dil, üslûp ve sanat seviyesi düşüklüğü bakımından zevk üzerindeki kabalaştırıcı tesirini de unutmamak gerekir.

Gangster edebiyatı

Birçok kriminologlar gangster edebiyatını cinayetin eşiği kelimeleri ile sıfadlandırmışlardır. Bu tehlike, her bünye için mevcut değilse de hayal ile hakikatleri birbirinden ayırt edemiyen zayıf ve insiyaki bünyelerde bu yayınların korkunç bir deformasyona- sebep olabildikleri tesbit edilmiştir. Böylece birçok cinayetler işlenmiştir.

Resimli hikâyeler

Bugün bütün dünyada pek çok tutunan "Comics"lerin yani sadece resimlere ve az yazıya dayanan macera romanlarının çocukta düşünme tembelliği yarattığı da artık belli olmuştur. Bu tip hikâyelere alışan gençlerin faydalı kitaplar okuma, itiyadından uzaklaştıkları da bir hakikattir. Gene mütehassısların belirttiklerine göre "comics"ler çocuklarda kısa zamanda ve her türlü vasıtayı mübah görerek zengin ve meşhur olma hırsını uyandırmaktadır.

Büyük çocuklar

Bu sayılıp dökülen tehlikeler kültür seviyesi gelişmiş ve böylece kötü yayınlara karşı bir nevi muafiyet kazanmış memleketlerde dahi mevcutken okur yazar nisbetinin düşük olduğu memleketlerde ne kadar tahripkâr olabileceği aşikârdır. Meselâ memleketimizde ümmî nisbeti yüzde 65 . 70 tir. Okuyanların ekseriyeti de ancak ilkokul mezunudur. Bu bakımdan nüfusumuzun çoğunluğu çocuk denebilecek bir fikri seviyededir. İşte kötü yayınların bu büyük çocuklar üzerinde yaptığı tesirler bilhassa vahimdir,

Sinema kapısı önündeki genç adamlar
Filmin adı: "Fahişeler Gemisi"!..

Derdin ilâcı

Kötü yayınları tam mâhasile yok etmek mümkün değildir. Bunun en faydalı, en müessir ilâcı bol bol faydalı yayın, iyi yayın yapabilmek ve çocuğu olsun buyuğu olsun iyiye alıştırmaktır. İyi ve faydalı yayına alışan kötüye iltifat etmiyecek, onu okusa da kapılmıyacaktır. Aksine kötü yayınlara alışanlar, gün geçtikçe daha kötüsünü, daha bayağısını arıyacaklardır. Demek ki bu da bir eğitmi meselesidir ama herşeyden evvel anne ve babaların, öğretmenlerin meselenin ehemmiyetini kavramaları, çocuklara faydalı iyi kitap ve yaşlarına uygun ruhu ve zevki yükseltecek film. ve temsil zevkini aşılamaları lâzımdır. Okul - Aile Birliklerinin bu mevzuda çalış - maları ve tert bat almaları mümkündür. Birçok memleketlerde olduğu gibi bizde de insanımızın mânevi sağlığını hem koruyucu hem de yükseltici bir teşkilât kurmamız da pek âlâ yanılabilir işler arasındadır. Mahalle okuma odaları, çocuk kulüpleri, çocuk sinemaları, okul dışı zamanı kıymetlendirme yurtları faydalı telkin merkezleridir. Bu arada gene en çok üzerinde durulacak bir mesele, meselâ belediyelerin yasaklarını bile nazarı itibare almıyarak zorla çocuklarını sinemalara sokmak istiyen, bunun için kapılarda memurlarla münakaşa eden anne ve babaların kâfi derecede aydınlatılma meselesidir. Ailelerin de fedakârlık ederek çocuklarını artık memleketimizde mevcut olan çocuk sinemalarına, götürmeleri ye ancak müsaadeli filmlere sokmaları lâzımdır. Bu nihâyet kendi menfaatlerine olan bir şeydir.

Kör döğüşü

Jale CANDAN

Fikir tartışması kadar zevkli ve faydalı birşey tasavvur etmek cidden pek güçtür. Bunu bir zihin jimnastiği olarak kabul edenlere hak vermemek imkânsızdır. Bir düşünce başka bir düşünceye, yol açar, bazan ikna olur rahatlatırız, bazan ikna eder seviniriz. Bazan en umulmadık bir anda fikirlerimizin karşı fikirlerle birleştiğini görürüz, mesele kalmaz. Herhalde bu sayede der cerçevelerden kurtulur, hafifler, hâdiselere inebilmek veya çıkabilmek olgunluğuna erişiriz. Ama fikir tartışmasının bazı şartları vardır: Esasları muhafaza edip, onlar üzerinde cambazlık yapmamak ve böylece de hakikatleri tahriften kaçınmak, bir de hakikî fikirlerimizi, hiçbir surette gizlemeyip, samimiyetle onları Savunmak...

Şimdi bizdeki fikir tartışmalarına bir göz atalım: Senelerden beri henüz "demokrasi nedir" halledemedik. Şu kırk yıllık demokrasiyi, mânâsım lügatten çıkarıp ezberliyeceğimiz demokrasiyi tarif edemedik. Kavuştuk dedik, kavuşuyoruz dedik, var dedik, yok dedik, ama işin içinden bir türlü çıkamadık. Samimi fikirlerimizi, ona yeni formüller kalmaya çalışarak gizlemeğe uğraştık. Demokrasinin mânası üzerinde fikir tartışması olur mu? Böyle bir tartışmadan müsbet bir neticeye varmak, demagojiden kurtulmak, inanmış ve inandırmış olarak çıkmak mümkün müdür? Bir kimse "demokrasi hakikaten en iyi rejim midir" diye tartışabilir. Aksi tezi savunur. Etrafım ikna eder veya etmez, ama nihayet bu bir tartışma mevzuu olabilir. Ama demokrasi tarifi üzerinde bir tartışmayı anlamala imkân yoktur. Haydi diyelim ki bu hissim için oldukça yeni bir kelimedir. Ya senelerden beri, memlekette pahalılık var mı, yok mu, bunu da hailedemedik ya. Halbuki bunun için lûgata değil, mutfağa bakmak yeterdi.

İşte Ramazan ayında frene böyle pek üzücü ve nisbette de esassız bir tartışmaya şahit olduk. Vicdani kanaatlerimiz yüzünden birbirimizi itham edecek kadar geriye dönmekle kalmadık, din ve müslümanlık hakkında pek tuhaf görüşler ileriye sürdük. Hele bir İstanbul gazetesinde bir muhalif partiyi ve bu partiye mensup bazı şahısları dinsizlikle itham eden bir yazarın, bu münasebetle, lâiklik hakkında ileri sürdüğü fikirler cidden okunmağa değerdi. Yazar lâiklik şart mı demek cesaretini gösterememiş de bu kelimeyi istediği gibi mânalandırabileceğini sanmış! Güler geçer misin, ağlar mısın, yoksa üstada bir lûgat mı hediye edersin?

Bana öyle geliyor ki, fikir tartışmalarına girişmeden evvel bazı esaslar üzerinde anlaşmak lâzımdır. Demokrasi nedir, lâiklik nedir, müslümanlık nedir, din nedir, siyaset nedir, fikir tartışması nedir? Evvelâ bunları tesbit edelim. Aksi halde tartışmalar bir kör döğüşüne dönüyor ve hepimize üzüntü veriyor.

Moda

Sadelik ihtiyacı

Modanın bir şekli olduğu gibi 'bir de ruhu vardır. Bir devrin yaşayışı] yeni fikirler, tepkiler, sıkıntılar, eskiye hasret daima modada tesirini göstermiş, ona bir ruh vermiştir. Uzun süren kapalı ve pasif bir hayattan sonra çıkan bir "âlagarson" modası Kadının baskıdan kurtulmak, fâal hayata atılmak, hür yaşamak arzusundan başka neyi ifade edebilir? Bir harp sonrasında, birdenbire, uzayıveren etekleri, ortaya çıkan dantelaları da harp senelerinde erkeğin yaptığı işleri yapmaktan, ağır mesuliyetler yüklenmekten usanan kadının bir eskiye hasreti olarak kabul etmek mümkündür İşte' bunun içindir ki bir modayı tatbik edebilmek için, şekli kadar ruhunu anlamak ta şarttır.

İki ruhla kadın

1959 modasının en bariz hususiyeti devrimizin kadınının ruh hâletini meydana koymasıdır. Bu kadın hayatta becerikli, pratik; sade enerjik akıllı olmak, kendi kendisini kurtarabilmek aileye yardımcı olmak kaygusundadır. Bu kadın içerde ve dişarda çalışacak, artık her derdini kendi. halledecektir. Otobüse atlarken, büroya yetişirken çarşıda alış verişini yaparken seri ve rahat adımlarla hareket etmesi bir erkeğin yardımına muhtaç olmaması lâzımdır. Ama bu kadının en büyük, korkusu, kâbusu da erkekleşmek, kadınlık cazibesini kaybetmek, günlük hayatına kendini fazla kaptırmaktır. İste bu iki ruhlu kadın için 1959 senesinde yaratılan moda iki ruhlu bir modadır.

Gündüzleri bu kadın oldukça sert ve ciddi, adeta kuru kumaşlardan, yapılmış çok sade, dümdüz klâsiğe yakın tayyörleri, döpiyesleri, sokak elbiseleri ile gezecek, küçük kanotiye şapkalar taşıyacaktır. Gündüz kıyafetlerinde etek mübalâğasız şekilde kısa. mübalâğasız şekilde dardır. Kemer yerindedir Bu ciddiyeti bozan şey yalnızca bir çiçek, bir mendil, bir iğnedir.

Geceleri bu kadın ikinci hayatını, hakikî kadın hayatını yaşıyacak, etrafa bu hissi vermeğe çalışacaktır. Sert ve kuru kumaşlara gece ve ak şam üzerleri artık yer yoktur. Uçucu, hafif tüy gibi organzalar, batist, muslin bilhassa modadır. Jüponlar, danteller, çiçekler ve gündüzün karınca kadınlarını eski devrin nazlı güzellerine çeviren romantik biçimler, "dantel anglez"1er, ince işler de aynı şekilde modadır. Gece için pembe en çok sevilen renktir. Kısa ve orta boylular daha ziyade kısa gece elbiselerini tercih etmektedirler. Daha uzun boylular için, ayak bileklerinin hemen üstünde biten bir uzunluk ta pek revaçtadır. Bu kadın gece otomobile binerken, yürürken ve hatta konuşurken daima bir erkeğin yardımımı bekliyecektir.

MUSTAFA GÜLLÜOĞLU
İstanbul Kitabevi . Urfa Kitabevi
(Merkez) (Şube)
Her Dilden Kitap ve Roman
alınır satılır
Merkez : Bulvar Pasajı Yenişehir
Ankara
Şube: Kocabeyoğlu Pasajı No. 67
Yenişehir - Ankara

CEMİYET

Dr. Namık Gedik, Sophia Loren ile resim çektiriyor
Lütfen gülümseyiniz!

Amerikada sadece sahil muhafaza, gümrük emniyeti- ve hastahaneler üzerinde tetkikler yapacağı açıklanan İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedikin beyaz perdenin sayılı cazibe fırtınalarından Sophia Loren ile Holywood'da çekilmiş resimlerini gazetelerde görmek, bizler için hoş bir sürpriz oldu. Bu' resimlerde dikkati çeken nokta: İçişleri Bakanının Hollywood'da ve Sophia Loren'in yanıbaşında bile, kendisine pek yakışan "çatık kaşlı" halini muhafaza edebilmesi...

*

NATO Koleji Kumandana .General Tekin Arıburnunun , Amerikaya yaptığı son seyahatte ikâmet ettiği otelde, iki yaveri için sadece bir tek oda ayrılması yüzünden az kalsın bir skandal çıkacaktı. Zira generalin yaverlerinden biri -Hava Teğmeni Şerefnur Şavlı- kadındı ve bir Fransız hava yüzbaşısı olan diğer yaverle ayni odayı paylaşması imkânsızdı. Bereket versin, otel idaresi yaptığı feci hatayı çabuk anladı ve Teğmen Şavlıya ayrı bir oda verdi de hâdise herhangi bir sızıltıya meydan verilmeksizin kapandı.

Dışişleri Bakanlığının İstidatlı memurlarımdan Adnan Bulaktan ayrıldıktan sonra tekrar bir hariciyeci ile evleneceği sanılan güzel Yasemin Dostel, geçen haftanın sonunda yakışıklı bir iş, adamıyla nişanlandığını açıklıyarak en yakınlarına bile bir sürpriz yaptı.

Cumartesi gecesi Ankara Palas pavyonunda karşılaştığı kızı ve damadı ile sanki kırk yıldır hasretmiş gibi hararetle kucaklaşması, Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korurun resmi işlerindeki kesafet dolayısile ailesi efradı ile dahi görüşmeye vakit bulamadığını gösterdi. Ahmet Salih Korur, o gece bu müstesna tesadüfün tam hakkını vererek kızıyla uzun uzun dansetti ve hasretini dindirdi.

Meclisin geçen seneki toplahtılarında sık sık sportmenliğini gösteren ve bu yüzden-bir hayli "içtüzük cezası" kazanan Adananın genç C. H. P. li milletvekili Yılmaz Mete, Ankara Eskrim Kulübünün geçen haftaki kongresinde başkan seçildi ve kendisini tanıyanlar 'arasında "Maazallah, şimdi bir de kılıç kullanmağa kalkarsa" cümlesiyle başlı - yan derin endişeler uyandırdı.

*

Ankara Sanatseverler Kulübü idarecileri, İstanbul- Hiltonun haftalık çaylarının gördüğü rağbetten ilham alarak, her cuma günü bir parti vermeyi kararlaştırdılar. İlk parti muvaffakiyetle verildi ve Mefharet Ertuğ ile Zehra Kıpçakın her gittikleri yerde partiyi ballandıra ballandıra anlatmalarından müdavimleri arasında yer alacakları anlaşıldı.

Atatürk lisesi talebelerinden 14 yaşındaki Şükrü Saikaya, Türk - Amerikan Derneği salonlarında bir karikatür sergisi açmaya hazırlamıyor. Yalnız romancı talebe Oya Baydarın başına gelenler karşısında bir ara teşebbüsten bile vazgeçmeye kalkışan aile büyüklerine dostları, genç karikatüristin münihasıran Kasım Geülekin karikatürlerini yapmakla her türlü tehlikeyi uzaklaştırabileceğini hatırlattılar.

Türkiyedeki Amerikan kuvvetleri Komutanının kızı Laura, güzelliği ile herkes, büyülüyor. Romada desinatörlük tahsil eden Laura, tatilden istifade ederek, ailesini- ziyaret maksadiyle, Ankarada bulunuyor.

General Tekin Arıburnu, yaver, Şerefnur Şavlı ile
Bir olan, çalışma odasıdır

T İ Y A T R O

A. B. D.

Ustinov, Romanoff ve Türkiye

İstanbul Şehir Tiyatrosu "Dört Albayın Aşkı"nı temsil ettiği sıralarda eserin yazarı Peter Ustinov da Amerika dahilinde yaptığı altı aylık bir turu tamamlamış ve kısa bir müddet seyahat etmemek üzere Californiya'ya gidip orada bir ev kiralamış bulunuyordu. Ustinov'u bir müddet için dahi olsa devamlı bir yerde oturmağa sevkeden iki sebep vardı. Bunlardan birincisi Hollywood'da yeni bir film çevirmek üzere bir teklif almış olması, ikincisi ise karısının yaklaşan doğumu idi. Peter Ustinov bu turnesinde Ohio Eyaleti ile Philadelphia, Pennsylvania ve New York Eyaletinin bir gpk şehirlerinde "Romanoff ve Juliette" isimli eserini, eseri geçen mevsim Broadway'de görmek imkânına sahip olmayan binlerce Amerikalıya takdim etmiş ve geçen yılki başarısına daha geniş çapta bir başarı eklemişti. Ustinov bilindiği gibi bu eserinde Avrupanın bir küçük devletinin devlet başkanı, rolünü de oynamakta idi.. Karısı Suzanne Cloutier turnede kendisiyle beraberdi. Zira o da eserde bir Rus kadın subayı rolünü temsil ediyordu. Ustinovlar turnelerinden son derece memnundular. Her gittikleri yerde biletler günlerce öncesinden kapışılmış ve Amerikalılar ilk defa Ustinov'un çok cepheli sanatını yakından tanımak ve alkışlamak fırsatını bulmuşlardı. Zira Ustinov bu eseriyle halkın karşısına sadece bir piyes yazarı ve bir aktör olarak çıkmıyordu. Eserde aynı zamanda hem şarkı söylüyor, hem de dans ediyordu.. Mahdut ta olsa piyesteki bazı balladları bizzat kendisi yazmış, esere yer yer koyduğu balenin koreagrafisini ise yine bizzat kendisi hazırlamıştı. Netice gerçekten onun büyük bir sanatçı olduğu merkezinde toplanıyordu. Kanadalı bir Fransız olan karısı Suzanne Cloutier, bugünlerde üçüncü çocuğunu dünyaya getirecek olmasına rağmen bu ussun ve yorucu turnede rolünü oynamağa devam etmiş, ancak son bir ay zarfında bu rolü bir başkasına devretmek zorunda kalmıştı. Her ne kadar bu gün Amerika onu Mrs. Ustinov olarak tanıyorsa da Miss Cloutier gerçekte bilhassa Avrupalı tiyatro severlerin yabancısı değildi. Onu sanat hayatında asıl tanıtan ise Ustinov'a rastlamadan evvel Orson Welles'in hazırladığı "Otello"da Desdamona'yı oynaması olmuştu. Cloutier Kanadanın Ottowa şehrinde doğmuştu. Artist olmak üzere kalkın Hollywood'a geldiğinde kendisini tanıyan Charles Laughton ona şu nasihatte bulunmuştu: "Doğru Avrupaya git ve tiyatro üstüne çalış". Cloutier yaşlı aktörün nasihatim dinledi, Parisin yolunu tuttu. Çok geçmeden de Comedie Française'e iltihak etti. Burada çeşitli bir çok rollere çıktı. Büyük talih te kapısını işte bu sıralarda, çaldı. Orson Welles "Otello"şu için aradığı Desdamona'yı Comedie Française'in genç ve kabiliyetli sanatçısı lüle. Cloutier'de buldu. Bundan sonra da Desdamona'yı yeni teklifler, yeni başarılar takip etti, 1951 yılında yeni bir film çevirmek üzere Londraya gelen Suzanne Cloutier orada Peter Ustinov'u tamdı. O sırada Peter Ustinov'u ilk defa bir piyes yazarı olarak Avrupaya tanıtan "Dört Albayın Aşkı" Londrada temsil edilmekte ve Ustinov da eserinde Rus albayı rolünü yine bizzat kendisi oynamaktaydı. Bundan tam iki yıl sonra Cloutier ve Ustinov evlenmiş bulunuyorlar ve o günden beri de Londra, Paris, New York ve Hollywood arasında mekik dokuyorlardı. Bu mevsim "Romanoff ve Juliette"i Columbus'ta temsil ettikleri sırada Mrs. Ustinov oturdukları otelin rahat koltuklarından birine yaslanmış, yorgunluğuna rağmen gülümsiyerek; "İyi ki Mr. Laughton'un sözünü dinledim" diyordu. "Peter'le ben sade tiyatroya âşık olmakla kalmıyoruz. Seyahati de çok seviyoruz". Bu yüzden olacak Ustinovların yaptıkları seyahatler daima ya tiyatro turneleri, ya film angajmanları, ya da televizyon, çalışmalarıyla alâkalıdır. Meselâ "Romanoff ve Juliette"in turnesi esnasında dahi Ustinov New York'a bar kaçamak yapmış ve yeni piyeslerinden birinin, "The Empty Chair"in televizyona konmasıyla meşgul olmuştu. "The Empty Chair" Fransız İhtilâlinin üç ünlü kahramanının dahi o curcuna arasında nasıl bir sandalye kavgasına düştüklerinin, dolayısile de ebedi bir sandalye kavgasının hiciv dolu hikâyesi idi.

"Romanoff ve Juliette"in bir temsilinden sonra Ustinov'a "Yeni bir eser hazırlıyor musunuz?" diye sorulduğunda "Evet. Türkiyeye ait bir eser hazırlamaktayım" demişti. Ustinov, sade eserlerinde değil, hususi hayatında da şakacıydı. Meğer "Türkiyeye ait bir eser hazırlıyorum" derken bu sadece Truva'nın Türkiyeye olan münasebetinden ibaretmiş. Son yazdığı eser Truva harbleri hikâyesine dayanıyormuş. Ama Ustinov, ancak bu kadarını haber vermekle yetinmiş, Truva olayını nasıl bir karikatür haline getirdiğinden bahsetmemişti. Ama oldukça büyük bir yat satın aldıklarım ve bununla yakın zamanda önce Uzak Doğuya, oradan Orta Doğu ve Türkiyeye de bir seyahat yapmak kararında olduklarım haber verdi. Belki de günün birinde onun Truvalılara ait bu yeni eserini Türkiyede seyretmek mümkün olacaktı.

İnge'nin yeni eseri

Bu mevsim Broadway'den kalkıp Amerika dahilinde seyahate çıkan asıl mühim eser hiç şüphe yok ki William Inge'in "The Park at, the Top of the Stairs" isimli piyesiydi. Bu turnenin ikinci ehemmiyetli tarafı da eseri Broadway'de görmüş olanlar gibi Amerikanın diğer şehirlerinde görmek fırsatını bulanların da piyesi Elia Kazan'ın rejisinden seyretmiş olmalarıydı. Geçen mevsim "The Dark at the Top of the Stairs" Broadway'de o ara temsil edilmekte olan üç mühim eserden birini teşkil ediyordu. Bunlardan birincisi öfkeli genç Osborn'un "Look Back in Anger"i idi ve mevsimin en iyi yabancı piyesi unvanını almıştı. Öteki eser Thomas Wolf'un bir hikâyesi üzerine Ketti Frings'in yazmış olduğu "Look Homeward, Angel" idi. Bu eser de 1957 - 58 mevsiminin hem Pulitzer, hem de Tiyatro Kritikleri Armağanlarını almıştı. Mükâfatlar' dağıtıldığında mevsimin üçüncü olarak başta giden eseri "The Dark at the Top of the Stairs" henüz Music Box'ta devam ediyordu. Daha hakkında bir karara varılabilecek temsil müddetini doldurmamıştı. Zira eser ilk olarak 5 Aralık 1957 de sahneye konmuşta. Birkaç ay sonra mükâfatlar dağıtıldığında henüz 207 nci temsilini idrak etmekteydi. Bu sebeple mükâfatlar dağıtıldığında gerek Pulitzer, gerekse Tiyatro Kritikleri armağanları Amerikada 6 yıldır başarıyla temsil edilmiş olan "Look Homeward, Angel"e, gidiyordu. Bununla beraber Inge'in bu en yeni ve belki de en başarılı eseri 1958 - 59 mevsimi Pulitzer Armağanına hak kazanmış görünüyordu.

"Her insan çocukluğundan bağlıyarak merdivenlerin üstündeki bir karanlıktan korkar". İşte Inge'in eserinde kısaca söylemek istediği budur. "Yanımda birisi olsaydı karanlıktan korkmazdım". Bunu piyeste Floodların küçük oğlu Sonny söyler. Piyesin bütün ruhu da bu bir tek cümlenin içinde toplanmış gibidir. Çocukken karanlıktan korkarız. Zaman geçtikçe karşımıza çıkabilecek olayların, tehlikelerin, açık ve seçik olmayışı bizi daimi bir korku içinde bırakır. Bütün hareketlerimizi bu korkuya göre ayarlarız. Hayattaki bu durumumuz ile çocukken karanlıktan korkmamız olayı arasında gerçekte hiç bir fark yoktur. Günün birinde ailenin babası Flood karısına kızıp ta evi terkettiğinde Sonny karanlıktan daha fazla korkmağa başlar. Mrs. Flood da, korkar.. Oğlunu korkutan karanlıkta yalnız oluşu ise onu korkutan da evdeki, sokaktaki, hayattaki yalnızlığıdır. Kocası yanında olduğu müddetçe kendini ne kadar korkusuz hissetmiş olduğunu ilk defa bu yalnızlığının ortasında anlar. Evden uzak, baba da korkar. Günün birinde işsiz kalmaktan, bir işe yarayamamaktan korkar. Günün birinde de dönüp evine geldiğinde beraber olmanın insanı ne kadar kuv-

vetli kıldığı bütün çıplaklığı ile hissedilir. İnsanlar birbiri içindir. Karanlık çocuklar için değildir.

Inge eserinde söylemek istediğini basit, günlük olaylarla o kadar iyi başarmıştır ki sahnede gördüğünüz Plood'ların hikâyesi midir, yoksa sizin hikâyeniz, veya Ur başka seyir» cinin hikâyesi mi, farkedemezsiniz. "Come Back Little Sheba"sıyla Inge'e Amerikanın en ümit verici piyes yazarı ünvanının, "Picnic"i ile ise 1952 - 53 yılı Pulitzer Armağanının verilmiş olması boşuna değildir. Inge'in ustalığı karakterleri iyi çizmesinden, tiyatro tekniğini kusursuz kurmasından, yahut diyalogları yerli yerine oturtmasından da çok ileri geçmektedir. Inge bütün bu teknik üstünlüklerinin yanı sıra hiç bir zaman bir tiyatro eserini seyredenlerle o eserde yaşayanların farklı olmadıklarını aklından çıkarmaz. İnsan ruhunu anlamış ve bunu ifade etmesini daima başarmıştır. Yalnız Inge'in şanslı bir piyes yazarı olduğunu da kabul etmek gerekir. New York'un meşhur kritiği Atkinson'un da dediği gibi "The Dark at the Top of the Stairs"e fevkalâde olmak vasfını kazandıran amillerden biri de şüphesiz ki Elia Kazan'ın eserin rejisindeki ustalığıdır. Elia Kazan'ın sanatım bizim gibi şimdiye kadar sadece beyaz perdede takip edebilmişler için bu eserde rejisini yakından görmek gerçekten büyük bir kazançtır.

Saim Giray - soldaki - "Cave Dwellers"te

Amerikada bir Türk

Players Club'da bir Türk

Saroyan'ın "Cavre Dwellers" isimli piyesinin temsili bitip te perde kapandığında Amerikalı seyircilerden biri sahne gerisine koştu ve önüne ilk-rastlayan birine "Piyeste oynayan Türk oyuncu kim? kendisiyle tanışmak ve başarısından dolayı tebrik etmek istiyorum" dedi. Amerikalı seyircinin bu heyecanı ve Ur Türk oyuncuya karşı gösterdiği bu hususi alâka boşuna değildi. "Cave Dwellers" temsilin tebrike şayan tek tarafı hiç şüphe yok ki bu Türk oyuncunun sahnede bütün diğer oyuncuları geride bırakacak derecede gösterdiği başarıydı ve bu salonda bulunan hiçbir seyircinin gözünden kaçmamıştı. Amerikalı seyircinin tebrik için koştuğu bu Türk oyuncunun adı Saim Giraydı. İki yıldır Columbus'un Players Club isimli tiyatro topluluğunda âza bulunuyor, topluluğun faaliyetlerine katılıyordu. "Cave Dwellers"te sahneye çıkmadan önce "The Sleeping Prince" in aynı topluluk temsilinde piyesin sahne müdürlüğünü yapmıştı. Saim Giray adı İstanbullu tiaytroseverlerce meçhul olmamalıydı. Saim Giray bir müddet İstanbul Şehir Tiyatrosunda, daha sonra da Küçük Sahnede oynamıştı. İstanbullu seyirciler kendisini "Fareler ve İnsanlar", "Karakolda", "Yarış" piyeslerindeki rolleriyle hatırlayacaklardı. Kendisi tiyatro çalışmalarının yanı sıra İstanbul Üniversitesinde Tıp tahsil etmiş ve Psişiatri üstünde ihtisas yapmak üzere Amerikaya gelmişti. Fakat sahne sevgisi onu memleketinde olduğu gibi burada da daima bir tiyatro topluluğu içine itmişti. Saim Giray kısa zamanda Players Club'da da dikkati çekmiş bulunuyordu. "Cave Dwellers"dekl rolü için yapılan denemede yirmi oyuncu arasında bu rolü oynamak üzere seçilmiş bulunuyordu. Netice gerçekten tiyatro oyunculuğumuz namına iftihar vericiydi. Aslında "Cave Dwellers" Amerikada büyük bir seyirci toplayamamıştı. Bu Saroyan'ın eserinin zayıf olmasından ziyade Amerikalıların üstü kapalı lâflarla pek tatmin olmamalarından ileri geliyordu. Hele felsefeye kaçan oyunlara zerrece tahammülleri yoktu. Bu yüzdendir ki eser ilk defa 1957 yılında New York'ta temsil edildiğinde güç belâ 97 gece halka takdim edilebilmiş -ki temsili yıllar süren eserler yanında bu gerçekten düşük bir rakamdı- ve mevsim sonunda yılın fiyasko eserleri arasında ilân edilmişti. Bu Saroyan için, bilhassa maddi bakımdan bir darbe oldu. Zira yazar Amerikan hükümetine karşı biriken vergilerini ödeyememiş, bütün ümidini "Cave Dwellers"e bağlamıştı. Eser umduğunu vermeyince Saroyan'ın Amerikayı terkedecegini ve vergi borçlarını uzaktan yazıp buraya göndereceği yeni eserlerle ödemeğe çalışacağım söyleyenler dahi vardı. Amerikanın bir Columbus şehrinde Players Club namı altında tam 36 yıllık bir mazisi olan ve şimdiye kadar gerçekten seyircilerini memnun etmesini bilen bir topluluk bütün bu malûm hikâyeye rağmen eseri sahneye koymağı göze almışsa bu sadece Saroyan'ın sahnede denenmesi gerekli bir yazar olduğuna inanmasından ileri geliyordu ve takdire şayan bir düşünceydi. Ancak bu inanç müdafaa edilirken en mühim taraf ihmal edilmiş ve eserin sahneye konulması işi gerçekten bu işten zerrece anlamadığı görülen Ur rejisöre teslim edilmişti. "Cave Dwellers" için bilhassa lüzumlu olan hareket eserde mevcut hareket dahi bertaraf edilerek tam Ur yokluğa gömülmüştü. Oyuncuların çoğu sözleri bitince duruyor ve hareketsi2 karşılarındakinin replik vermesini bekliyorlardı. Players Club'da şimdiye kadar pek çok oyun seyretmiş olanlar emindiler ki temsilde hata namına ne varsa hepsi rejisöre aitti. Bu ağır aksak gidiş yanında sadece genç bir oyuncu, programda ismi Saim Giray olarak yazılan ve yanına Türk olduğu işaret edilen oyuncu, sahneye girdiği andan itibaren hemen seyircilerin dikkatini üstüne çekmeğe, canlı, dinamik bir oyun vermeğe başlamıştı. Onun bulunduğu sahnelerde gerçekten gözle görülür bir yükselme, bir tamperaman hâkimdi. Onun bir yabancı olduğunu bilmeyen seyircilerden bazıları ise sadece rolünü neden aksanlı oynadığına takılıyorlardı. Perde arasında Giray'ın Amerikalı bir oyuncu değil de bir Türk olduğunu öğrenince bu seyircilerin de takdirleri bir misli artmış bulunuyordu. Son perde gerçekten de bu Türk oyuncunun sahnede temin etmeğe muvaffak olduğu bir canlılık içinde bitmişti. İşte bu sebeptendir ki Amerikalı seyircilerden biri ovun biter bitmez sahne gerisine koşmaktan ve Saim Girayı bütün samimiyetiyle tebrikten hattâ ona teşekkürden kendim alamamıştı.

M U S İ K İ

Konserler

Frank Glazer

Kalburüstü Amerikan piyanistlerinden biri olan Frank Glazer Ankaraya, Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının şefi Robert Lawrence'ın davetlisi olarak gelmişti. Ankarada Brahms'in İkinci Konşertosunu çalacaktı. Aynı konsertoyu bundan önce de bir kere Lawrence'ın idaresinde çalmıştı: Arizona'nın Phoenix şehrinde, Lawrence o zamanlar, o şehrin orkestrasının şefiydi.

Glazer Ankarada kötü bir sürprizle karşılaştı. Konserini, Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının mahut Gaveau piyanosuyla vermek zorunda kaldı. Bu çakıltaşı sesli kötü piyano, üstelik eskimişti de. Basılan tuş bir daha yükselmek bilmiyor, gömüldüğü yerde kalıyordu. Değerli piyanist, Brahms'ın ikinci konsertosu gibi çetin bir eseri işte böyle bir piyanoda çaldı ve Ankaralı dinleyicilere değeri hakkında ne yazık ki müsbet bir fikir veremedi.

Frank Glazer'in seviyeli hakkında ilk müsbet fikri edinen, İstanbulun Pazar sabahı Konservatuar Konseri dinleyicileri oldu. Şehir Orkestrasının yardımcı şefi Demirhan Altuğ, o konser için bir Viyana musikisi programı hazırlamıştı: Mozart, Haydin, Strauss. Mozart'ın La majör (K. 488) konsertosunda Frank Glazer, bir "Mozart nasıl çalınmalı?" dersi verdi. Büyük konser piyanosundan çıkardığı ses, onsekizinci asır sonu piyanosunun küçük, yumuşak sesine çok benziyordu. Partisini baştan sona tek bir nüans derecesinde çalmayı tercih ediyor, tempo istikrarını hiçbir zaman elden bırakmıyor, hele ikinci, muvmanda Chopin'vari duygululuktan sakınmasını biliyordu.

İki gün sonra Yeni Tiyatroda verdiği resitalinde Frank Glazer, kabiliyetinin başka delillerini de ortaya koydu. Basmakalıp programlara alışmış olan İstanbulluların belki de yadırgıyacağı olgun, zengin programının ilk eserlerinde, iki tane Bach - Busoni koralinde Amerikalı piyanist, piyanodan dolgun, koyu, yumuşak bir ses çıkartan tuşeşini pedal kullanışındaki ustalık sayesinde eserin bilhassa baş partisine ışık tutuşunu, sağ el melodilerini zerafet ve duyguyla çizme hünerini gösterdi. Programdaki ikinci eser, Shapero sanatı, piyanistin, parmak çevikliğini göstermiye yaradı. Amerikalı besteci Harold Snapero, dört muvmandan meydana gelen bu kısa donatında klâsik örnekleri tefsir etmiş ehemmiyetli, bir şahsi mesai taşımıyan. fakat bilgi ve akıl kullanarak yazılmış bir musiki çıkarmıştı. Schubert'in "Wanderer" Fantezisine çekingenlikle başlıyan Glazer kısa zamanda açıldı; pasaj icrası bakımından istenen kesinliğe her zaman ulaşamadıysa da bilhassa polifonik yazının büyük bir vuzuhla belirmesini sağladığı tesirli bir icra çıkardı.

Programda bir Schoenberg

Konserin ikinci kısmı, Arnold Schoenberg'in, Op. 19 Altı Parçasıyla başlıyordu. Çağdaş Viyana okulunun kurucusu bu büyük bestecinin musikisi -hafızaya güvenilebilirse- Türkiyede ilk defa konser sahnesine çıkıyordu. 1910 yılında bestelenen Op. 19, bestecinin tonal görevlerden kurtulduğu, fakat oniki ten yazısını henüz sistemleştirmediği ''atonal" çağına aitti, kısacık parçalardan meydana gelmişti. Schoenberg'i öğrenciliğini yapmış Frank Glazer'in bilgili, duygulu icrasına rağmen, dinleyicilerin eseri tanımaması ve son parçanın da alkış teşvik edici parlak akorlarla bitmemesi yüzünden ancak, eseri bilen bir dinleyicinin alkışa başlamasıyla salonda birkaç el çırpma sesi duyulabildi. Frank Glazer bu eseri Almanyada bir konserde çaldığında alâka çekici bir hâdise olmuş, eser sona erdiğinde, piyanistin karısı alkışa başlamış, konserden sonra - Glazer'le konuşmıya gelen bir Alman musikişinası "Çok güzel çaldınız ama, ne yazık ki budala bir kadın eserin ortasında alkışa başladığa için yarıda bırakmak zorunda kaldınız" demişti.

Schoenberg'in Altı Parçası musiki grameri bakımından yeni bir çağı hazırlıyan eserlerdendi ama, muhteva bakımından; doğrudan doğruya son romantiklere dayanıyordu. Bu bakımdan Frank -Glazer'in bu eseri, Brahms'ın Op. 5 sonatından önce, atmosfer hazırlamak için çalması yerindeydi. İki eserin de terası, Frank Glazer'in sağlam teknikli muvazeneli, araştırma ye inceleme mahsulü, asla duygusuz olmıyan, fakat duyguyu aklın hizmetine koşan çalış tarzının en iyi gerçekleşmesi bakımından, konserin zirvesi oldu.

Basılı programın icrası tamamlandıktan sonra, âdeta ikinci bir konser başladı. Dinleyiciler piyanisti bir türlü bırakmak istemiyorlar, cömert musikişinas da istekleri hiç nazlanmadan karşılıyor, ek parçaları birbiri arkasına çiziyordu. Böylece Frank Glazer'in, bütün klavye musikisi tarihini ihtiva eden çok geniş bir repertuarı olduğu ve hele Chopin'de bir uzman olduğu anlaşıldı.

Keman çalan dilber

Jeanne Mitchell'in Saray sinemasındaki resitalinin antraktında bir dinleyici fikrini söyledi: "Jayne Mansfield ile Darvaş arası birşey" dedi. Amerikan kemanci gerçi, konser sahnesine çıkan kadınların en güzellerinden biri olması • sebebiyle Jayne Mansfield'le kıyaslanabilirdi ama, bir hafif musiki kemancısıyla kıyaslanması doğru değildi. Çünkü hafif musikide herşeyden önce duygu ve sıcaklık aranırdı. Halbuki ister ciddi musiki, ister hafif musiki ölçüleriiö göre konuşulsun, Jeanne Mitohell'in çalışında duygudan; sıcaklıktan eser yoktu. Tekniği, bütün pürüzlerine rağmen, fena değildi ama bu güzel kadının musikişinaslık vasıfları burada bitiyordu. Önün elinde Bach -Re minör Partitâ- günlük temrin haline geliyor, Prokofiyef'in -İkinci- sonat- Sevimli- melodileri kupkuru, biçimsiz şeyler olup çıkıyorlardı. Orkestrayla verdiği konserde çaldığı Beethoven' ve Bruch 'konsertoları da hakkındaki hükmün değişmesihe yaramadı.

SİNEMA

Filmcilik

Film ve propaganda

Filmin adı çok masumdu, hemen hemen turistik bir film adım andırıyor: "Ferien auf Sylt - Sylt'te tatil". Üstelik 20 dakikalık bir dokümanterdi. Zaten turistik filmler gibi başlıyordu: Batı Almanyanın çıplaklar kampı ile meşhur olan bu küçük adasının manzaraları, filmin ilk sahnelerini doldurmaktaydı. Ama gerek bu masum ada, gerek bu ilk sahnelere rağmen seyircinin kendi kendine sorduğu şeyler vardı: Bu film komünistlerin idaresindeki Doğu Almanyada çevrilmişti, Doğu Almanya durup dururken Batı Almanyanın turizmi ile niye uğraşsındı? Sonra, "Ferien auf Sylt" bir dokümanter serinin ilk filmiydi ve serinin adı, filmin adı kadar masum değildi, "Arşivler konuşuyor" başlığını taşıyordu. Seyircilerin merakı uzun sürmedi. Filmin Sylt adasından manzaralar gösteren ilk sahnelerinden sonra, adanın belediye başkanının yaptığı bir toplantıya geçiliyordu. Adanın belediye başkanı Herr Heinz Reinefarth'tı. Herr Reinefarth ise, Nazi Almanyasının en çok madalya kazanan SS subaylarından biriydi.

'Ferien auf Sylt", adanın tasvirinden Herr Reinefarth'a geçince asıl maksadını da ortaya koyuyordu: Bir zamanlar Nazi Almanyasında baş mevkileri tutan kimselerin, bugün de Batı Almanyada ehemmiyetli mevkileri tuttuklarını ortaya koymak... Esasen "Arşivler konuşuyor" berisi bunu ispat etmek için hazırlanmıştı. Doğrusu istenirse, "Ferien auf Sylt" bütün propagandacı hususiyetine rağmen, zekice hazırlanmıştı ve vesikalara dayanıyordu. Nitekim filmin, Herr Reinefarth'ın mazisine, yani SS subayı olarak geçirdiği meslek hayatına ait kısım gösteren sahnelerin hepsi, Nazilerin film arşivinden toplanmıştı. Propaganda silâhı olarak korkunç bir tesiri olan film, burada evvelce başka maksatla bu işe ön ayak olanlara karşı geri tepen bir silah- haline geliyordu: Hitler zamanında Alman sineman bir an bile olsun belini doğrultamamıştı ama, Alman kameracılarının "kayıtcı" olarak iyi çalışmadığı söylenemezdi. Anlaşılan, Hitlerin "bin yıllık" saltanatı sırasında halkın eğitimini sağlamak için, üstün ırkın aşağı ırkları nasıl birer birer hâkimiyetleri altına aldığını göstermek üzere, kameracılar Nazi film arşivine boyuna malzeme toplamışlardı. Savaş sona erdiği vakit bu malzemenin hemen hepsi komünistlerin eline geçmişti. Şimdi fırsat buldukça, bu malzemeyi eski Nazilere karşı bir silâh olarak kullanıyorlardı.

Bu silâhın ne kadar kuvvetli olduğunu, "Ferien auf Sylf'i "Holiday in Sylt" adıyla seyreden İngilizler hemen anladılar. Bu masum görünüşlü, masum başlangıçlı film, birdenbire şok tesiri yapan birkaç plânla 1944 Varşova ayaklanmasına geçiyordu. Yıllarca Nazi istilâsı altında kalmış olan Varşova halkı, bu boyunduruktan kurtulmak için bir ölüm kalım savaşına girdiği vakit, Herr Reinefarth, emrindeki SS ve Gestapo kuvvetleriyle ayaklanmaya merhametsizce bastırıyordu. Nâzi arşivinden alınan film parçaları, kadın, çocuk ve ihtiyarlara, büyük kısmı silâhsız olan halka karşı gürüşülen bu amansız hücumu bütün dehşetiyle ortaya koyuyordu. "Holiday in Sylt" birkaç hafta içinde İngiliz sinemalarının da İngiliz' televizyonunun da en çok tutulan filmlerinden biri olmuştu. Fakat film. az sonra televizyondan kaldırıldı. İngiliz Sansür Heyeti de, filme vize vermeği reddetti.

Perdeden mahkemeye

Geçen ay, "Arşivler konuşuyor" serisinin ikinci filmi "Unternehmen Teutonenschwert . Töton kılıcı harekâtı", İngilterede "Operation Teutonic Sword" adıyla ortaya sıkınca işler büsbütün çatallaştı. Bu sefer, hücumun hedefi. Batı Almanyanın küçük- bir adasının belediye başkanı değil, Hitlerin gözde generallerinden Hans Speidel'di. Mühim bir nokta daha vardı: Hans Speidel bugün NATO'nun Avrupadaki kara kuvvetleri kumandanıydı.

"Töton kılıcı harekâtı" da yine Doğu Almanyadaki DEFA şirketinin- aktüalite ve dokümanter stüdyoları tarafından Nazi film arşivlerine dayanılarak hazırlanmıştı. Annelie ve Andrew Thorndike çifti, ilk filmde olduğu gibi, burada da bir eski Nâzinin Hitler zamanındaki faaliyetleriyle bugünkü faaliyetlerini, Nazi arşivlerine dayanarak ortaya koyuyorlardı. Speidel'in yalnız Fransanın işgalinde ve Rus cephesinde oynadığı rol değil, fakat -oldukça karanlık bir şekilde. 1934 yılında Fransadaki Alman büyükelçiliğinin askerî ataşeliğini yaptığı sırada Yugoslav Kralı Aleksandrın Marsilyada öldürülmesi işine karışması da anlatılıyordu.

İngiliz Sansür Heyeti, "Sylt'te tatil" gibi "Töton kılıcı harekâtı"na

General Speidel, Hitler ile
Yıl : 1940

General Speidel müttefikleriyle
Yıl : 1958

vize vermeği reddetti. İleri sürdüğü sebep, her iki filmin henüz hayatta bulunan şahıslar aleyhinde birtakım ithamlar ileri sürmesi, buna karşılık bu şahısların bu ithamlara aynı çeşitten cevap vermek, kendilerini müdafaa etmek hakkına sahip olmamalarıydı. Bundan başka film, ele aldığı malzemeyi belli bir görüşe göre tefsir ediyordu, halbuki aynı malzeme başka türlü de tefsir edilebilirdi. Her ne kadar İngiliz Sansür Heyeti, vize vermekten kaçınmasının siyasi bir mahiyeti olmadığını ileri sürdüyse de bu durum İngiliz basınında ve parlâmentosunda geniş akisler uyandırdı. Bunun düşünce serbestliğine, insanların kendi zamanlarındaki hâdiseler ve şahıslar hakkında fikirlerini bildirmeleri hakkına bir tecavüz olduğu bildirildi. Bu şahısların bir şikâyeti varsa, hesabının İngiliz mahkemelerinde görülebileceği ileri sürüldü. Fakat Sansür Heyeti vize vermemekte ısrar etti. Bununla beraber, vize vermemek keyfiyeti, sadece filmin ticari sinemalarda ve televizyonda gösterilmesini önlüyordu. Yoksa bunun dışında şahıslar ve müesseseler filini istedikleri gibi göstermekte serbestti. Nitekim her iki filmi İngiltereye ithal eden "Plato Films" şirketi, filmin, 16 ve 35 mm. lik kopyalarını istiyen herkese serbestçe kiralıyorlardı.

General Speidel'in vekilleri, Plato Films'in bu hareketine resmî yoldan mâni olamıyacaklarını anlayınca, şirketi dâva etmek tehdidini ileri sürdüler. Fakat Plato Films, bu tehdide kulak asmadı. Geçen hafta Speidel in avukatları şirket aleyhine İngiliz mahkemelerine müracaat ederken. Plato Films, gazete ve dergilerde, koca koca ilânlarla "Sylt'te tatil" ve "Töton kılıcı harekâtı"nın reklâmını yapıyordu. Yalnız ikinci fimde. General Speidel'in dâva konusu olarak ileri sürdüğü-1934 Marsilya suikastı sahnesi filmden çıkarılmıştı.

NECDET YAZAR

Turistik Göl Gazinosunda
Konserlerine Muvaffakiyetle
devam ediyor.

Tel: 14351

HERKES

OKUYOR

ANKARA BAYRAM
GAZETESİ
İlânlarınız için münhasıran
ŞARK REKLÂM'A
Müracaat ediniz.
Sinasi Sok. Doğuş Han Kat: 3
Telefonlar: 18173, 11898, 19214

Türkiye
Kredi Bankası
Sermayesi : 20.000.000 T. L.

Şubeleri:
İstanbul, Beyoğlu, Galata, Osmanbey, Beyazıt, Kadıköy; İzmir, Ankara, Samsun, Bursa, Konya, Adana, Mersin, İskenderun, Edirne.

Ajansları:
Çapa, Hasköy

Her nevi bankacılık muamelâtı
Dünyanın her tarafında muhabirler
Telgraf adresi : BANKOR
Umum Müdürlük : BANKORGEN

pecya

YEPYENİ BİR...

AKŞAM

7 den 70e kadar herkesin gazetesi

Merkez Limited Şirketi

ULUS MEYDANI KOÇ HAN

TELEFON : 10540

TÜRK DEMİR DÖKÜM FABRİKALARI
MAMULLERİNDEN

1 — DÖRKME KALORİFER RADYATÖRLERİ

Alman normlu, 1 inci kalite, sağlam 500/200, 1000/200 lük nipelli dökme radyatörleri.

2 — EMAYE Sobalar

Alman tipi en iyi evsafta, linyit, kok ve odun yakmağa müsait emaye kaplı zarif, dayanıklı dökme sobaları.

3 — EMAYE Mutfak Levazımı

Tabak, Kâse, Tencere, tepsi v s. gibi en iyi kalite emaye mutfak levazımı

AR ÇELİK FABRİKASI Mamullerinden

4 — Avrupa Karbüratörlü, 2-3 odayı rahatça ısıtabilen zarif salon gaz sobaları,

Nurtemel Çamaşır makinalarını, Atak marka odunlu tip şomineli elektrik sobalarını Sayın müşterilerimize arz ederiz.

245 c2 60 ln

MUALLÂ MERCAN

Turistik Göl Gazinosunda

Konserlerine Muvaffakiyetle devam ediyor.

Her Pazar 14 den 18 e kadar içkisiz aile matinası
Organize: Yazariş

Tel: 14331

57,50 c2 15 ln

Tanınmış Ses Yıldızı

GÖNÜL YAZAR

Her akşam

Turistik Göl Gazinosunda

Tel: 14331

Kitap
Mecmua
Gazete

Ve Her Türlü Baskı işleri için

Rüzgârlı MATBAA

Denizciler Cad. No: 23/B
TEL : 15221 - ANKARA